

รายงานการศึกษา

สถานภาพและสถานการณ์ผ้าทอพื้นบ้านภาคเหนือ

สนับสนุนโดย
ชุดโครงการพัฒนาอุตสาหกรรมสิ่งทอพื้นบ้านฝ่ายอุตสาหกรรม
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

โดย

นิตยา มหาไชยวงศ์
กนกวรรณ มุลละ

โครงการพัฒนาคุณภาพผ้าพื้นเมืองไทย
เพื่อส่งเสริมอาชีพและรายได้ให้แก่ประชาชน (ฝ่ายเกมใหม่)
สถาบันวิจัยและพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

1 กลุ่ม/ผู้ประกอบการผ้าและผลิตภัณฑ์จากผ้า

ในปี 2547 มีกลุ่ม/ผู้ประกอบการผ้าและผลิตภัณฑ์จากผ้าทั้งหมด 1,707 กลุ่ม โดยเป็นกลุ่ม OTOP 556 กลุ่ม และกลุ่มทั่วไป 1,151 กลุ่ม จังหวัดที่มีกลุ่ม/ผู้ประกอบการมากที่สุดคือ จังหวัดเชียงใหม่ รองลงมา ได้แก่ จังหวัดพะเยา จังหวัดน่าน และจังหวัดอุดรธานี ตามลำดับ

กลุ่มชุมชนได้รับการคัดสรรในโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ประเภทผ้าและเครื่องแต่งกาย ใน 17 จังหวัดภาคเหนือ มีจำนวน 556 กลุ่ม โดยได้รับการคัดเลือกระดับ 3 ดาวมากที่สุดจำนวน 241 กลุ่ม รองลงมา ได้รับการคัดเลือกระดับ 2 ดาว จำนวน 173 กลุ่ม ได้รับการคัดเลือกระดับ 4 ดาวจำนวน 121 กลุ่ม และได้รับการคัดเลือกระดับ 5 ดาว 21 กลุ่ม ตามลำดับ จังหวัดที่ได้รับการคัดเลือกมากที่สุดคือ จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 56 กลุ่มฯ รองลงมาได้แก่จังหวัดน่าน จำนวน 53 กลุ่ม และจังหวัดแพร่ จำนวน 44 กลุ่มฯ จะเห็นได้ว่า แต่ละจังหวัดล้วนมีชื่อเสียงในเรื่องการทอผ้ามายาวนาน และมีผู้ผลิตเป็นจำนวนมาก ส่วนจังหวัดที่ได้รับคัดเลือกน้อยที่สุดคือจังหวัดตาก จำนวน 13 กลุ่ม

ในส่วนของกลุ่มทั่วไป จังหวัดที่มีกลุ่มผู้ประกอบการผ้าและผลิตภัณฑ์จากผ้ามากที่สุด คือจังหวัด เชียงราย 161 กลุ่ม รองลงมาได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ 126 กลุ่ม จังหวัด พะเยา 117 กลุ่ม และจังหวัดอุดรธานี 109 กลุ่ม ตามลำดับ จังหวัดที่มีกลุ่มน้อยที่สุด คือจังหวัดพิจิตร

ตารางที่ 1 จำนวนกลุ่ม/ผู้ประกอบการผ้าและผลิตภัณฑ์จากผ้า พ.ศ. 2547

จังหวัด	กลุ่ม OTOP						กลุ่มทั่วไป			รวม ทั้งหมด
	1 ดาว	2 ดาว	3 ดาว	4 ดาว	5 ดาว	รวม	กลุ่มทอ ผ้า	กลุ่ม ผลิตภัณฑ์ ผ้า	รวม	
กำแพงเพชร	-	6	25	4	-	35	26	10	36	71
ตาก	-	2	2	8	1	13	24	4	28	41
นครสวรรค์	-	16	14	1	2	33	35	10	45	78
น่าน	-	9	26	14	4	53	70	19	89	142
พะเยา	-	16	15	7	1	39	57	60	117	156
พิจิตร	-	2	12	5	-	19	15	4	19	38
พิษณุโลก	-	5	7	5	-	17	32	6	38	55
ลำปาง	-	12	14	6	-	32	59	25	84	116
ลำพูน	-	6	8	3	-	17	37	5	42	59
สุโขทัย	-	7	9	8	2	26	32	7	39	65
อุดรธานี	-	13	6	5	5	29	95	14	109	138

ตารางที่ 1 จำนวนกลุ่ม/ผู้ประกอบการผ้าและผลิตภัณฑ์จากผ้า พ.ศ. 2547 (ต่อ)

จังหวัด	กลุ่ม OTOP						กลุ่มทั่วไป			รวม ทั้งหมด
อุทัยธานี	-	12	17	10	3	42	32	4	36	78
เขียงราย	-	10	20	11	-	41	128	33	161	202
เขียงใหม่	-	21	22	12	1	56	84	42	126	182
เพชรบูรณ์	-	11	8	5	-	24	43	16	59	83
แพร่	-	16	16	10	2	44	37	31	68	112
แม่ฮ่องสอน	-	9	20	7	-	36	43	12	55	91
รวม	0	173	241	121	21	556	849	302	1,151	1,707

ที่มา : สำนักงานพัฒนาชุมชน

2. ปัจจัยการผลิต

2.1 ปริมาณการผลิตวัตถุดิบ

แหล่งที่มาของวัตถุดิบสำหรับสิ่งทอแบ่งเป็น 2 ลักษณะคือ

1. นำเข้าจากต่างประเทศ เส้นใยที่มีการนำเข้าจากต่างประเทศ มี ฝ้าย ไหม และลินิน ฝ้ายและไหมมีลักษณะพิเศษคือเป็นความต้องการหลักของผู้บริโภคทั่วโลกมากกว่าเส้นใยอื่น ในประเทศไทยนั้นเส้นใยที่นำเข้าในปริมาณมากนั้นเพื่อตอบสนองต่อระบบการผลิตอุตสาหกรรมที่ทอด้วยเครื่องจักร และมีกระบวนการฟอกย้อมในโรงงานซึ่งเป็นระบบการผลิตแบบอุตสาหกรรมเต็มรูปแบบ

ผู้ประกอบการทอผ้าไหมโดยใช้เครื่องจักรเพื่อส่งออก อาทิ จิมทอมป์สัน ระบุว่าปัจจุบันการนำเข้าเส้นไหมจากประเทศจีนเพื่อป้อนสู่ระบบการผลิตในโรงงานนั้น ราคาถูกกว่าการซื้อเส้นไหมภายในประเทศ ส่วนฝ้ายนั้นนำเข้าจากประเทศออสเตรเลีย สหรัฐอเมริกา และสาธารณรัฐประชาชนจีน

2. มีแหล่งปลูกภายในประเทศ ถึงแม้ว่าจะมีการปลูกฝ้ายและการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเพื่อผลิตผ้าทอพื้นบ้าน แต่ก็ยังเป็นอาชีพเสริมและกิจกรรมรองจากการเพาะปลูกพืชชนิดอื่น วัตถุดิบเส้นไหมส่วนใหญ่ที่มีการผลิตในภาคอีสาน ซึ่งเริ่มตั้งแต่การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม การสาวไหม และทอผ้าไหม เช่นเดียวกับฝ้ายที่มีการปลูกฝ้าย ปั่นฝ้าย จนเป็นเส้นด้ายที่นำไปทอเป็นผ้าผืน ปัจจุบันได้มีการส่งเสริมให้มีการปลูกฝ้ายสีธรรมชาติขึ้นในหลายภูมิภาคของประเทศไทย โดยคณะวิจัยเพื่อพัฒนาสู่ผลิตภัณฑ์เฉพาะในกลุ่มงานหัตถกรรม ถึงแม้จะมีการผลิตภายในประเทศระดับหนึ่ง ปริมาณอุปทาน (Supply) ก็ยังไม่สามารถสนองต่ออุปสงค์ (Demand)

แหล่งที่มาของการผลิตเส้นใยธรรมชาติสำหรับเป็นวัตถุดิบนั้นยังมียุทธศาสตร์อย่างจำกัด และไม่เพียงพอต่อการนำมาแปรรูป มีเพียงเฉพาะไหมและฝ้ายเท่านั้นที่มีการเก็บข้อมูลไว้อย่างเป็นระบบและพออ้างอิงได้ เนื่องจากเป็นเส้นใยที่เป็นที่ต้องการในตลาดโลก ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นเส้นใยที่มีผลต่อเศรษฐกิจไทยมากที่สุด มีการบริโภคภายในประเทศสูง และเป็นความต้องการที่ต่อเนื่องเพราะต้องตอบสนองต่อการผลิตในระบบอุตสาหกรรมเพื่อป้อนสู่โรงงานทอผ้า ในขณะเดียวกันก็เพื่อสนองต่อการทอผ้าพื้นบ้าน เช่น สิ่งทอพื้นบ้านในกลุ่มสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์

การทอผ้า และผลิตผ้าของกลุ่มต่างๆ ในภาคเหนือจะมีลักษณะคล้ายๆ กัน การทอผ้าฝ้ายส่วนใหญ่ จะใช้ปัจจัยการผลิตหลักเป็นเส้นด้ายจากโรงงาน มีทั้งเส้นด้ายฝ้าย เส้นใยสังเคราะห์ ซึ่งมีหลายขนาด หลากหลายสี หาซื้อได้ง่าย ทำให้ลดขั้นตอนการผลิตเส้นด้าย และใช้เส้นด้ายปั่นมือซึ่งนำเข้ามาจากประเทศพม่าเป็นเส้นด้ายพุ่ง ในระยะ 2 – 3 ปีหลังนี้ในหลายพื้นที่เช่น จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดลำปาง จังหวัดพะเยา และจังหวัดแพร่ ได้เริ่มหันมาปลูกฝ้ายใช้เองในพื้นที่ ย้อมด้วยสีธรรมชาติ เพื่อตอบสนองลูกค้าที่มีความนิยมผลิตภัณฑ์จากธรรมชาติ ในส่วนของผ้าไหมใช้ไหมโรงงานเช่นกัน เนื่องจากสะดวกในการใช้ นอกจากนี้ยังมีการใช้เส้นใยกัญชงที่ผลิตในประเทศจีนโดยนำเข้ามาจากทางชายแดนประเทศลาว และขนแกะมาใช้เป็นวัตถุดิบในการทอผ้าอีกด้วย

ตารางที่ 2 ฝ้าย : เนื้อที่ ผลผลิต และผลผลิตต่อไร่ เป็นรายจังหวัดปี 2544-2546

จังหวัด	เนื้อที่เพาะปลูก(ไร่)			เนื้อที่เก็บเกี่ยว(ไร่)			ผลผลิต(ตัน)			ผลผลิตต่อไร่(กก.)		
	Planted area (Rai)			Harvested area (Rai)			Production (Tons)			Yield per rai (Kgs.)		
	2544 2001	2545 2002	2546 2003	2544 2001	2545 2002	2546 2003	2544 2001	2545 2002	2546 2003	2544 2001	2545 2002	2546 2003
รวมทั้งประเทศ	289,013	74,927	66,342	265,92	71,40	64,39	65,15	18,64	18,29	245	261	284
1.พะเยา	18,922	11,553	10,832	3	8	8	9	2	2	232	227	236
2.ลำปาง	1,653	1,233	1,149	18,388	10,93	10,32	4,257	2,484	2,437	210	194	209
3.ตาก	16,951	4,349	1,705	1,578	9	2	331	239	230	235	220	243
4.กำแพงเพชร	11,777	2,570	1,006	16,325	1,233	1,102	3,831	957	379	237	257	227
5.สุโขทัย	12,210	2,385	2,117	11,550	4,349	1,557	2,732	527	208	225	259	230
6.แพร่	10,243	4,908	4,821	11,443	2,050	916	2,576	508	464	183	170	182
7.น่าน	15,485	6,006	5,955	10,109	1,965	2,016	1,854	800	848	175	157	198
8.อุดรดิตถ์	288	-	-	15,158	4,715	4,672	2,648	925	1,161	156	-	-
9.พิษณุโลก	840	250	235	288	5,885	5,878	45	-	-	219	188	196
10.พิจิตร	1,526	858	817	787	-	-	172	45	44	282	276	288
11.นครสวรรค์	27,466	3,415	2,269	1,521	239	225	429	237	229	214	205	223
12.อุทัยธานี	3,501	831	269	26,656	858	795	5,713	615	481	203	219	239
13.เพชรบูรณ์	59,112	1,212	803	3,432	3,004	2,157	697	182	61	271	214	225
				43,595	831	255	11,82	234	172			
					1,094	766	2					

ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

อัจฉรา สโรบล (2544) ศึกษาเรื่อง รูปแบบของผลิตภัณฑ์หัตถกรรมพื้นบ้านในจังหวัดเชียงใหม่ : กรณีศึกษากลุ่มแม่บ้านเกษตรกร พบว่า กระบวนการผลิตผ้าพื้นเมืองของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรมีค่อนข้างหลากหลาย โดยมีฝ้ายวัตถุดิบที่สำคัญในการผลิตทั้งที่เป็นฝ้ายจากโรงงานอุตสาหกรรมและฝ้ายเมืองจากชาวบ้านที่ปลูกเอง

2.2 ปริมาณการใช้

จากข้อมูลสถิติของ WTO ปีล่าสุด (ปี 2546) ประเทศไทยส่งออกสิ่งทอเป็นลำดับที่ 13 ของโลก มูลค่า 2.16 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ และส่งออกเครื่องนุ่งห่มเป็นลำดับที่ 11 ของโลก มูลค่า 3.62 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ มูลค่าการส่งออกสิ่งทอและเครื่องนุ่งห่มของไทยในปี 2547 เท่ากับ 6,402 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ เพิ่มขึ้นจากปี 2546 ถึง 17.1 % ซึ่งเพิ่มขึ้นถึง 3 เท่า เมื่อเปรียบเทียบกับสัดส่วนการเพิ่มในปี 2546 ที่มีอัตราการขยายตัวเพียง 6.3 % และพบว่า มูลค่าการส่งออกทุกตัวไม่ว่าจะเป็นเสื้อผ้าสำเร็จรูป ผ้าผืน ด้ายฝ้าย เส้นใยประดิษฐ์ รวมถึงเคหะสิ่งทอ มีอัตราการขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างมาก

ตารางที่ 3 มูลค่าการส่งออกสิ่งทอและเครื่องนุ่งห่มไทย

หน่วย : ล้านเหรียญสหรัฐ

รายการ	มูลค่าการส่งออก				อัตราการขยายตัว (%)		
	2544	2545	2546	2547	2545	2546	2547
สิ่งทอและเครื่องนุ่งห่ม	5,265	5,143	5,467	6,402	-2.3%	6.3%	17.1%
เสื้อผ้าสำเร็จรูป	2,914	2,722	2,762	3,092	-6.6%	1.5%	12.0%
ผ้าผืน	833	804	875	1,035	-3.5%	8.8%	18.3%
ด้ายฝ้ายและเส้นใยประดิษฐ์	439	465	540	681	5.9%	16.1%	26.1%
เส้นใยประดิษฐ์	224	247	292	416	10.3%	18.2%	42.5%
เคหะสิ่งทอ	150	153	182	228	2.1%	19.3%	24.9%

ในปี 2548 คาดว่าอุตสาหกรรมสิ่งทอและเครื่องนุ่งห่มจะมีแนวโน้มการขยายตัวการส่งออกเพิ่มขึ้นอันเนื่องมาจากการยกเลิกโควตาส่งออกที่เริ่มใช้ตั้งแต่ 1 มกราคม 2548 ซึ่งมีผลให้ผู้ประกอบการทำการแข่งขันทางการผลิตเพื่อผลิตสินค้าให้ได้คุณภาพตามที่ลูกค้าต้องการ

ตลาดที่ไทยมีการส่งออกสิ่งทอและเครื่องนุ่งห่มสูงสุด คือ ประเทศสหรัฐอเมริกา รองลงมาคือ สหภาพยุโรป กลุ่มประเทศอาเซียน ญี่ปุ่น สหราชอาณาจักร และจีน ตามลำดับ โดยในปี 2547 มีมูลค่าการส่งออกทั้งหมดเพิ่มขึ้นจากปี 2546 ร้อยละ 17.10 โดยมีการส่งออกไปสหรัฐอเมริกามากที่สุด คือ 2,083 ล้านเหรียญสหรัฐ แต่เมื่อคิดเป็นอัตราการขยายตัวเมื่อเทียบกับปี 2546 มีเพียง 11.47 % ในขณะที่การส่งออกไปยังประเทศจีนแม้จะมียอดส่งออกน้อย แต่ก็มีอัตราการขยายตัวการส่งออกเพิ่มมากที่สุดคือ 47.83% รองลงมาคือกลุ่มประเทศอาเซียน ดังนั้น ในปี 2548 การส่งออกไปประเทศจีนมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น

ตารางที่ 4 ตลาดส่งออกสิ่งทอและเครื่องนุ่งห่มไทย

หน่วย : ล้านเหรียญสหรัฐ

ตลาด	2546	2547	อัตราการขยายตัว
สหรัฐอเมริกา	1,869	2,083	11.47%
สหภาพยุโรป	1,018	1,194	17.31%
อาเซียน	540	657	21.64%
ญี่ปุ่น	373	430	15.30%
สหราชอาณาจักร	251	295	17.48%
จีน	180	266	47.83%
โลก	5,467	6,402	17.10%

2.3 แหล่งผลิต

การทอผ้าพื้นเมืองในแต่ละจังหวัดของภาคเหนือ มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของท้องถิ่น ทั้งกรรมวิธีการการผลิต รวมทั้งลวดลาย สีสันบนผืนผ้า ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อทางวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต ผสมผสานค่านิยมในสังคมที่สืบทอดมาจากชุมชนต้นกำเนิดดังนี้

1. จังหวัดเชียงใหม่

การทอผ้าของจังหวัดเชียงใหม่เป็นวัฒนธรรมที่ผสมผสานของชนกลุ่มน้อยในอดีต จึงมีเรื่องราวที่น่าสนใจ ในอดีตชาวเชียงใหม่จะมีที่ทอผ้าเกือบทุกบ้านเพื่อทอผ้าไว้ใช้เอง โดยมีเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ซึ่งมีความแตกต่างกันออกไป จุดเด่นของผ้าพื้นเมืองของชาวเชียงใหม่แบ่งได้เด่นชัดมาก พบการทอผ้าฝ้ายทอมือที่ย้อมสีธรรมชาติและสีเคมี นอกจากนี้ยังมีไหม ไหมประดิษฐ์มัดหมี่ วัตถุดิบที่นิยมใช้เป็นส่วนใหญ่คือ ฝ้าย ใบกล้วยง เส้นด้ายฝ้ายส่วนหนึ่งจะผลิตเอง โดยเริ่มตั้งแต่การปลูกต้นฝ้าย การฉีดเมล็ด การตีฟู การปั่นเป็นเส้นด้ายด้วยอุปกรณ์พื้นบ้าน ซึ่งเส้นด้ายฝ้ายที่ได้จะไม่เสมอกันตลอดเส้น เมื่อนำมาทอเป็นผืนผ้าจะเกิดพื้นผิวที่ขรุขระของเส้นด้ายฝ้าย พันธุ์ฝ้ายพื้นเมืองที่นิยมปลูกมี 2 พันธุ์ คือ ฝ้ายสีขาวและฝ้ายสีดุน และเส้นด้ายฝ้ายสำเร็จส่วนใหญ่จะมีการจัดซื้อจากร้านค้าในตัวเมืองเชียงใหม่

การทอผ้าของจังหวัดเชียงใหม่ทอกันแทบทุกอำเภอยกเว้นอำเภอสารภี ผ้าที่ทอมีทั้งผ้าทอเป็นผืนยาวติดต่อกันเพื่อขายเป็นผ้าเมตร และผ้าที่ทอสำเร็จเป็นผืน ได้แก่ ผ้าซิ่น ผ้าปูเตียง ผ้าคลุมไหล่ ผ้าพันคอ ย่าม และตุ่ง เป็นต้น

ผ้าทอที่เป็นเอกลักษณ์และเป็นที่รู้จัก ได้แก่

★ ผ้าซิ่นตีนจกอำเภอแม่แจ่ม ซึ่งเป็น

ศิลปหัตถกรรมที่เป็นมรดกตกทอด ลวดลายบนผืนผ้าเกิดจากกรรมวิธีการจก วิธีการสอดหรือควักเส้นฝ้ายสีต่าง ๆ ที่พุ่งสลับกันเพื่อให้เกิดเป็นรูปและลวดลายต่าง ๆ โดยใช้ขนเม่น นิ้วมือ หรืออุปกรณ์ที่มีลักษณะปลายแหลมเป็นเครื่องมือในการสอดนับด้ายเส้นยืน แล้วยกขึ้นสอดใส่ด้ายเส้นพุ่งพิเศษเข้า

ไปทำให้เกิดลวดลายเฉพาะจุดหรือเป็นช่วง ๆ สามารถสลับสีลวดลายได้หลากหลายที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ซึ่งแสดงออกถึงความเพียรพยายามและความละเอียดประณีตของผู้ถักทอ ซิ่นตีนจกแม่แจ่มมีบทบาทเกี่ยวข้องกับชีวิตของสตรีแม่แจ่มทุกคนตั้งแต่เกิดจนตาย สตรีแม่แจ่มทุกคนจะต้องมีซิ่นตีนจกอย่างน้อยคนละ 1 ผืน ผ้าซิ่นดังกล่าวจะประกอบด้วย 3 ส่วนคือ **ส่วนหัวซิ่น** คือส่วนบนสุดจะเป็นสีขาวหรือแดง **ส่วนตัวซิ่น** อยู่ตรงกลาง และ**ส่วนตีนซิ่น** จะทอลายจกซึ่งเป็นลายโบราณบนพื้นสีแดง เป็นลวดลายที่ประณีตสวยงาม ทางอำเภอแม่แจ่มจะจัดงานผ้าซิ่นตีนจกเป็นประจำทุกปีในช่วงเดือนกุมภาพันธ์

★ ผ้าเขียนเทียนม้งดอยปุย การผลิตจะใช้เส้นใยจากต้นกล้วยหรือมะม่วง เป็นการผลิตด้วยมือทุกขั้นตอนนับตั้งแต่ผลิตเส้นใย ทอเป็นผืนผ้า และเขียนด้วยลวดลายเอกลักษณ์โบราณของชาวม้งลงบนผืนผ้า แล้วจึงนำไปย้อมด้วยพืชที่ให้สี เช่น คราม ห้อม เป็นต้น

★ ผ้าทอกระเหรี่ยงดอยเต่า การผลิตจะใช้เส้นด้ายฝ้ายและย้อมสีธรรมชาติ ซึ่งลักษณะของผ้าทอจะเป็นผ้าหน้าแคบ หน้ากว้างไม่เกิน 20 นิ้ว การทอใช้กี่เอว โดยลักษณะการทอจะใช้ฝ้ายโยงเส้าหรือรื้อบ้าน และโยงเข้ากับเอวของผู้ทอ ลายผ้าเอกลักษณ์ของชุมชนมี 7 ลาย ได้แก่ ลายเกร็ดเต่า ลายไก่อหรือลายเกย ลายขึ้นแสง ลายมุก ลายสอง ลายดีดอกน้อย ลายดีดอกใหญ่

★ ผ้าฝ้ายทอมือ (Hand – woven) เป็นผ้าทอที่ผลิตจากฝ้ายพันธุ์พื้นเมืองที่ผู้ผลิตปั่นเส้นด้ายเองด้วยเครื่องมือพื้นบ้าน และนิยมย้อมสีเส้นด้ายด้วยวัสดุธรรมชาติตามวิธีการย้อมแบบโบราณ โดยใช้สีที่ได้จากต้นไม้และสมุนไพรต่าง ๆ ผ้าฝ้ายทอมือ มีทั้งที่ทอเป็นผ้าพื้นสีเดียวที่เป็นสีเดิมของฝ้ายหรือสีย้อมสีเดียวหรือย้อมหลาย ๆ สี ย้อมมัดหมี่สายฝนแล้วทอเป็นผืนยาวติดต่อกันไป เป็นผ้าที่ผลิตกันมากและขายดีของจังหวัดเชียงใหม่

2. จังหวัดเชียงราย

จังหวัดเชียงรายมีต้นกำเนิดของวัฒนธรรมที่หลากหลาย มีทั้งคนท้องถิ่นพื้นเมืองเดิมและกลุ่มชนที่อพยพเข้ามาอาศัยซึ่งมีหลากหลายชาติพันธุ์ ฉะนั้นการทอผ้าพื้นเมืองจึงมีความหลากหลายทั้งรูปแบบ และลวดลายที่บ่งบอกได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ของชนกลุ่มใด ผ้าทอส่วนใหญ่จะเป็นฝีมือของชาวไทลื้อ ที่อพยพมาจากสิบสองปันนา โดยเดินทางผ่านสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เมื่อประมาณ 200 ปีที่ผ่านมา มีลวดลายที่ทอด้วยเทคนิคการทอ “เกาะ” หรือ “จก” 2 – 3 แถวบนตัวขึ้น และมีการย้อมสีเส้นด้ายจากสีธรรมชาติและสีวิทยาศาสตร์

แหล่งผลิตผ้าทอของเชียงราย ได้แก่ อำเภอเมือง แม่สาย แม่สรวย เวียงเชียงรุ้ง พาน พญาเม็งราย เชียงของ เวียงแก่น แม่ฟ้าหลวง แม่จัน เทิง แม่ลาว เวียงป่าเป้า เชียงแสน ขุนตาล เวียงชัย ป่าแดดและกิ่งอำเภอดอยหลวง

ผ้าทอที่ผลิตมากในจังหวัดเชียงราย ได้แก่ ผ้าพื้น ผ้าชิ้น ผ้าสไบ ผ้าเบี่ยง ผ้าเช็ด (สำหรับพาดไหล่ด้านซ้ายของผู้ชายไทลื้อ) ผ้าโพกศีรษะ ปลอกหมอน ผ้าปูที่นอน ผ้าเหลบ ผ้าม่าน ผ้ารองจาน ผ้ารองแก้วน้ำ ผ้าปูโต๊ะ ผ้าคลุม ย่อม กระเป๋า และตุ่ง

ลวดลายที่บ่งบอกความเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดเชียงราย ได้แก่ ลายจันทร์แปดกลีบ ลายกลีบดอกบัว ลายดอกหมากล้าน ลายกระบี่ (แมลงปอ) ลายช้าง ลายนก ลายดอกจัน ลายกระรอก ลายม้า ลายนก ลายแซง ลายน้าตก ลายก่านคอคควาย

ผ้าทอที่เป็นเอกลักษณ์และเป็นที่รู้จัก ได้แก่

เสื้อปัก เป็นเสื้อของผู้หญิงไทยลื้อแบบดั้งเดิมในสิบสองปันนา ลักษณะเป็นเสื้อสี่ครามเข็มรัดรูป เหวลอยชายเสื้อยกลอยขึ้นทั้งสองข้าง มีสาคหน้าเฉียงป้ายข้างผูกด้วยเชือกหรือผ้าแถบเล็กๆ ตรงมุมด้านซ้ายหรือขวาของลำตัว หรือแผ่นเงินดุนลายเกี่ยวไว้ให้สวยงาม นิยมแต่งสาบเสื้อด้วยการขลิบด้วยผ้าแถบสีต่างๆ ประดับด้วยกระดุมเงินเล็กๆ เรียงกัน

ชิ้นเชียงแสน เป็นผ้านุ่งของผู้หญิงไทลื้อที่อยู่อำเภอเชียงแสนในอดีตคู่กับเสื้อปัก เป็นผ้าที่ทอด้วยลายขีดแทรกในบางส่วน มีลักษณะคล้ายผ้าจังหวัดน่าน มีการจัดวางโครงสร้างของลายขวางเป็นระยะๆ ด้วยสีต่างๆ เช่น สีดำ สีคราม ด้วยเทคนิคการทอสองตะกอลสลับลายขีดสานธรรมดา ตามแต่จะเห็นว่าสวยงาม ช่วงบนของตีนชิ้นจะนิยมใช้ฝ้าย 2 สีนำมาม้วนเข้าด้วยกันเป็นเส้นพุ่ง สีพื้นส่วนใหญ่จะใช้สีแดงตีนดำใหญ่

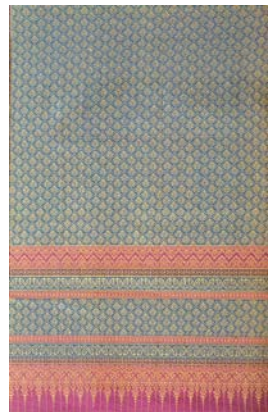
3. จังหวัดลำพูน

จังหวัดลำพูนเป็นจังหวัดที่เล็กและเก่าแก่ที่สุดในภาคเหนือ การทอผ้าของจังหวัดลำพูนจะมีลักษณะเฉพาะและแสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ที่ลวดลายการทอ มีความสวยงามและสื่อถึงความเป็นท้องถิ่น การทอผ้าที่มีชื่อเสียงมากในจังหวัดลำพูน คือ การทอผ้ายกดอกที่มีลวดลายที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ แหล่งผลิตผ้าทอ ได้แก่ อำเภอเมือง แม่ทา บ้านโฮ้ง ลี้ ห้วยช้าง ป่าซาง และบ้านธิ การทอในอดีตจะเป็นการทอผ้าฝ้ายยกดอก แต่ต่อมาในระยะหลัง เริ่มมีการทอโดยใช้เส้นไหม เราจึงเรียกว่า “ผ้าไหมยกดอกลำพูน” แต่เดิมที่จังหวัดลำพูนไม่มีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเพื่อสาวไหมเอง เนื่องจากความเชื่อทางศาสนาที่เชื่อว่าการฆ่าสัตว์เป็นบาป จึงไม่มีใครเลี้ยงไหมเพื่อสาวไหมเอง แต่จะซื้อจากจังหวัดอื่นที่มีการทำเส้นไหม เช่น จังหวัดเพชรบูรณ์ ส่วนการทอผ้าฝ้าย ในปัจจุบันจะเป็นการทอผสมกันระหว่างเส้นฝ้ายธรรมชาติและฝ้ายสังเคราะห์ เนื่องจากเส้นฝ้ายที่ได้จากธรรมชาติจะไม่ย้อมสี ทำให้ไม่เห็นลวดลายที่ชัดเจนหลังจากที่มีการทอยก จึงต้องมีการย้อมเส้นฝ้ายเพื่อทำให้เกิดสี แต่ขั้นตอนในการที่จะทำให้ฝ้ายติดสีในอดีตจะใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติ

ซึ่งมีขั้นตอนค่อนข้างยุ่งยาก ผ้าที่ย้อมสีจากธรรมชาติหลังจากใช้ไปนานๆ สีที่ย้อมจะซีด จึงมีการเปลี่ยนแปลงมาใช้สียุทศาสตร์ เนื่องจากสีจะมีความคงทน และสามารถย้อมได้หลายสี รวมถึงเลือกใช้ไหมสังเคราะห์แทน

ผ้าทอของจังหวัดลำพูนมีการทอผ้าพื้น ผ้าคลุมไหล่ ผ้าพันคอ ผ้าปูโต๊ะ และ ผ้าซิ่น เป็นต้น เอกลักษณะผ้าทอจังหวัดลำพูน คือ ผ้ายกดอก ซึ่งเป็นผ้าที่มีลักษณะการทอด้วยการยกเส้นยืนเพื่อที่จะสอดเส้นพุ่งทำให้เกิดลวดลาย โดยใช้ดินเงินดินทอง ผ้ายกดอกแบ่งได้เป็น 2 ประเภทตามวัสดุที่ใช้ในการผลิต ได้แก่ ผ้าไหมยกดอกและผ้าฝ้ายยกดอก ซึ่งการทอจากวัสดุทั้ง 2 ประเภท มีลักษณะการใช้งานที่แตกต่างกัน ผ้าไหมยกดอกจะทอไว้สวมใส่ไปงานต่าง ๆ เช่น งานบวช งานขึ้นบ้านใหม่ งานแต่งงาน เป็นต้น ส่วนผ้าฝ้ายยกดอกจะทอไว้สวมใส่อยู่บ้านหรือสวมใส่ทำงานบ้าน

ผ้าทอยกดอกลำพูนมีลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว คือ ลายดอกพิกุล เป็นลายโบราณที่ทำกันมาตั้งแต่ดั้งเดิมและได้รับการอนุรักษ์ไว้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะถ้าเป็นผ้าไหมยกดอกจะมีความละเอียด ประณีตงดงามมาก เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงคุณค่าและความงดงามทางจิตใจของคนเหนือได้เป็นอย่างดี จนผ้าทอยก ดอกของบ้านแม่สาวบ้านตอง ได้รับรางวัลชนะเลิศการประกวดผ้าทอทั้งในระดับจังหวัด ระดับภาค และระดับประเทศ

ลวดลายที่ใช้ทอ ได้แก่ ลายดอกพิกุลเล็ก ,ลายดอกพิกุลใหญ่ ,ลายก้างปลา ,ลานต้นสน หรือในบางพื้น ก็จะมีการทอผสมกันหลายๆลาย

4. จังหวัดลำปาง

ลำปางหรือเขลางค์นคร เป็นเมืองที่มีรถม้าเป็นสัญลักษณ์ อดีตลักษณะการทอผ้าของชาวบ้าน จะเป็นรูปแบบของการทอผ้าเพื่อใช้ภายในครอบครัว ซึ่งจะเป็นรูปแบบของผ้าซิ่น ยาม ผ้าที่มีรูปแบบง่าย ๆ ชาวบ้านจะทอผ้าโดยใช้ทอ ซึ่งเป็นอุปกรณ์การทอแบบดั้งเดิม ต่อมาเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2480 จึงมีการทอผ้าโดยใช้กี่กระตุก ซึ่งมีลักษณะการทอผ้าแบบชาวจีนที่สามารถทอผ้าได้รวดเร็วกว่า กว้างกว่าและยาวกว่าที่พื้นเมือง แหล่งผลิตผ้าทอของลำปาง มีแหล่งผ้าทอกระจายตามอำเภอต่างๆ ได้แก่ อำเภอเมือง ห้างฉัตร เกาะคา แม่ทะ แม่มาะ สบปราบ เจริญงาม เมืองปาน วังเหนือ แม่พริก เกิน งาว แจ้ห่ม โดยมีแหล่งผลิตที่สำคัญดังนี้

บ้านนายาบ การทอผ้าในหมู่บ้านได้รับการสอนจากครูฝึกที่มาจากจังหวัดแพร่ ลวดลายผ้าตีนจกจึงเหมือนของจังหวัดแพร่ มีความกว้าง 12 นิ้ว และความยาว 70 นิ้ว ขึ้นอยู่กับความยากง่ายของลวดลายและเวลาในการทอ ไม่มีหน่วยงานใดเข้าไปส่งเสริมหรือช่วยเหลือ อาจจะเป็นเพราะห่างไกลจากเมืองมาก ด้านการลงทุน ชาวบ้านจะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

บ้านหลวง สำนักพัฒนาอุตสาหกรรมในครอบครัวและหัตถกรรม กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม ได้ส่งครูมาพัฒนาการทอผ้าชาวม้าลายเขลางค์นครให้เป็นสัญลักษณ์ของจังหวัดลำปาง ผ้าชาวม้าเนื้อนิ่ม ลายเส้น ซึ่งเกิดจากการนำเอาเศษด้ายสีต่างๆ มาทดลองทอ ต่อมาได้รับความนิยมกันอย่างแพร่หลาย วัดดุดิบที่ใช้เป็นฝ้ายกับไหมโทะเพื่อให้เกิดความอ่อนนุ่มเมื่อนำมาทอเป็นผ้าชาวม้าแต่ย้อมด้วยสียุทศาสตร์

ในจังหวัดลำปางมีศูนย์ศิลปาชีพในพระบรมราชินูปถัมภ์ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ 2 แห่ง ได้แก่ โครงการพัฒนาบ้านแม่ต้า ตำบลเสริมซ้าย อำเภอเสริมงาม และโครงการพัฒนาบ้านทุ่งจี้ ตำบลทุ่งกว๋าว อำเภอเมืองปาน ได้ช่วยเหลือและส่งเสริมให้ชาวบ้านมีอาชีพ มีความเป็นอยู่ดีขึ้น

โดยมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ กรุงเทพฯ จัดหาวัตถุดิบส่งมาให้ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นด้ายสังเคราะห์ย้อมสีวิทยาศาสตร์ นอกจากนี้ก็มีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมสาวไหมเองอีกด้วย สมาชิกทอผ้าพื้นเสร็จจะส่งกลับมาที่ศูนย์ศิลปาชีพ บางช่วงจะทอผ้าลวดลายอื่นๆ ได้แก่ ลายหงส์คู่ ลายน้าเต่า ลายดอกอัญชัญ และลายไทยประยุกต์ ที่ได้รับการสอนจากวิทยากรของมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ ทำการทอโดยใช้กี่กระตุก ทอเป็นผ้าพับผืนยาวเป็นผ้าลายดอก และผ้าพื้น (ขนาดความกว้าง 1 เมตร ยาว 4 เมตร)

5. จังหวัดแพร่

แพร่เป็นจังหวัดที่มีภูเขาล้อมรอบทั้งสี่ทิศ มีที่ราบอยู่ตอนกลางของจังหวัด แบ่งการปกครองออกเป็น 8 อำเภอ มีการผลิตสินค้าอุตสาหกรรมในครอบครัวและหัตถกรรมกระจายอยู่ในหลายอำเภอ แหล่งผลิตผ้าทอของจังหวัดแพร่ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอร้องกวาง อำเภอลอง อำเภอสูงเม่น อำเภอเด่นชัย อำเภอสอง อำเภอวังชิ้น และอำเภอหนองม่วงไข่

ผ้าทอเมืองแพร่เป็นผ้าทอพื้นเมืองที่ช่างทอผ้าชาวบ้านในเมืองแพร่ได้คิดสร้างสรรค์ขึ้นโดยการนำวัตถุดิบที่หาได้ง่ายในท้องถิ่นมาใช้ในการทอผ้า โดยส่วนใหญ่มุ่งผลิตขึ้นมาเพื่อใช้สอยในครอบครัว และเมื่อเหลือใช้จึงนำไปแลกเปลี่ยนสิ่งของจำเป็นอื่นๆ หรือนำไปจำหน่าย

ปัจจุบันมีการรวมกลุ่มทอผ้าเพื่อจำหน่ายได้ดีขึ้น มีการขยายตลาด พัฒนาสีสรร ลวดลาย และดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ผ้าทอที่เป็นที่รู้จักของผู้คนทั่วไป คือ ผ้าตีนจกของอำเภอลอง เสื้อหม้อห้อม ช่างทอผ้าชาวแพร่ส่วนใหญ่นิยมทอผ้าฝ้ายมากกว่าผ้าไหม ผ้าจากเมืองลงในอดีตส่วนใหญ่เป็นการทอเพื่อทำเป็นเชิงผ้าถุงหรือตีนซิ่น ซึ่งเมื่อนำมาต่อกับตัวซิ่นจึงเรียกว่าซิ่นตีนจก

การทอผ้าตีนจกของช่างทอผ้าชาวเมืองลอง ในอดีตเป็นการทอผ้าด้วยกี่หรือหูกทอผ้าแบบพื้นเมือง และทำลวดลายบนผืนผ้าโดยใช้ชนม่นหรือไม้ไผ่ที่ทำปลายให้แหลม จกลวดลายเส้นยืนจากด้านหลังของผ้า การทอด้วยวิธีดังกล่าวจะต้องอาศัยฝีมือ ความชำนาญ และความอดทนของช่างทอผ้าจึงจะได้ผ้าที่สวยงาม เทคนิคการทอผ้าตีนจกแบบโบราณ ได้รับการสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน แต่มีช่างทอผ้าเพียงไม่กี่คนที่สามารถทอผ้าด้วยวิธีนี้ได้ เนื่องจากความยากของการทอและต้องใช้เวลานานกว่าที่จะทอได้แต่ละผืน ราคาของผ้าจึงแพงหาตลาดได้ยาก ช่างทอผ้าตีนจกเมืองลองโดยทั่วไปจึงไม่นิยมทอด้วยเทคนิคแบบโบราณนี้แต่ใช้วิธีทอพุ่งธรรมดา ซึ่งทำให้ด้านหลังของผ้าไม่เรียบเหมือนวิธีเก่า

การทอผ้าตีนจกด้วยเทคนิคสมัยใหม่ ได้ใช้อุปกรณ์ช่วยในการทอรวดเร็วเพื่อให้สามารถทอได้รวดเร็วขึ้น อุปกรณ์นี้เรียกว่า “เขา” ใช้ในการเก็บลวดลายของผ้าทอตีนจกที่ต้องการจะนำไปทอเข้าฝั่มแต่ละเครือ ซึ่งจะมีลวดลายสำเร็จอยู่บนชุดฝั่มที่จะนำไปประกอบบนกี่ การทอจะใช้วิธีการยกเขาเพื่อจะทำให้เกิดลวดลายตามที่ต้องการ โดยใช้การจกด้วยเส้นยืนด้วยขนเม่นหรือไม้แหลมเพียงบางส่วน

ผ้าหม้อห้อม เป็นชื่อผ้าย้อมพื้นเมืองสีกรมท่าที่สร้างชื่อเสียงให้กับเมืองแพร่มานานแล้ว ในอดีตผ้าหม้อห้อมเป็นผ้าฝ้ายทอมือที่นำดอกฝ้ายขาวมาทำเป็นเส้นใยแล้วทอด้วยกี่พื้นเมืองเป็นผ้าพื้นสีขาว หลังจากนั้นจึงนำไปตัดเย็บให้เป็นเสื้อแบบต่างๆ กางเกงสะดอ แล้วจึงนำมาย้อมในน้ำห้อม ที่ได้จากการหมักต้นห้อมเอาไว้ ในหม้อ ในปัจจุบันมีการทอผ้าด้วยกี่แบบพื้นเมืองน้อยลงทำให้ผ้าทอมีราคาแพง ในการตัดเย็บเสื้อผ้าหม้อห้อมจึงมีการใช้ผ้าดิบจากโรงงานตัดเย็บ ย้อมด้วยน้ำห้อมธรรมชาติหรือสีหม้อห้อมวิทยาศาสตร์

ผ้าหม้อห้อมเป็นสิ่งที่แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชาวเมืองแพร่ ซึ่งจะเห็นได้จากชุดการแต่งกายพื้นเมืองของชาวแพร่จะนิยมสวมใส่เสื้อผ้าหม้อห้อม โดยการแต่งกายของชาวยุคโบราณนิยมสวมเสื้อหม้อห้อมคอกลม แขนสั้น ผ่าอกติดกระดุมหรือใช้สายมัด ลักษณะคล้ายเสื้อกุยเฮงของชาวจีน และกางเกงหม้อห้อมขากวียใช้ผ้าขาวม้ามัดเอว

การย้อมผ้าหม้อห้อม

การตากเสื้อผ้าหม้อห้อมในที่ร่มก่อนจะนำมาตัด
แล้วจึงนำออกมาตากแดดจัดๆ

ส่วนการแต่งกายพื้นเมืองของผู้หญิงเป็นเสื้อผ้าหม้อห้อมคอกลมแขนยาวทรงกระบอก ผ่าอกติดกระดุม และสวมผ้าถุงที่เรียกว่า “ซิ่นแฮล” ชาวพื้นเมืองในภาคเหนือตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนิยมใช้เสื้อผ้าหม้อห้อมที่มาจากเมืองแพร่ และถ้าพูดถึงหม้อห้อมก็ต้องเป็นหม้อห้อมแพร่เท่านั้น ชื่อเสียงของผ้าหม้อห้อมเมืองแพร่เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป ทั้งนี้เนื่องจากมีคุณภาพ ความคงทนของเนื้อผ้าและสีหม้อห้อมที่ใช้ย้อมผ้า ตลอดจน

รูปแบบเรียบง่ายสะดวกต่อการสวมใส่ได้ในหลายโอกาส ปัจจุบันแหล่งผลิตเสื้อผ้าหม้อห้อมที่บ้านทุ่งโฮ้ง จะเป็นแหล่งผลิตที่ใหญ่และมีชื่อเสียงของจังหวัดแพร่

ชั้นแห้วเมืองแพร่ คำว่าแห้วในภาษาถิ่นหมายถึง สีดำหรือสีครามเข้ม ชั้นแห้วเป็นชั้นที่ต่อเอาซึ่งในอดีตนิยมใช้ผ้าสีขาวต่อ ในขณะที่ตัวชั้นส่วนใหญ่มีสีดำ มีแถบแดงใหญ่คาดและมีแนวซึ่งเป็นเส้นสีแดงเล็กๆ สลับกับเส้นสีดำในส่วนที่อยู่ด้านบนและบริเวณเชิงผ้าชั้น แสดงให้เห็นถึงความพิถีพิถันในการทอ นับได้ว่าชั้นแห้วเป็นชั้นที่มีลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง แตกต่างจากชั้นก้านคอควายของชาวลำปาง ซึ่งมีเอกลักษณ์ค่อนข้างใกล้เคียงกัน

6. จังหวัดน่าน

จังหวัดน่านเป็นแหล่งรวมกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลาย อาทิเช่น ไทยวน ไทลื้อ ลัวะ ม้ง บลาบรี (ผีตอเหลือง) ผ้าทอพื้นเมืองของจังหวัดน่านมีทั้งผ้าที่ทอขึ้นโดยชาวเมืองดั้งเดิมและผ้าทอที่มาจากแหล่งอื่นสืบเนื่องจากความสัมพันธ์ของประชากรในท้องที่ ซึ่งมีความงดงามและได้รับการยอมรับมากโดยเฉพาะผ้าทอไทลื้อ เทคนิคที่ใช้จะทอด้วยการ “ขัด” โดยใช้ด้ายสีแดงและสีครามบนพื้นผ้าสีขาว อาทิเช่น ผ้าหม้อ ผ้าปูที่นอน ผ้าเช็ดหน้า ผูก ผ้าพาดบ่าของผู้ชาย และตุ่ง เป็นต้น ลายที่เป็นที่นิยมมากในกลุ่มไทลื้อ คือ ลายนกยูง ม้า และช้าง ลักษณะถุงย่ามแบบไทลื้อจะเป็นสีแดงมีลายทางเล็ก ๆ สีเหลืองสลับ ส่วนเสื้อผู้หญิงไทลื้อจะเย็บด้วยผ้าฝ้ายสีดำหรือครามนิยมตกแต่งสาบเสื้อด้วยผ้าที่มีลวดลายจกหรือผ้าดินแบบจีน

ผ้าชั้นพื้นบ้านของจังหวัดน่าน เป็นผ้าทอพื้นบ้านที่ได้รับการยอมรับมากถึงความงดงามและมีเอกลักษณ์ โดยมีลักษณะการทอเป็นลายขวางลำตัวอยู่ตรงกลางของตัวชั้น ตีนชั้นมักจะเป็นสีพื้น ทั้งชั้นนุ่งอยู่กับบ้านและชั้นสำหรับนุ่งในงานพิธี ผ้าชั้นพื้นเมืองที่มีลักษณะเด่น ๆ ของจังหวัดน่าน ได้แก่ ชินม่าน ชินน่าน ชินป่อง ชินลัวะ ชินคำเคิบ และชินตา

ชินม่าน มีลักษณะที่เด่นคือ มีบ้านทอเป็นริ้วใหญ่ สลับสีไม่เกิน 3 สี นิยมใช้สีดำ สีแดง สีชมพู สีม่วง จะใช้ด้ายสีเข้ม หรือสีอ่อนก็ได้ แต่ปลายชั้นที่เรียกกันว่า “ตีนชั้น” จะต้องมีสีแดงทอเป็นบ้านใหญ่ ที่ต่อจากตีนชั้นขึ้นไปจะใช้สีน้ำเงินเข้มหรือสีม่วงเพียงสีเดียว และคั่นด้วยริ้วไหมเงินไหมทองทอสลับทั้งผืน ถ้าขอบสีทองก็จะทอคั่นด้วยไหมทองดูงามวาวระยับทั้งผืน

ชินป่อง มีลักษณะเด่นคือ ทอเป็นริ้วเล็กสลับลายมุก แล้วมีคั่นด้วยริ้วไหมเงินหรือไหมทอง ต่อริ้วคั่นด้วยเส้นด้ายสีพื้นชนิดเส้นเดียว จากนั้นก็ใช้ด้ายทอสลับสี เป็นริ้วเล็กๆ เสมือนกับแยกกลุ่มเส้นไหมออกเป็น 2 ตอน การทอสลับกันเป็นคั่นๆ หรือป่อง จึงเรียกว่าชินป่อง และชินป่องนี้มีลายละม้ายคล้ายชินตาเหลื้มเพียงแต่ใช้ไหมเงินหรือไหมคำ ทอสลับริ้วเล็กริ้วใหญ่ สีสลับนั้นเป็นสีเดียวกันทั้งผืน เช่นพื้นแดง พื้นเขียว พื้นสีน้ำเงิน พื้นสีน้ำตาล สลับลายมุก เป็นต้น

ชินลัวะ เป็นการทาลวดลายลัวะด้วยมือคล้ายลายน้ำไหล บางครั้งลัวะเป็นรูปสัตว์ เช่น กระต่าย คั่นลายลัวะเป็นลายเก็บมุกลายใหญ่

ลายทอผ้าที่สลับกับลายริ้วสีต่างๆ ที่เรียกกันว่า ลายมุกนั้นมีลักษณะการทอคล้ายผ้าลายขิดของภาคอีสาน เพียงแต่เรียกต่างกัน ในภาคอีสานเรียกลายขิด แต่ชาวน่านเรียกว่าลายมุก เช่น มุกดอกเป่า มุกลายดอกหมาก มุกลายข้าวสาลี เป็นต้น

ชินม่าน

ชินป้อง

ชินคำเคิบ

ชินคำเคิบ เป็นผ้าชินที่ทอแบบเก็บชิด โดยใช้ด้ายสีต่างๆ สอดแทรกไปกับเส้นพุ่งตลอดทั้งผืน ลวดลายในผ้าชินคำเคิบจะมีลวดลายที่มีขนาดเล็กนิยมต่อตีนจกทอด้วยด้ายทอง แต่บางผืนอาจจะไม่ต่อตีนชินก็มี ทอในลักษณะผ้าพื้นแบบธรรมดาพื้นเรียบๆ

ผ้าวัฒนธรรม ผ้าเหลบ เป็นผ้าประเพณีใช้เป็นผ้าปูให้พระใหม่ในพิธีบวช คนที่มีลูกชาย พอโตขึ้นแม่ก็จะเตรียมทอผ้าเหลบไว้ให้ลูกชายได้ใช้ในพิธีบวช ถือเป็นอานิสงส์ ของผู้ทำหรือผู้บวช ปัจจุบันถูกแปรเป็นผ้าโชว์ ผ้าปูโต๊ะ เพราะไม่มีความรู้ในการใช้ผ้าแต่ละชนิด

ผ้าลายน้ำไหล เป็นการทอที่ใช้เทคนิค “เกาะ” หรือ “ล้วง” ที่ทำให้เกิดลวดลายโดยใช้ด้านเส้นพุ่งธรรมดาหลายสีพุ่งย้อนกลับไปมาเป็นช่วง ๆ ด้วยเทคนิคขัดสานธรรมดาแต่มีการเกาะเกี่ยวและผูกเป็นห่วงรอบด้วยเส้นยืนเพื่อยึดเส้นพุ่งแต่ละช่วงไว้ การทอแบบนี้ทำให้เกิดลายที่มีลักษณะคล้ายสายน้ำไหล เรียกว่า “ผ้าลายน้ำไหล” ก็เป็นผ้าที่มีชื่อเสียงของจังหวัดน่านด้วย

7. จังหวัดพะเยา

จังหวัดพะเยามีชื่อเรียกว่า พยาว ภูกามยาว ภูยาว หรือดอยดวน ซึ่งเป็นเพื่อกเขาทอดยาวจากทิศเหนือลงใต้ เริ่มตั้งแต่อำเภอกวนต่อเนื่องลงถึงใจกลางเมือง มีชาวไทลื้อเป็นพลเมืองกลุ่มใหญ่ที่อพยพมาจากสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน ตอนใต้ของสาธารณรัฐประชาชนจีนมาตั้งถิ่นฐานในเมืองเชียงม่วนและเมืองเชียงคำ จ.พะเยา และได้นำเครื่องมือทอผ้ามาทำสืบต่อจนถึงปัจจุบัน แหล่งผลิตผ้าทอของพะเยา ได้แก่ อำเภอมือง จุน เชียงม่วน ปง ภูซาง เชียงคำ แม่ใจ ดอกคำใต้ และภูกามยาว

ชาวไทลื้อนิยมทอผ้าซิดเพื่อนุ่งห่มและเป็นของใช้ในครัวเรือน อาทิ ผ้าซิ่น ผ้าเช็ดหน้า ผ้าพาดบ่าผู้ชาย ผ้าห่ม ผ้าปูที่นอน พูก หมอน ผ้าปูโต๊ะ ถุงย่ามและตุ้ง ลายที่เป็นที่นิยม คือลายนกยูง ม้าและช้าง ผ้าไทลื้อมักใช้วิธีการทอผ้าแบบลัว้ง คือการใช้เส้นด้ายพุ่งหลายสีเป็นช่วงๆ เกี้ยวและผูกเป็นห่วงรอบด้ายเส้นยืน เพื่อเพิ่มความแข็งแรงให้กับเนื้อผ้าตามลวดลายที่กำหนด และลายที่ละเอียดซับซ้อนก็สามารถทอได้ด้วยวิธีนี้

ผ้าลายน้ำไหล คือการทอด้วยวิธีการทอแบบลัว้งโดยใช้ผ้าสีต่างๆ ซึ่งม้วนอยู่ในกระสวย (หลอดไม้ไผ่ อันเล็กๆ ใช้ลัว้ง) สอดขึ้นลงให้ไหลไปในทางเดียวกันไล่ระดับไปเรื่อยๆ โดยนิยมทอเป็นชิ้น ผ้าลายน้ำไหลเป็นลายที่ทอกันในยุคหลังประมาณ 80-100 ปี ซึ่งสันนิษฐานกันว่าอาจจะพัฒนามาจากลายผ้าของชาวไทลื้อ ลายผ้าลายน้ำไหล สมัยแรกๆ นิยมใช้ไหมเงินและไหมคำทอค้นลายผ้าตรงส่วนที่เป็นรอยหยักของกระแสน้ำ ปัจจุบันมีการพัฒนาลายน้ำไหลไปในรูปแบบต่างๆ เช่น ลายน้ำไหลสายรุ้ง ลายจรวด ลายดอกไม้ ลายธาตุ ลายกัง ลายใบมีด เป็นต้น ผ้าซิ่นของชาวไทลื้อที่อำเภอเชียงคำ จะทอแบบเกาะเป็นลายขวางกว้างประมาณครึ่งนิ้ว มีลายค้นตกแต่งที่เรียกว่า “ลายดอกผักแว่น” เรียกชิ้นชนิดนี้ว่า “ซิ่นเมืองสิน”

ในปัจจุบันชาวไทลื้อหันมาใส่เสื้อผ้าตามสมัยนิยมกันหมด จะมีก็แต่ผู้สูงอายุบางคนก็ยังสวมเสื้อปิดและนุ่งซิ่นอยู่ นอกจากนี้ยังสามารถเห็นชาวไทลื้อแต่งชุดเสื้อปิดและนุ่งซิ่นได้ในงานพิธีกรรมและเทศกาลสำคัญต่างๆ นอกจากนี้สตรีชาวไทลื้อมักจะทอผ้าฮ่า และเมื่อถึงเวลาเตรียมตัวแต่งงานนั้นผู้หญิงจะเตรียมเครื่องนอนเพื่อใช้ในครอบครัวใหม่ จัดเตรียมผ้าเป็นของไหว้ญาติผู้ใหญ่ฝ่ายชายด้วยเช่นกัน ในช่วงเทศกาลทางพุทธศาสนา สตรีไทลื้อจะทอตุ้ง (ธง) ผ้าจีวร ผ้าเช็ดหลวง ผ้าเช็ดน้อย หรือผ้าห่อคัมภีร์ (ซึ่งปัจจุบันหายากมากเพราะทอน้อยลง) เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา ส่วนสีที่ใช้ในการทอผ้าแบบนี้นิยมใช้สีแดง ดำ ขาว ซึ่งทำให้เห็นลวดลายเด่นชัดขึ้น

8. จังหวัดแม่ฮ่องสอน

จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นจังหวัดที่มีความหลากหลายของชาติพันธุ์ ซึ่งมีวัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณี ภาษาพูด และการแต่งกายเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ซึ่งจะมีความแตกต่างกันไปแต่ละชาติพันธุ์ ประชากรดั้งเดิมของจังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นชาวไทยใหญ่ หรือที่เรียกว่า “ชาวไต” นอกจากนี้ยังมีชาวเขาเผ่าต่างๆ อีก 5 เผ่า ได้แก่ กะเหรี่ยง ม้ง ลัวะ มูเซอ ลีซอ ชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงมากที่สุด ปัจจุบันได้มีประชากรจากจังหวัดต่างๆ อพยพเข้ามาอาศัยและประกอบอาชีพในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมากขึ้น พร้อมทั้งนำเอาความเป็นอยู่ วัฒนธรรมจากแหล่งต่างๆ เข้ามาด้วย จึงทำให้ชนบทร่วมเนียบประเพณีเกิดการเปลี่ยนแปลงและผสมผสานกัน แต่ยังคงเอกลักษณ์ของชาวไตไว้ในด้านภาษาพูดและการแต่งกาย

วัฒนธรรมประเพณีและสิ่งที่น่าสนใจในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้แก่ วัฒนธรรมประเพณีปีใหม่ มัดมือสู่ขวัญ ทำบุญบ้านและครอบครัว ทำบุญขอบคุณเจ้าป่าเจ้าเขา ฆ้องเทวดา ปู่ ยา ตายาย พ่อ แม่ ที่จากไปแล้ว การประกอบอาชีพเพื่อยังชีพทำนา ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ การดูแลและการจัดการธรรมชาติโดยวิถีของปาเกญอ กิจกรรมที่น่าสนใจ คือเวทีพูดคุยแลกเปลี่ยนโดยชุมชน การพึ่งพาช่วยเหลือการลงแขก การข่มขี้ธรรมชาติ การทอผ้า การปักลวดลายต่างๆ บนผืนผ้า การต่อตะเข็บตามรูปแบบต่างๆ ซึ่งมีความหมายลึกซึ้งที่ถ่ายทอดมาจากวิถีชีวิตของปาเกญอ

การทอผ้าของแม่ฮ่องสอนจะทอด้วยกี่เอว ลักษณะผ้าเป็นผ้าหน้าแคบ ลวดลายบนผืนผ้าเกิดจากการทอและการปักด้วยด้ายสีต่าง ๆ เป็นรูปทรงต่าง ๆ ซึ่งลวดลายและการใช้สีเส้นด้ายสามารถบ่งชี้ถึงสถานภาพ

และลักษณะของผู้ใส่ และบ่งบอกถึงความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี ของแต่ละชนเผ่า เทคนิคโบราณในการทอผ้า เช่น การลงแป้งโดยจะใช้น้ำข้าวที่รินจากหม้อเวลาหุงข้าว การกันสีตกจะใช้ใบฝรั่งหรือน้ำขี้เถ้าผสมในสีที่ย้อม และการฟอกเส้นด้ายให้ขาวด้วยประจำดีควาย ซึ่งเทคนิคต่าง ๆ เป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมที่ได้รับการถ่ายทอดต่อกันมาจากบรรพบุรุษ วัตถุประสงค์เส้นด้ายฝ้ายมีการซื้อจากจังหวัดเชียงใหม่มาทำการย้อมสีเอง เป็นการย้อมสีจากธรรมชาติและสรีวิทยาศาสตร์ สิ่งที่น่าสนใจคือ การย้อมสีจากธรรมชาติ ที่มีการนำพืชเกือบทุกชนิดที่มีในท้องถิ่นมาทดลองและคัดเลือกเอาเฉพาะพืชชนิดที่ให้สีสวยงามและติดเนื้อผ้าดี เมื่อนำไปย้อมอย่างเช่น การย้อมด้วยแก่นยอป่าซึ่งจะให้สีแดง จะทำด้วยการนำเอาแก่นยอปามาสับให้เป็นชิ้นเล็กตากให้แห้ง แล้วนำไปต้มประมาณ 30 นาที เอาลงมารองวางทิ้งไว้ให้เย็น นำด้ายที่ซื้อมาลงแช่น้ำที่เปียก ต้มไขมันออกให้เรียบร้อย แล้วเอาขึ้นบิดน้ำออกพอหมาดๆ หลังจากนั้นเอาลงไปย้อมในสีที่เตรียมไว้ เมื่อสีติดดีแล้วก็เอาไปล้างน้ำเปล่า 2-3 ครั้ง (ถ้าต้องการสีเข้มให้ย้อมซ้ำกันหลายๆ ครั้ง หรือต้มด้ายในสีย้อมจนสีแห้งขอบ) บิดพอหมาดๆ แล้วนำไปลงแป้งมันตากให้แห้ง แล้วนำไปปั่นเก็บเข้าหลอด เมื่อปั่นเสร็จแล้วก็ถึงขั้นตอนเข้าเครื่องเรียงด้าย แล้วจึงนำไปทอเป็นผืนผ้าที่สวยงาม (การย้อมด้วยพืชชนิดอื่นๆ ก็ทำในลักษณะเดียวกัน)

ลวดลายส่วนใหญ่จะสืบทอดลวดลายมาจากบรรพบุรุษ ลายประจำเผ่ากะเหรี่ยง ปักด้วยด้ายสีต่างๆ เป็นรูปสี่เหลี่ยมถือเป็นลายที่คนนับถือผีจะต้องมีเอาไว้ ลักษณะลวดลายที่เลียนแบบจากธรรมชาติ ได้แก่ ลายก่ (เป็นลวดลายบนชิ้นของผู้หญิงกะเหรี่ยงที่แสดงถึงความขยันขันแข็ง) ลายเม็ดผักชี ลายเม็ดบวบ ลายเม็ดผักทอง ลายเม็ดแตงโม ลายขนมตัดเมืองเหนือ ลายเถาว์ลย์ ลายฝ้ายบ้านกะเหรี่ยง ลายปีกไก่ ลายภูเขา ลายหอยแครงเล็ก

บ้านห้วยหอม มีการทอผ้าจากขนแกะมาประมาณ 40 กว่าปีแล้ว โดยมีหมอสอนศาสนาคริสต์นำมาเผยแพร่ ได้ส่งเสริมให้ชาวบ้านเลี้ยงแกะไว้เพื่อนำขนแกะมาทอผ้า และนำเอาเครื่องปั่นขนแกะจากต่างประเทศเข้ามาใช้ด้วยแต่ไม่เป็นที่นิยม มักใช้เครื่องปั่นขนแกะแบบกะเหรี่ยงซึ่งปั่นได้เร็วกว่า การทอผ้าขนแกะของบ้านห้วยหอมได้รับการสนับสนุนจากศูนย์ศิลปาชีพอำเภอแม่ลาน้อยด้วย

การทอผ้าขนแกะใช้เครื่องทอผ้าของกะเหรี่ยงที่เรียกว่า ทา หรือ ตะ ใช้เส้นยืนเป็นฝ้าย เส้นพุ่งเป็นขนแกะ ทอเป็นผ้าและผลิตภัณฑ์ได้ทุกชนิด เช่น ผ้าพันคอ ผ้าคลุมเตียง เสื้อกะเหรี่ยง

9. จังหวัดอุตรดิตถ์

จังหวัดอุตรดิตถ์เป็นจังหวัดหนึ่งของภาคเหนือ ที่มีความเป็นมายาวนาน ทั้งด้านประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี โบราณสถาน และโบราณวัตถุ ประชาชนลาวที่ได้อพยพมาอยู่ในอำเภอลับแล อำเภอดรอน อำเภอน้ำปาด อำเภอบ้านโคก จากจุดนี้เองที่ทำให้ลักษณะของการทอผ้าจึงได้รับอิทธิพลจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีทั้งการรวมกลุ่มผู้ทอผ้าและการแยกทออิสระ หรือผลิตเองเป็นรายบุคคล เดิมมีการปลูกฝ้ายและนำมาปั่นเอง แต่ในปัจจุบันได้หันมาซื้อสำเร็จเหมือนเช่นในพื้นที่อื่นๆ

เอกลักษณ์ผ้าทอของจังหวัดอุตรดิตถ์ จะใช้วิธีทอผ้าจากแบบลวดด้วยชนเผ่า เป็นการจกอยู่ด้านบนของกึ่ง หรือผูกลวดลายในท้องถิ่นนั้นมีไม่มากนัก เท่าที่สำรวจพบเห็นส่วนใหญ่ จะทอเพียงสีเดียวบนพื้นสีดำเป็นหลัก เส้นสอดจะสูงเพราะใช้ถึง 6 เส้น เส้นพุ่งใช้จำนวน 2 เส้น เส้นยืนเพียงเส้นเดียว ลวดลายที่ปรากฏจะเป็นลายใหญ่ๆ มีลายหลัก 1 แถว ลายประกอบบนล่างอย่างละเอียดติดตามด้วยเชิงลายสะเปา เท่าที่พบเห็นจะเป็นขนาด 7-8 หลบ การทอผ้าจกกระจายอยู่ในท้องถิ่นต่างๆ ของอำเภอลับแล อำเภอน้ำปาด อำเภอดรอน

ซิ่นเคียะ

ซิ่นลับแล

ชาวพวนที่บ้านหาดเลี้ยวอำเภอศรีษะนาลัย จังหวัดสุโขทัย และอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ทอผ้า ด้วยวิธีที่ต่างออกไปจากผ้าซิดและผ้าจก ลักษณะของผ้าคล้ายกับผ้ายกดอก เป็นผ้าทอที่ยกภายในตัวโดยเพิ่ม เส้นยืนพิเศษบนที่ ผ้ามุกที่เกิดจากการใช้ตะกอสอยยกเส้นด้ายยืนพิเศษ แทนที่จะเป็นด้ายเส้นพุ่งพิเศษเหมือน ผ้าซิด และผ้าจกทอเป็นลวดลายต่างๆ ผ้ามุกนี้ชาวพวนใช้เป็นส่วกลางของซิ่น (ตัวซิ่น) ต่อกับผ้าจกเป็นซิ่น ตีนจก ผลิตภัณฑ์เด่น ได้แก่ ซิ่นตีนจกลับแลย้อมสีธรรมชาติ ซิ่นเคียะ ซิ่นลับแล มีผลิตภัณฑ์อื่นๆ ประกอบด้วย ย่าม ตุ๊กตาแมงมุง ผ้าห่มหัวเก็บ ผ้าสไบ ฯลฯ ลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ คือลายหงส์ใหญ่ สีต่างๆ ไปของผ้าทอใน อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นสีเอกรงค์ของสีเขียว (Green Monochrome) ผ้าซิ่นแถบนี้ได้รับอิทธิพลจากผ้า ลาว ใช้สีเขียวเป็นหลัก แซมด้วยสีน้ำตาล สีดำ ตีนซิ่นต่อด้วยผ้าจก

10. จังหวัดพิษณุโลก

จังหวัดพิษณุโลก มีภูมิประเทศเป็นที่ลุ่มแบบท้องกระทะ ประกอบด้วยเนินเขา ป่าและที่ราบเป็นตอน ๆ สลับกันไป พื้นที่มีลักษณะลาดชันจากเหนือลงไปใต้ ตอนเหนือมีทิวเขาสูง ตอนกลางของจังหวัดเป็นพื้นราบ และมีเทือกเขาบรรทัดขนานกันไปทั้งสองข้าง ทั้งทางทิศตะวันออก และทิศตะวันตก ถ้าอยู่ในจังหวัดจะมองเห็นภูเขาล้อมรอบทั้งสี่ด้าน มีแม่น้ำยมซึ่งเป็นแม่น้ำสำคัญที่สุดไหลผ่าน มีภูมิอากาศหนาวเย็น จากการอพยพของชาวอีสานเมื่อ พ.ศ 2482 ได้มาลงหลักปักฐานเป็นชุมชนที่บ้านม่วงหอม ตำบลแก่งโสภา อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก ทำให้การทอผ้ามัดหมี่ของบ้านม่วงหอมยังคงของเดิมจากจังหวัดเลย ซึ่งได้สืบทอดจนถึงปัจจุบัน

แหล่งผลิตผ้าทอของพิษณุโลก ได้แก่ นครไทย ชาติตระการ บางระกำ พรหมพิราม วัดโบสถ์ วังทอง และเนินมะปราง

บ้านป่าปอบิด พบการทอผ้ามัดหมี่ด้วยด้ายประดิษฐ์ย้อมสีวิทยาศาสตร์ เป็นลายดอกแก้ว ลายขลุ่ย หนวย ลายขาเป๋ เป็นต้น

บ้านม่วงหอม มีการทอผ้าด้วยกี่กระตุก ทอผ้าด้วยสีอ่อนสดใส เช่นสีส้มอ่อน แดงอ่อน ลวดลายที่นิยมกันคือ ลายโคมห้า โคมเจ็ด ดาวกระจาย และลายงูเหลือม เป็นต้น

ประเภทผ้าที่ผลิต ได้แก่ ผ้ายกดอก ผ้าพื้น ผ้าคลุมไหล่ ผ้าสอดตีน ผ้าลายซิดจก ผ้าลายก้านกล้วย ผ้าพันคอ ผ้ามัดหมี่ไหมประดิษฐ์และย้อมผ้าด้วยสีธรรมชาติ การทอผ้าของตำบลนครชุม ตำบลยางโกลน อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก เป็นผ้ามัดหมี่ ผ้าพื้นปักตัวอักษร ผ้าซิด ผ้าขาวม้า

11. จังหวัดสุโขทัย

ผ้าทอพื้นเมืองที่ตำบลหาดเลี้ยว อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย เป็นผ้าทอพื้นเมืองของกลุ่มคนไทยเชื้อสายลาวพวนที่ทอสืบทอดต่อกันมาช้านาน และแม้ในปัจจุบันก็ยังคงรักษาลักษณะเฉพาะถิ่นของตนเองเอาไว้ เป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นรูปแบบของผ้าทอของชาวไทยเชื้อสายลาวพวน

ชาวพวนอพยพโยกย้ายถิ่นฐานมาพร้อมกับวัฒนธรรมการทอผ้า ผู้ชายจะมีบทบาทที่สำคัญในการสร้างเครื่องมือทอผ้าเท่านั้น ในกระบวนการผลิตทุกขั้นตอนผู้หญิงจะเป็นผู้ตัดสินใจว่าจะทออะไร ทำอย่างไรในแต่ละขั้นตอนเอง เปิดโอกาสให้เด็กผู้หญิงเข้าร่วมกิจกรรมได้ เช่น ตีฝ้าย อัดฝ้าย กวัดฝ้าย จนถึงขั้นตอนที่ต้องใช้ความสามารถมากขึ้น เช่น การคันหูก หรือการทอ

การทอผ้าเป็นประเพณีที่มีการถ่ายทอดสืบต่อกันมาตลอดในหมู่บ้านหญิง เพราะถือว่าการทอผ้าเป็นคุณสมบัติของผู้หญิงทุกคน ที่จะต้องหัดทอผ้าให้เป็นก่อนอายุ 16 ปี โดยเริ่มด้วยการหัดเข็นฝ้ายแล้วเริ่มทอผ้าตีนจก ซึ่งถือว่าเป็นผ้าทอที่มีความยุ่งยากที่สุด เมื่อทอผ้าตีนจกได้แล้ว สามารถทอผ้าชนิดอื่นได้โดยไม่ยาก ดังนั้นหญิงสาวแทบทุกคนจึงมีผ้าชิ้นตีนจกประจำตัวแทบทุกคน เพราะชิ้นตีนจกเป็นผ้าสำคัญสำหรับนุ่งในพิธีต่างๆ นอกจากนี้ลักษณะทางสังคมยังกำหนดให้ผู้หญิงที่จะออกเรือนแต่งงาน ต้องเป็นผู้เตรียมเครื่องใช้ไม้สอยในการออกเรือนที่เกี่ยวกับผ้าแทบทั้งสิ้น เช่น ที่นอน ผ้าหอบ (ผ้าปูที่นอน) ผ้าห่ม ผ้าเช็ดหน้า ย่อม และผ้าขาวม้า เป็นต้น

การทอผ้าของชาวหาดเลี้ยวมีไว้สำหรับ “นุ่งห่ม” ผ้าชิ้นจัดเป็นผ้าที่มีการทอแพร่หลายที่สุด ทั้งในส่วนที่ทอขายและทอนุ่งเอง ผ้าชิ้นหาดเลี้ยวมีแบบและลวดลายสีเส้นต่างๆ มากมาย แต่ละชนิดจะมีชื่อเรียกเฉพาะแตกต่างกันออกไปถึง 16 ชนิดซึ่งมีชื่อเรียกที่แตกต่างกันถึง 16 ชนิด คือ

ชิ้นเข็น	ชิ้นตาหว่า	ชิ้นตาผ้าใหญ่	ชิ้นตาผ่าน้อย
ชิ้นตามะโดน	ชิ้นตามะนาว	ชิ้นตาเติบ	ชิ้นตาถี้
ชิ้นลายร้องแดง	ชิ้นอ้อมขาว	ชิ้นดำปึก	ชิ้นแขบแย้
ชิ้นอ้อมแหล่	ชิ้นอ้อมเหลือง	ชิ้นมุก	ชิ้นตีนจก

ปัจจุบันนี้ผ้าชิ้นส่วนใหญ่จะมีองค์ประกอบแค่ 2 ส่วนเท่านั้น คือ หัวชิ้น และตัวชิ้น โดยที่จะทอให้มีความกว้างเพียงพอที่จะนำมาทอโดยไม่ต้องมาต่อชิ้นขึ้นอีก ซึ่งก็คือการผนวกตีนชิ้นเข้ากับตัวชิ้นโดยทอเป็นผืนออกมาในครั้งเดียว จะมีเฉพาะผ้าชิ้นตีนจกเท่านั้นที่จะต้องแยกทอเฉพาะตีนชิ้นอยู่บ้างเช่นกัน ส่วนใหญ่จะเป็นการต่อตีนแดงเข้ากับตัวชิ้นบางชนิดเท่านั้น เช่น ผ้าชิ้นมุก ผ้าชิ้นเขิน ผ้าชิ้นตาหว่าแหล่งผลิตผ้าทอของสุโขทัย ได้แก่ อำเภอเมือง กงไกรลาศ ศรีมาศ ศรีสำโรง สวรรคโลก ศรีสัชนาลัย และบ้านด่านลานหอย

12. จังหวัดกำแพงเพชร

แหล่งผลิตผ้าทอของกำแพงเพชร ได้แก่ อำเภอเมือง ไทรงาม คลองลาน ขาณุวรลักษณบุรี คลองขลุง พรานกระต่าย ลานกระบือ ปางศิลาทอง กิ่งโกสัมพีนคร และกิ่งบึงสามัคคี จังหวัดกำแพงเพชรมีการทอผ้าพื้น ผ้าชิ้น ผ้ามัดหมี่ ผ้าขาวม้า และผ้าที่มีลายตัวหนังสือ เป็นต้น ผ้าทอที่เป็นเอกลักษณ์ได้แก่ผ้ามัดหมี่เป็นผ้าที่ใช้วิธีการมัดด้วยเชือกให้เกิดเป็นลวดลายก่อนนำไปย้อมแล้วนำไปทอด้วยเทคนิคขัดสานธรรมดา แต่ลวดลายบนผ้าจะเกิดจากการมัดจึงเรียกว่า “ผ้ามัดหมี่” ซึ่งแต่เดิมจะนิยมเฉพาะด้านเส้นพุ่ง และมีการพัฒนาโดยมีการมัดหมี่เส้นยืนด้วย และในปี 2546 กลุ่มทอผ้าในอำเภอไทรงามได้คิดลวดลายมัดหมี่ “ลายกล้วยไข่” ขึ้นเป็นลวดลายเอกลักษณ์ของจังหวัด พร้อมกับได้ทดลองทอผ้าฝ้ายแถมใหม่ โดยการใช้เส้นไหมและเส้นด้ายฝ้ายเป็นวัตถุดิบในการทอผ้าฝืน โดยได้ย้อมสีเส้นด้ายทั้งสองชนิดด้วยสีธรรมชาติ ปรากฏว่าผ้าฝ้ายแถมใหม่ดังกล่าวได้รับความนิยมมากจากผู้บริหารและผู้นำในจังหวัด จึงทำให้กลุ่มทอผ้าในจังหวัดกำแพงเพชรหันมาทอผ้าฝ้ายแถมใหม่ย้อมสีธรรมชาติเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ

13. จังหวัดเพชรบูรณ์

จังหวัดเพชรบูรณ์เป็นเมืองโบราณมาก่อน มีป้อมปราการโบราณสถานปรากฏอยู่หลายแห่ง สันนิษฐานว่าเป็นเมืองที่สร้างขึ้นในสมัยที่กรุงสุโขทัยเป็นราชธานี ประชาชนมีทั้งกลุ่มที่อพยพมาจากภาคอีสาน เป็นกลุ่มที่มีความรู้และมีเครื่องมือเครื่องใช้ในการทอผ้าซึ่งเป็นมรดกสืบทอดกันมาในครอบครัว กลุ่มเหล่านี้จะมีความสัมพันธ์ในลักษณะของเครือญาติ การผลิตจะทำที่บ้านของตนเอง และกลุ่มที่เป็นคนเมือง (ภาคเหนือตอนบน) ในพื้นที่อำเภอลองเป็นกลุ่มที่ไม่มีพื้นความรู้ด้านการทอผ้ามาก่อน มาเรียนรู้ภายหลังจากการสนับสนุนของหน่วยงานในจังหวัด ผลลัพธ์เป็นไหมประดิษฐ์

และที่บ้านหนองเหือด ประชากรเป็นชาวลาวครั้ง (ลาวหลวงพระบาง) ลายผ้าส่วนมากจึงเป็นลวดลายที่ได้รับอิทธิพลมาจากลาวครั้ง ลักษณะของการทอในสมัยก่อนจะใช้กี่มือ ซึ่งปัจจุบันนี้ได้เปลี่ยนเป็นกี่กระตุก กันเกือบหมดแล้วเพราะกีมือจะทำยากกว่าแต่จะได้ผลงานที่ละเอียดกว่า ผ้าทอที่ส่วนใหญ่เป็นผ้าฝ้าย ผ้าไหม และไหมประดิษฐ์ย้อมสีเคมีและสีธรรมชาติ การทอด้วยกี่กระตุก การทอผ้าสี่ตะกอ ตีนจก ย้อมสีธรรมชาติ ทอตลอดทั้งปี ลักษณะพิเศษเกี่ยวกับผ้าของจังหวัดกำแพงเพชร คือมีสีสันทนและแปลกตา ลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ ได้แก่ ลายโคมหัว ลายโคมแก้ว ลายขอ ลายปราสาท ลายขาเบี่ยง ลายกุญแจเงินประยุกต์ ลายแกนข้าวโพด ลายปักกิ่ง ลายเครื่องบินน้อย ลายผักแว่น ลายบัวสวรรค์ ลายดอกแก้ว ประเภทของผ้าที่ทอ

ได้แก่ ผ้าชิ้น ผ้ามัดหมี่ ผ้าขาวม้า ผ้าพื้น ผ้าที่มีลายตัวหนังสือ กางเกง เสื้อผ้าถุงลายน้ำ ผ้าถุงยกดอก ผ้าถุงสอด
ด้นกลาง ผ้าถุงมัดหมี่เต็มตัว

14. จังหวัดนครสวรรค์

คำขวัญของจังหวัดนครสวรรค์ “เมืองสี่แคว แห่มังกร พักผ่อนบึงบอระเพ็ด ปลารสเด็ดปากน้ำโพ”

นครสวรรค์เป็นจังหวัดที่อยู่ต้นน้ำเจ้าพระยา มีผู้คนอาศัยอยู่ร่วมกันหลายเผ่าพันธุ์ จึงมีความ
หลากหลายทางวัฒนธรรม เช่น แขนงทิศเหนือของจังหวัดเป็นชาวลาวพวน ทิศตะวันตก ได้แก่ ชุมตาบง แม่เป็น
แม่วงศ์จะเป็นกลุ่มคนที่อพยพมาจากอีสาน ทิศใต้เป็นไทยแท้ บริเวณปากน้ำโพเป็นคนไทยเชื้อสายจีน ดังนั้น
วัฒนธรรมการแต่งกายจึงแตกต่างกันตามพื้นฐานการทอดผ้าที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษที่ยังทอเพื่อใช้เอง และใน
งานบุญประเพณี งานพิธีต่างๆ ดังเช่นแถบชุมชนแถบชุมตาบง แม่เป็น แม่วงศ์ จะทอผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติ ซึ่ง
ได้รับการถ่ายทอดมาจากปู่ตาตายาย ส่วนทางอำเภอตากฟ้าจะมีเจ้าหน้าที่จากนิคมสร้างตนเองให้การสนับสนุน
ตั้งกลุ่มทอผ้าทั้งไหมประดิษฐ์และย้อมสีธรรมชาติ ต่อมาจึงมีการผลิตเพื่อขายเป็นรายได้เสริม การทอผ้าของทุก
กลุ่มจะทำงานในช่วงเวลาว่างจากการทำเกษตรกรรมอาชีพหลักคือทำนา

แหล่งผลิตผ้าทอของนครสวรรค์ ได้แก่ อำเภอเมือง ชุมแสง หนองบัว บรรพตพิสัย ตาคลี ท่าตะโก
ไพศาล พยุหะคีรี ลาดยาว ตากฟ้า แม่वंก กิ่งอำเภอแม่เป็น และกิ่งอำเภอชุมตาบง

15. จังหวัดอุทัยธานี

ผ้าทอบ้านไร่ เป็นศิลปะการทอผ้าพื้นเมืองที่มีชื่อของ จ. อุทัยธานี แหล่งผลิตที่โด่งดัง คือ อ. บ้านไร่ ซึ่ง
ชาวบ้านส่วนใหญ่จะทอผ้ากันแทบทุกครัวเรือน ผ้าทอบ้านไร่เป็นผ้าฝ้ายทอมือที่มีลักษณะเด่น คือ ใช้สีย้อม
ธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ และลวดลายมีลักษณะพิเศษ คือ เป็นลายสัตว์ในวรรณคดี เช่น นาค ครุฑ หรือไม้ก็เป็น
การเล่าเรื่องราวในอดีตลงบนผืนผ้าจะนิยมทอผ้าจากเพื่อเย็บเป็นผ้าชิ้น นิยมใช้ ชิ้นหมี่รวด ชิ้นหมี่ดำ ชิ้นหมี่
น้อย ชิ้นดอกดาว ชิ้นก้าน ชิ้นมูก ชิ้นชีว นอกจากนี้ยังทอจากเพื่อทำผลิตภัณฑ์อื่นๆเช่น ผ้าห่มลาย ผ้าหน้ามุ้ง
หมอนเท้า หมอนน้อย ผ้าอาสนะ และธง(ตุ่ง) ฯลฯ

สินค้าที่ผลิตเป็นผ้าทอลายโบราณที่สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ ซึ่งอพยพมาจากประเทศลาวตั้งแต่
สมัยก่อนมาอยู่ที่อำเภอบ้านไร่ โดยมีภาษาที่ใช้เป็นของตนเอง เรียกว่า ภาษาลาวเวียง ทำให้อำเภอมีชื่อเสียง
ด้านผ้าทอลายโบราณมาช้านาน โดยทางพัฒนาชุมชนมีการส่งเสริมด้วยการให้รายการโทรทัศน์ชื่อ รายการ
เมืองไทยเมืองยิ้ม มาถ่ายทอดเพื่อเผยแพร่ผ้าทอโบราณของอำเภอบ้านไร่ในภาพรวม ทำให้มีคนที่รู้จักมากขึ้น
และในขณะนี้ทางกลุ่มกำลังรวบรวมลายโบราณต่างๆ ไว้เป็นองค์ความรู้ตามโครงการของจังหวัดที่ต้องการ
อนุรักษ์ลายโบราณนี้ไว้

ปัจจุบันมีการผลิตสินค้าหลายชนิด แต่ส่วนใหญ่จะเน้นการผลิตเป็นผืนมากกว่าการแปรรูป ได้แก่ ผ้า
คลุมเตียง ผ้าห่ม ผ้าปูที่นอน ผ้าเช็ดตัว ผ้าตัดเสื้อ ผ้าย้อมคราม ผ้าฝ้ายแถมไหม ผ้าลายสัตว์ และมีสินค้าแปรร
รูปบ้าง เช่น หมอนชนิด และย้อมโบราณ สมาชิกส่วนใหญ่มีอาชีพทำไร่ข้าวโพด มันสำปะหลัง และสับปะรด จึงทำ
การทอผ้าเป็นเพียงอาชีพเสริม ซึ่งจะทำงานตอนค่ำเมื่อกลับจากทำไร่มาแล้ว ทำให้การทอผ้าไม่ได้มากเท่าที่ควร
โดยเฉพาะในฤดูกาลเพาะปลูก

แหล่งผลิตผ้าทอของจังหวัดอุทัยธานี ได้แก่ อำเภอหนองฉาง ลานสัก ห้วยคต สว่างอารมณ์ ท้าพัน
หนองขาหย่าง และบ้านไร่

การทอผ้าที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดอุทัยธานี มีลักษณะ ดังนี้

ผ้าชิ้นดินแดง เป็นผ้าตีนจก 2 ชั้นต่อเชิง ตัวผ้าชิ้นใช้ลายมัดหมี่ ต่อด้วย
เชิงสีแดงเป็นลายส่วนมากใช้ลายตีนกา ดูโยแมงมุม คอกม้า ลายขอ ลายตุ้ม
ผ้าชิ้นดอกดาว เป็นผ้าลายจกด้วยลายกาบ ลายตุ้มทั้งผืน
ผ้าชิ้นมุก เป็นผ้ามัดหมี่ไปพุ่งทอใช้ลายมุกเป็นตัวผืน เชิงต่อด้วยลาย
จกสีแดง ส่วนมากใช้ลายขอกำ ลายกาบ ตาแหลงเล็ก ฯลฯ

ผ้าชิ้นก่านปล้อง เป็นผ้าพื้นดำ จกเชิงด้วยลายทั่วไป เช่น ลายขอกำ
ลายกาบ ตาแหลง ลายนาค

ส่วนผ้าอื่นๆ ที่ทอใช้ในงานพิธีต่างๆ ได้แก่ ผ้านงานประเพณี ผ้าหน้ามุ้ง
ผ้าคลุมหัวนาค ส่วนมากใช้ลายจกลายขอกำ ตาแหลง ลายดอกแก้ว ฯลฯ

ผ้าหมี่ลายเอี้ยห้า ใช้ลายผสมกันหลายลาย เช่น ข้างกระแต ลายคู้ม ลายนาคน้อย พญานาค นาค
นอนทราย

ผ้าปูที่นอน ใช้ลายขอกำใหญ่ ลายขัด

ผ้าคลุมเตียง ใช้ลายเอี้ยห้า ลายตุ้ม ลายนาค นาคนอนทราย พญานาค

ผ้าคลุมใหญ่ ใช้ลายสัตว์ต่างๆ เช่น ลายช้าง ลายไก่ ลายนก ลายกวาง ลายขอระฆัง

ผ้าถุง ใช้ลายสัตว์ต่างๆ ผสมกันกับลายโบราณเพื่อสื่อถึงวัฒนธรรมท้องถิ่น

ผ้าชิ้นดินแดง

16. จังหวัดตาก

จังหวัดตากมีสภาพพื้นที่โดยทั่วไปเป็นป่าไม้และภูเขา แบ่งการปกครองออกเป็น 8 อำเภอ 1 กิ่ง
อำเภอ และเป็นจังหวัดชายแดน มีหมู่บ้านของทหารผ่านศึกที่ได้รับเข้าโครงการพระราชดำริฯ ให้เป็นแหล่งทอ
ผ้าฝ้ายและปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ลักษณะการทอผ้าส่วนใหญ่จะมีสถานที่รวมแหล่งผลิตผ้าทอของจังหวัดตาก
ได้แก่ อำเภอเมืองตาก แม่สอด แม่ระมาด ท่าสองยาง อุ้มผาง พบพระ และวังเจ้า ในอดีตเคยเป็นแหล่ง
ชุมชนที่มีชาวมอญอาศัยอยู่มาก่อน ดังหลักฐานที่ปรากฏอยู่ในอำเภอบ้านตาก เป็นชุมชนเก่าแก่ก่อนที่จะมีการ

ตั้งกรุงสุโขทัยเสียอีก เป็นเมืองหน้าด่านที่สำคัญทางด้านทิศตะวันตกในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายเมืองจากฝั่งขวาของแม่น้ำปิงมายังฝั่งซ้ายในบริเวณบ้านระแหง การทอผ้าส่วนใหญ่จะมีสถานที่รวมในหมู่บ้าน ลักษณะของการทอจะใช้กี่กระตุก 3-4-5 ตะกอล ความรู้ในการผลิตนั้นมีการสืบทอดต่อกันมาจากรบรรพบุรุษ บางส่วนได้รับการอบรมจากกลุ่มแม่บ้านจากจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดแม่ฮ่องสอน

จังหวัดตากเป็นจังหวัดชายแดน มีหมู่บ้านของทหารผ่านศึก ที่ได้รับเข้าโครงการพระราชดำริฯ ให้เป็นแหล่งทอผ้าฝ้าย และปลูกหม่อนเลี้ยงไหมตามโครงการพระราชดำริฯ มีการรวมกลุ่มและจะมีสถานที่ทอผ้ารวมในหมู่บ้าน ส่วนใหญ่ชาวบ้านจะเข้าร่วมโครงการพระราชดำริฯ ทอผ้าส่งให้แก่โครงการจิตรลดา โดยวัตถุประสงค์ส่วนใหญ่จะส่งมาจากโครงการพระราชดำริ

บ้าน 15 ผ่านศึกพัฒนา วัตถุประสงค์ส่วนใหญ่จะส่งมาจากโครงการพระราชดำริฯ ทอด้วยจะเป็นที่พื้นเมือง มีสถานที่รวมในหมู่บ้าน ความรู้ในการผลิตได้มาจากการอบรมจากอุตสาหกรรมจังหวัดตากผ้าที่ได้มีเนื้อดีสีสวย และลวดลายแปลกตา และในหมู่บ้านนี้ชุมชนตื่นตัวเกี่ยวกับศักยภาพและโอกาสในการพัฒนา ในการจำหน่ายจะมีการส่งให้ศูนย์จิตรลดา 3 เดือนต่อ 1 ครั้ง เงินลงทุนมาจากโครงการพระราชดำริ

บ้านรวมไทย 7 ผ้าที่ผลิตเป็นผ้าฝ้าย เส้นด้ายมาจากโครงการพระราชดำริฯ และมีการเลี้ยงไหมเพื่อส่งให้กับโครงการพระราชดำริฯ อีกด้วย แต่เดิมหมู่บ้านนี้เป็นหมู่บ้านของทหารผ่านศึก ผ้าที่ผลิตได้มีสีสวยใช้สืวิทยาศาสตร์เนื้อผ้าดีสีไม่ตก ไม่ยืดไม่หด รูปแบบผลิตภัณฑ์จะเป็นพวกผ้าห่ม ผ้าคลุมต่างๆ

ผลิตภัณฑ์ผ้าประจำจังหวัดคือ ผ้าลายลูกหวาย ลายลูกแก้ว ลายดอกเสี้ยวและผ้าฝ้ายสีธรรมชาติแบบรูปดอกหลากหลายชนิด

17. จังหวัดพิจิตร

พิจิตรเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ทางภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย ตัวเมืองอยู่ริมฝั่งแม่น้ำน่าน แหล่งผลิตผ้าทอของจังหวัดพิจิตร ได้แก่ อำเภอสากเหล็ก ตะพานหิน วชิรบุรีมี ทับคล้อ สากเหล็ก บึงนาราง วังทรายพูน โพธิ์ประทับช้าง และดงเจริญ

2.4 การส่งเสริม

หน่วยงานจากภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชนเริ่มเข้ามามีบทบาทในการสนับสนุน ซึ่งมุ่งเน้นการกระจายรายได้สู่ชนบท ช่วยส่งเสริม ช่วยพัฒนาชุมชนให้เกิดเป็นวิสาหกิจชุมชน มุ่งประกอบการเพื่อการพึ่งพาชุมชนและระหว่างชุมชน โดยนำวัตถุดิบ ทรัพยากรและภูมิปัญญาของชุมชน มาสร้างสรรคผลผลิตเพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเรียนรู้ของชุมชน โดยได้รับความช่วยเหลือในด้านเงินทุนเริ่มแรก การจัดซื้อวัตถุดิบ และการให้ความรู้เกี่ยวกับการผลิต เช่น การสอนการทอผ้า การตัดเย็บ การสอนการย้อมอย่างถูกวิธีและการย้อมสีธรรมชาติซึ่งกำลังเป็นที่นิยมของลูกค้า การออกแบบผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ ตลอดจนจนถึงการให้ความรู้ด้านการบริหารจัดการและการตลาด และการช่วยเหลือด้านการตลาดในรูปแบบการจัดงานแสดงสินค้า เพื่อให้กิจการสามารถนำสินค้าออกสู่ตลาดได้ ให้การสนับสนุนด้านต่างๆ ดังนี้

ศูนย์ศิลปาชีพพิเศษ เป็นหน่วยงานในพระบรมราชินูปถัมภ์ของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พระองค์ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณต่อสตรีชนบทเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากพระองค์ทรงเป็นผู้รู้เรื่องการทอผ้าด้วยมือของสตรีชนบท จากการทอเพื่อใช้ในครัวเรือนเป็นการทอเพื่อเป็นอาชีพเสริม ทรงเผยแพร่ผ้าทอมือให้เป็นที่รู้จักและนิยมในหมู่สังคมชั้นสูง ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศในทุกพื้นที่ที่พระองค์เสด็จเยี่ยมเยียนประชาชน ทรงโปรดให้สตรีเหล่านี้ได้มีโอกาสเข้าเฝ้าใกล้ชิด ทรงให้กำลังใจ ทรงสนับสนุนด้วยการรับเข้าฝึกอบรมความรู้เพิ่มเติม ณ พระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ ในเรื่องการให้สี การให้ลวดลาย การแปรรูปผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือ ทรงสนับสนุนเงินทุน วัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนทรงรับซื้อผลิตภัณฑ์ผ้าทอของสตรีชนบทเหล่านี้ ไปจำหน่ายที่ร้านสวนจิตรลดา ด้วยพระมหากรุณาของพระองค์ส่งผลให้สตรีชนบทเหล่านี้มีฐานะศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อพัฒนาฝีมือและผลิตภัณฑ์ของตนเองมากยิ่งขึ้น

สหกรณ์การเกษตร เข้ามามีบทบาทในการจัดตั้งกลุ่มสตรีทอผ้าในอำเภอ ดำเนินการส่งเสริมให้ความรู้เรื่องการค้าขายของสินค้าผ้าทอที่ผลิตได้ การเป็นศูนย์กลางในการซื้อขายแลกเปลี่ยนวัสดุเกี่ยวกับผ้าทอ ระหว่างคนภายในหมู่บ้าน ให้การสนับสนุนสมาชิกในรูปของวัสดุอุปกรณ์เกี่ยวกับการทอผ้า และเป็นตัวกลางในการจัดจำหน่ายสำหรับบุคคลภายนอกอีกด้วย

ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคที่ 1 จังหวัดเชียงใหม่ ทำการส่งเสริมโดยคัดเลือกกลุ่มผู้นำสตรีทอผ้าจากพื้นที่จังหวัดต่างๆ เข้ารับการอบรมเกี่ยวกับกระบวนการจัดการเกี่ยวกับผ้าทอ เช่นการให้สี การให้ลวดลาย การตลาด การพาไปทัศนศึกษาดูงานระหว่างการผลิต เป็นการพัฒนาทัศนคติของสตรีชนบท จากจุดนี้เองกลายเป็นแรงผลักดันสำหรับสตรีเหล่านี้ ในการพัฒนาตนเองเพื่อปรับปรุงกระบวนการผลิตจากการผลิตแบบ

ดั้งเดิม เป็นการผลิตแบบประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเข้าช่วย เพื่อให้เกิดความสะดวกและรวดเร็วในการทอ การผสมสีระหว่างสีธรรมชาติและสีเคมี เพื่อให้เกิดความสวยงามตามธรรมชาติแต่มีความคงทนไม่ตกง่าย ปรับปรุงกระบวนการตลาดจากการขายภายในหมู่บ้านและอำเภอ ขยายวงออกไปยังตลาดต่างอำเภอหรือต่างจังหวัด มีการสำรวจความต้องการของลูกค้าว่าต้องการสินค้าลักษณะใด ประเภทใด เพื่อผลิตสินค้าผ้าทอให้เป็นที่ต้องการของตลาดมากยิ่งขึ้น

โครงการฝ้ายแกมไหม สถาบันวิจัยและพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โครงการฯ มีพื้นที่ดำเนินงานครอบคลุม 9 จังหวัดในเขตภาคเหนือตอนบน มีกลุ่มผู้ผลิตผ้าทอที่สนใจเข้าร่วมโครงการจำนวน 104 กลุ่ม จำนวนสมาชิกรวม 2,080 คน และในปี 2544 ได้ขยายพื้นที่การดำเนินงานไปยังภาคเหนือตอนล่างอีก 8 จังหวัด มีกลุ่มผู้ผลิตผ้าทอที่สนใจเข้าร่วมโครงการฯ จำนวน 60 กลุ่ม จำนวนสมาชิกรวม 1,200 คน ณ ปัจจุบันการดำเนินงานโครงการฯ มีพื้นที่เป้าหมายครอบคลุมภาคเหนือทั้ง 17 จังหวัด จำนวนกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ผลิตผ้าทอพื้นบ้านมีสมาชิกรวมทั้งหมด 5,503 คน ขอบข่ายการดำเนินงานเพื่อนำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์หลักของโครงการฯ ประกอบด้วย การพัฒนาและส่งเสริมความสามารถในการบริหารจัดการให้กับกลุ่มและเครือข่ายผู้ผลิตผ้าทอพื้นบ้าน การปรับปรุงกระบวนการผลิตโดยใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่าและสอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภค การจัดการด้านการตลาดและการจัดระบบข้อมูลข่าวสาร องค์ความรู้เกี่ยวกับการผลิตผ้าทอพื้นบ้านทั้งหมด และให้ความช่วยเหลือในการจัดหาแหล่งวัตถุดิบให้แก่กลุ่มทอผ้าและให้เครดิตในการซื้อฝ้ายแก่กลุ่มฯ

สำนักงานพัฒนาชุมชน เข้ามาส่งเสริมการตั้งกลุ่มทอผ้า เช่น ส่งเสริมในรูปของกลุ่มสนใจ โดยจัดวิทยากรมาสอนทอผ้าด้วยกี่กระตุก สอนวิธีการย้อมสีผ้า ให้เงินทุนมากู้หมุนเวียน รับผิดชอบงาน OTOP

องค์การบริหารส่วนตำบล ส่วนใหญ่สนับสนุนในเรื่องวัสดุ อุปกรณ์และเงินทุน ซึ่งมีทั้งเงินทุนหมุนเวียนภายในกลุ่ม และเงินทุนกู้ยืม นอกจากนี้อาจจะเป็นการสนับสนุนในด้านการตลาด เช่น หากการตลาดให้หรือรับซื้อผลิตภัณฑ์เป็นต้น

ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ให้เงินกู้แก่ชาวบ้านได้กู้ยืม

นักการเมืองท้องถิ่น สนับสนุนเงินให้เปล่า

มูลนิธิต่างๆ สนับสนุนเงินให้เปล่า

กรมประชาสัมพันธ์ สนับสนุนเงินให้เปล่า

สำนักงานพาณิชย์จังหวัด สนับสนุนด้านการตลาด โดยการนำสินค้าไปจัดแสดงและจำหน่ายในโอกาสที่กระทรวงพาณิชย์จัดขึ้นในกรุงเทพมหานครและภาคต่างๆ ในปี พ.ศ.2548 สำนักงานพาณิชย์จังหวัดได้จัดห้องแสดงสินค้าในสำนักงาน

สำนักงานประถมศึกษาและศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด สนับสนุนด้านวิชาการทอผ้าโดยสนับสนุนค่าตอบแทนวิทยากรแก่กลุ่มสนใจและให้ความรู้แก่นักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา **สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด** สนับสนุนการประกวดผ้าทอมือและผลิตภัณฑ์ต่างๆ จากผ้าทอตีนจก รวมทั้งส่งเสริมพัฒนาฝีมือการทอผ้า คู่มือในเรื่องตรวจมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.)

ศูนย์วัฒนธรรมและแหล่งกาชาดจังหวัด ส่งเสริมสนับสนุนประชาชนในท้องถิ่นใช้ผ้าตีนจก จัดแสดงแบบเครื่องแต่งกายด้วยผ้าทอในงานกาชาดของจังหวัด

2.5 ทุน

1.แหล่งเงินทุน

มีหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนทางด้านสินเชื่อแก่ธุรกิจการทอผ้าพื้นบ้านของไทย ดังแสดงได้ในตาราง

ที่ 5

ตารางที่ 5 หน่วยงานที่ให้การสนับสนุนเงินทุนด้านสินเชื่อสำหรับธุรกิจการทอผ้าพื้นบ้านของไทย

หน่วยงาน	วัตถุประสงค์	เงื่อนไขการให้สินเชื่อ	สถานที่ติดต่อ
1. ศูนย์ให้คำปรึกษาทางการเงินสำหรับวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมและประชาชน 2. ธนาคารแห่งประเทศไทย	ให้คำปรึกษาทางการเงินแก่ผู้ประกอบการธุรกิจขนาดกลาง ขนาดย่อม และประชาชนทั่วไปเกี่ยวกับ 1. แนะนำแหล่งเงินทุนเพื่อการขยายกิจการและลงทุนใหม่ 2. แนะนำการบริหารจัดการด้านการเงิน การตลาด การเขียนแผนธุรกิจขอสินเชื่อ ฯลฯ 3. แนะนำการปรับปรุงโครงสร้างหนี้ 4. เรื่องอื่น ๆ เพื่อส่งเสริมการประกอบกิจการอุตสาหกรรมขนาดย่อมและขนาดกลางในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคให้มีเงินทุนหมุนเวียนในการประกอบกิจการ อันจะเป็นการช่วยพัฒนาภาคอุตสาหกรรมรวมทั้งกระจายรายได้และความเจริญไปสู่ชนบทให้มากยิ่งขึ้น	-	สำนักบริหาร / ศูนย์กรุงเทพ และศูนย์เคลื่อนที่ บ้านมนังคศิลา ถ.หลานหลวง แขวงสี่แยกมหานาค เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300 โทรศัพท์ (02) 628 0334-7 และ (02) 628-1802-3 โทรสาร (02) 628-0338 E-mail: sfac@oxinfo.co.th Website: http://www.sfac.or.th
		1. ธนาคารแห่งประเทศไทยจะให้ความช่วยเหลือที่เป็นวงเงินหมุนเวียนแก่ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมขนาดย่อมแต่ละรายไม่เกิน 15 ล้านบาท ซึ่งเมื่อรวมกับวงเงินที่สถาบันการเงินที่เข้าร่วมให้กู้ยืมแล้ว ผู้ประกอบกิจการดังกล่าวจะออกตราสัญญาใช้เงินได้ภายในวงเงินหมุนเวียนไม่เกิน 25 ล้านบาท 2. ส่วนกิจการอุตสาหกรรมขนาดกลาง จะให้ความช่วยเหลือเป็นวงเงินหมุนเวียนรายละเอียดไม่เกิน กึ่งหนึ่งของสินทรัพย์ถาวรสุทธิ	ติดต่อขอรับบริการได้โดยตรงผ่านสถาบันการเงินและธนาคารพาณิชย์ฯ ทุกแห่ง และขอรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ ส่วนสินเชื่อ ฝ่ายตลาดการเงินและบริหารการเงินสำรอง ธนาคารแห่งประเทศไทย เลขที่ 273 ถนนสามเสน แขวงวัดสามพระยา เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200 โทรศัพท์ (02) 283-5553 โทรสาร (02) 283-5428 Website: http://www.bot.or.th

ตารางที่ 5 หน่วยงานที่ให้การสนับสนุนเงินทุนด้านสินเชื่อสำหรับธุรกิจการทอผ้าพื้นบ้านของไทย(ต่อ)

หน่วยงาน	วัตถุประสงค์	เงื่อนไขการให้สินเชื่อ	สถานที่ติดต่อ
3. ธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าแห่งประเทศไทย (ธสน.)	เพื่อให้ผู้ส่งออกนำเงินไปใช้ในการจัดเตรียมสินค้าก่อนและหลังการส่งออก โดยครอบคลุมถึงการส่งออกสินค้าทุกชนิด	1. สินเชื่อเพื่อเตรียมการส่งออกเป็นวงเงินหมุนเวียน เพื่อให้ผู้ส่งออกนำไปใช้ในการจัดเตรียมสินค้าก่อนส่งออก โดยครอบคลุมการส่งออกสินค้าทุกชนิด สินเชื่อชนิดนี้ ธสน. ให้กู้โดยตรงแก่ผู้ส่งออกเป็นเงินสดต่าง ๆ คือ เงินบาท ดอลลาร์สหรัฐ ฯ และเยน (การให้กู้เป็นเงินเยนจะทำเฉพาะกรณีที่ผู้ส่งออกได้รับ L/C หรือคำสั่งซื้อเป็นสกุลเงินเยนเท่านั้น) 2. บริการแพ็คเกจเครดิตแบบกู้ตรงเป็นสินเชื่อหมุนเวียนดอกเบี้ยต่ำสกุลเงินบาทสำหรับผู้ส่งออกหรือผู้ผลิตสินค้าอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกเพื่อนำไปใช้หมุนเวียนก่อนและ / หรือหลังการส่งออก 3. บริการรับซื้อสินค้าออกเป็นบริการที่ผู้ส่งออกสามารถนำเอกสารส่งออก (เอกสารส่งออกที่ธนาคารจะรับซื้อทันที) ต้องเป็นเอกสารที่ถูกต้องครบถ้วนตามเงื่อนไขของผู้ซื้อที่ระบุใน L/C) มาขายได้ทันทีหลังจากที่ส่งสินค้าลงเรือถูกต้องตามเงื่อนไขแล้ว เพื่อให้ผู้ส่งออกนำเงินไปใช้หมุนเวียนในธุรกิจได้เร็วขึ้น	ธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าแห่งประเทศไทย สำนักงานใหญ่ อาคารอีกิม เลขที่ 1193 ถ.พหลโยธิน กรุงเทพฯ ฯ 10400 โทรศัพท์ (02) 271 - 3700, 278 - 0047 Fax (02) 271 - 3204 E-mail: info@exim.go.th Website: http://www.exim.go.th

ตารางที่ 5 หน่วยงานที่ให้การสนับสนุนเงินทุนด้านสินเชื่อสำหรับธุรกิจการทอผ้าพื้นบ้านของไทย(ต่อ)

หน่วยงาน	วัตถุประสงค์	เงื่อนไขการให้สินเชื่อ	สถานที่ติดต่อ
4. ธนาคารกรุงไทย จำกัด (มหาชน)	1. เพื่อส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมที่เหมาะสม และไม่เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ให้เกิดขึ้นดำรงอยู่ได้ และให้เจริญเติบโตอย่างมั่นคง ยั่งยืน ในเขตส่วนภูมิภาคและท้องถิ่นชนบท โดยการสนับสนุนทางเทคนิค วิชาการ การผลิต การจัดการการตลาดและการเงินอย่างครบวงจร 2. เพื่อช่วยยกระดับรายได้ และคุณภาพชีวิตของประชาชนในภูมิภาคและชนบท 3. เพื่อช่วยสร้างงาน รองรับแรงงานเข้าสู่ตลาดแรงงาน รวมทั้งรองรับผู้ตกงานจากผลกระทบวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ	1. คัดอัตราดอกเบี้ยแบบผ่อนปรน ในอัตราลูกค้ารายย่อยขั้นต้น (MRR) ซึ่งปัจจุบันอยู่ในอัตรา 9.25 ต่อปี โดยจะมีการพิจารณาทบทวนอีกครั้งหนึ่ง เมื่อดำเนินการโครงการไปแล้ว 6 เดือน 2. มีระยะปลอดหนี้ไม่เกิน 2 ปี โดยชำระดอกเบี้ย และมีระยะคืนเงินกู้ระหว่าง 5 - 10 ปี 3. วงเงินให้กู้ยืมสูงสุดไม่เกิน 50 ล้านบาท	ธนาคารกรุงไทย จำกัด (มหาชน) สำนักงานใหญ่ เลขที่ 35 ถ.สุขุมวิทซอย 3 แขวงคลองเตยเหนือ เขตวัฒนา กรุงเทพฯ 10110 โทรศัพท์ 653-2333 Website: http://www.ktb.co.th
5. บรรษัทเงินทุนอุตสาหกรรมชนบทยอม (บอย.)		บรรษัทประกันสินเชื่ออุตสาหกรรมชนบทยอม (บอย.) จะรับประกันเฉพาะสินเชื่อส่วนที่ขาดหลักประกัน แต่ต้องไม่เป็นสินเชื่อเดิมที่ขาดหลักประกัน และสินเชื่อที่ขอให้ค้ำประกันจะต้องไม่นำไปชำระคืนสินเชื่อเดิมที่มีอยู่กับผู้ให้กู้ที่ขอให้ค้ำประกัน	บรรษัทประกันสินเชื่ออุตสาหกรรมชนบทยอม สำนักงานใหญ่)อาคารพาณิชย์สะพานมิตร 2 ชั้น 18 เลขที่ 2922/243 ถ.เพชรบุรีตัดใหม่ กรุงเทพฯ 10320 โทรศัพท์: (02) 308-2741-8 โทรสาร (02) 308-2749

ตารางที่ 5 หน่วยงานที่ให้การสนับสนุนเงินทุนด้านสินเชื่อสำหรับธุรกิจการทอผ้าพื้นบ้านของไทย(ต่อ)

หน่วยงาน	วัตถุประสงค์	เงื่อนไขการให้สินเชื่อ	สถานที่ติดต่อ
6. ธนาคารกรุงศรีอยุธยา จำกัด (มหาชน)	เพื่อให้บริการเงินกู้แก่วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม	-	1222 ถ.พระรามที่ 3 บางโพธิ์พอขาน นาวา กทม. 10120 โทรศัพท์ (02) 296-3000 โทรสาร (02) 683-1275 Website: http://www.bay.co.th
7. ธนาคารทหารไทย จำกัด (มหาชน)	ธนาคารทหารไทยมุ่งมั่นพัฒนาธุรกิจ SMEs เพื่อเสริมสภาพคล่องทางเศรษฐกิจของประเทศ โดยให้บริการด้านคำปรึกษา และด้านเงินทุนแก่ผู้ประกอบการที่ประสงค์จะปรับปรุงขยายกิจการหรือลงทุนในกิจการใหม่ ทั้งธุรกิจอุตสาหกรรมทั่วไป หัตถอุตสาหกรรม อุตสาหกรรมเกษตร อุตสาหกรรมในครัวเรือน ตลอดจนธุรกิจพาณิชย์กรรมและธุรกิจบริการ	ให้บริการเงินกู้แก่ SMEs 1. วงเงินอนุมัติรวมสูงสุดไม่เกิน 10 ล้านบาท (วงเงินกู้และเงินหมุนเวียน) ทั้งผู้กู้รายเดิมและรายใหม่ 2. สัดส่วนเงินทุนหมุนเวียนต้องไม่เกิน 50% ของสินเชื่อรวม (ไม่เกิน 5 ล้านบาท) 3. เงินกู้ระยะเวลาก่อนเกิน 7 ปี สำหรับเงินทุนหมุนเวียนพบทอผ้าเงินทุก 1 ปี 4. กรณีผู้กู้ผ่อนชำระเงินต้นและดอกเบี้ยตามเงื่อนไขเป็นระยะเวลา 4 ปี อย่างต่อเนื่อง วงเงินกู้ส่วนที่เหลือสามารถขอแปลงเป็นวงเงินกู้เบิกเงินเกินบัญชีได้	3783/2, 3783/3, 3785 ถ.พระรามที่ 4 แขวง พระโขนง เขตคลองเตย กทม. 10110 โทรศัพท์ (02) 712-4048-51 โทรสาร (02) 712-4048-51 Website: http://www.tmb.co.th

ตารางที่ 5 หน่วยงานที่ให้การสนับสนุนด้านสินเชื่อสำหรับธุรกิจการทอผ้าพื้นบ้านของไทย(ต่อ)

หน่วยงาน	วัตถุประสงค์	เงื่อนไขการให้สินเชื่อ	สถานที่ติดต่อ
8. บริษัทเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย	เพื่อส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรมภาคเอกชนและพัฒนาตลาดทุนในประเทศ เน้นในด้านการพัฒนาเพื่อวางรากฐานให้กับกิจการอุตสาหกรรม โดยพิจารณาถึงความจำเป็นไปได้ของโครงการเป็นสำคัญ	โครงการอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อมทุกประเภททั่วประเทศที่มีการลงทุนในสินทรัพย์ถาวรเช่น อาคารโรงงาน อาคารสำนักงาน และเครื่องจักรอุปกรณ์ ดังนี้ 1.โครงการลงทุนใหม่ ขยายงานหรือปรับปรุงกิจการ 2.โครงการที่ปรับเปลี่ยนเครื่องจักรอุปกรณ์ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต 3. โครงการย้ายฐานการผลิตไปสู่ภูมิภาคหรือในเขตนิคมอุตสาหกรรม บสย. จะเข้าไปช่วยเหลือผู้ประกอบการที่มีหลักทรัพย์ไม่เพียงพอต่อการกู้ยืมเงินจากสถาบันการเงิน โดยให้การค้ำประกันสินเชื่อในส่วนที่ขาดหลักทรัพย์ เช่น ผู้ประกอบการต้องการกู้เงินจากสถาบันการเงิน 20 ล้านบาท โดยนำที่ดินเป็นหลักทรัพย์ค้ำประกัน ซึ่งสถาบันการเงินประเมินราคาเพียง 14 ล้านบาท ในกรณีนี้ผู้ประกอบการไม่มีหลักทรัพย์อื่นใดมาเพิ่ม บสย. จะเข้ามาช่วยเหลือ โดยการค้ำประกันในสินเชื่อในส่วนที่ขาดอีก 6 ล้านบาท สถาบันการเงินนั้นจะสามารถให้สินเชื่อเต็มจำนวนที่ต้องการได้ ทั้งนี้ผู้ประกอบการไม่ต้องหันไปพึ่งพาเงินกู้ยืมระบบ ซึ่งต้องรับภาระอัตราดอกเบี้ยสูง	สำนักงานบริษัทเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย สำนักงานใหญ่ 1770 ถนนเพชรบุรีตัดใหม่ กรุงเทพฯ 10230 โทร. (662) 253-7111, 253-9666 โทรเลขย่อ " บริษัทเงินทุน " กรุงเทพฯ เทเลคัท 82163 ICTHAI TH โทรสาร (662) 253-9677 Website: http://www.ifct.co.th
9. บริษัทประกันสินเชื่ออุตสาหกรรมขนาดย่อม (บสย.)	เพื่อให้บริการค้ำประกันสินเชื่อแก่กิจการอุตสาหกรรมและธุรกิจขนาดย่อมที่มีหลักทรัพย์ไม่พอในการขอกู้ยืมจากสถาบันการเงิน ทำให้ได้รับสินเชื่อจากสถาบันการเงินจำนวนมากขึ้น โดย บสย. จะค้ำประกันเต็มจำนวนของสินเชื่อส่วนที่ขาดหลักทรัพย์ แต่ไม่เกินครึ่งหนึ่งของสินเชื่อรวมที่มีอยู่กับสถาบันการเงินที่ค้ำประกัน ทั้งนี้วงเงินค้ำประกันสูงสุดรวมไม่เกิน 20 ล้านบาทต่อโครงการ	หลักทรัพย์ไม่เพียงพอต่อการกู้ยืมเงินจากสถาบันการเงิน โดยให้การค้ำประกันสินเชื่อในส่วนที่ขาดหลักทรัพย์ เช่น ผู้ประกอบการต้องการกู้เงินจากสถาบันการเงิน 20 ล้านบาท โดยนำที่ดินเป็นหลักทรัพย์ค้ำประกัน ซึ่งสถาบันการเงินประเมินราคาเพียง 14 ล้านบาท ในกรณีนี้ผู้ประกอบการไม่มีหลักทรัพย์อื่นใดมาเพิ่ม บสย. จะเข้ามาช่วยเหลือ โดยการค้ำประกันในสินเชื่อในส่วนที่ขาดอีก 6 ล้านบาท สถาบันการเงินนั้นจะสามารถให้สินเชื่อเต็มจำนวนที่ต้องการได้ ทั้งนี้ผู้ประกอบการไม่ต้องหันไปพึ่งพาเงินกู้ยืมระบบ ซึ่งต้องรับภาระอัตราดอกเบี้ยสูง	บริษัทประกันสินเชื่ออุตสาหกรรมขนาดย่อม อาคารพาณิชย์สะพานดาวเวอร์ 2 ชั้น 18 เลขที่ 2922/243 ถ. เพชรบุรีตัดใหม่ กรุงเทพฯ 10320 โทร. (02) 308-2741 โทรสาร (02) 308 - 2749 E-mail: info@sigcg.or.th Website: http://www.sigcg.or.th

ตารางที่ 5 หน่วยงานที่ให้การสนับสนุนเงินทุนด้านสินเชื่อสำหรับธุรกิจการทอผ้าพื้นบ้านของไทย(ต่อ)

หน่วยงาน	วัตถุประสงค์	เงื่อนไขการให้สินเชื่อ	สถานที่ติดต่อ
10. กรมประชาสัมพันธ์	เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนผู้ด้อยโอกาสได้มีโอกาสประกอบอาชีพสุจริตเลี้ยงตนเองและครอบครัว	ให้กู้ยืมเงินเพื่อเป็นทุนประกอบอาชีพแก่ประชาชนทั่วไปผู้ถูกเลิกจ้างและผู้ว่างงาน รายละไม่เกิน 15,000 บาท โดยไม่เสียดอกเบี้ย แต่ต้องมีผู้ค้ำประกันและกำหนดใช้คืนภายใน 5 ปี	ถกประชุม เขตป้อมปราบ กรุงเทพฯ 10100 โทรศัพท์ (02) 281-3199 โทรสาร (02) 280-0284 Website: http://www.dopw.go.th
11. ธนาคารออมสิน	ธนาคารให้สินเชื่อเพื่อให้เป็นทุนหรือทุนหมุนเวียนในการดำเนินธุรกิจประเภทอุตสาหกรรมการผลิต ธุรกิจบริการ ธุรกิจพาณิชย์กรรม รวมทั้งธุรกิจการนำเข้าและส่งออก	-	ธนาคารออมสิน งานธุรกิจสินเชื่อ สำนักพหุผลโยธิน 470 ถ.พหลโยธิน สามเสนใน กรุงเทพฯ โทร. (02) 299-8200 , 279-9567 ต่อ 1405 , 1407 โทรสาร (02) 270-1562 Website: http://www.gsb.or.th
12. ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์	- เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนกิจการและธุรกิจขนาดกลางและขนาดเล็ (SMEs) ในชนบท - เพื่อให้ความช่วยเหลือทางวิชาการด้านการผลิต ด้านการเงินและด้านการตลาดแก่ผู้ประกอบการธุรกิจขนาดกลางและขนาดเล็ (SMEs) ในชนบท อย่างเป็นระบบและครบวงจร - เพื่อแก้ไขปัญหาการว่างงาน	เกษตรกรที่ประสงค์จะสมัครเข้าเป็นลูกค้าเพื่อกู้เงินจาก ธ.ก.ส. สามารถติดต่อแจ้งความประสงค์ ต่อพนักงานสินเชื่อ ณ สำนักงานหน่วยอำเภอของ ธ.ก.ส. ที่เกษตรกรนั้นๆ มีภูมิลำเนาอยู่ และจะต้องให้เอกสารหลักฐานต่าง ๆ ดังนี้ 1.สำเนาทะเบียนบ้าน 2.บัตรประจำตัวประชาชน 3.ใบทะเบียนสมรส 4.หนังสือแสดงกรรมสิทธิ์ที่ดินของตนเอง และผู้สมรส	สำนักงานใหญ่ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร เลขที่ 469 ถนนนครสวรรค์ เขตดุสิต กรุงเทพฯ โทรศัพท์ (02) 280-0180 ต่อ 2027 Website: http://www.baac.mot.go.th

ตารางที่ 5 หน่วยงานที่ให้การสนับสนุนเงินทุนด้านสินเชื่อสำหรับธุรกิจการทอผ้าพื้นบ้านของไทย(ต่อ)

หน่วยงาน	วัตถุประสงค์	เงื่อนไขการให้สินเชื่อ	สถานที่ติดต่อ
13. กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม	เพื่อให้ความช่วยเหลือรายธุรกิจและกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพอุตสาหกรรมในครอบครัวและหัตถกรรมไทย ในการจัดหาวัตถุดิบ เครื่องมือ อุปกรณ์การผลิต การจ้างแรงงานในการผลิต และแปรรูปผลิตภัณฑ์ การรับซื้อผลิตภัณฑ์ที่ผลิตได้และการให้กู้ยืมเงินเพื่อเป็นทุนในการประกอบอาชีพ หรือขยายการผลิต	ให้สนับสนุนสินเชื่อเพื่อการพัฒนา SMEs ในปี 2542 จำนวน 110 ล้านบาท(เน้นอุตสาหกรรมในครอบครัว / หัตถกรรมขนาดย่อม)	ส่วนบริหารเงินทุน สำนักพัฒนาอุตสาหกรรมในครอบครัวและหัตถกรรมไทย อาคารส่งเสริมอุตสาหกรรม(ชั้น 4) ในบริเวณกระทรวงอุตสาหกรรม ถนนพหลโยธิน เขตราชเทวี กรุงเทพฯ 10400 โทร. (02) 248-8098 และ 202-4475-6 Website : http://www.smethai.net
14. ธนาคารกสิกรไทย จำกัด (มหาชน)	เพื่อช่วยเหลือผู้ประกอบการในด้านการผลิตเพียงอย่างเดียว และเพื่อส่งเสริมสภาพคล่อง ลดต้นทุนการผลิตให้สามารถแข่งขัน การผลิตสินค้าที่มีคุณภาพ อันเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างแท้จริง	- เป็นผู้ประกอบกิจการ การผลิต การค้า เกษตรกรรม ฯลฯ - ไม่จำเป็นต้องเป็นลูกค้าของธนาคารมาก่อน	ธนาคารกสิกรไทย จำกัด (มหาชน) สำนักงานใหญ่ เลขที่ 1 ราษฎร์บูรณะ ถ.สุขสวัสดิ์ เขตพระประแดง สมุทรปราการ โทร. (02) 470-1199 Website: http://www.tfb.co.th
15. ธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน)	เพื่อให้ผู้ประกอบการนำเงินไปใช้ในการผลิตเพียงอย่างเดียว เช่น นำไปซื้อวัตถุดิบ เครื่องจักร หรือค่าจ้างแรงงาน ค่าขนส่ง ฯลฯ	ประเภทของสินเชื่อ ออกเป็นอัตราสัญญาใช้เงิน (P/ N) ให้ลูกค้า ระยะเวลาล่วงแล้ว ธนาคารอนุมัติ (ปกติ 120 วัน หรือแล้วแต่ธุรกิจ) วงเงินที่ให้กู้ : ขั้นต่ำ 30,000 บาท ไม่มี LIMIT สูงสุด อัตราดอกเบี้ย : MLR - 1 % (8.75 - 1) ระยะเวลาการชำระหนี้ : 5 ปี ทบวงทุกปี	ธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน) สำนักงานใหญ่ เลขที่ 333 ถ.สีลม กรุงเทพฯ 10500 โทร. (02) 231-4333 , 626-3629 โทรสาร (02) 231-4632 Website: http://www.bbl.co.th

ตารางที่ 5 หน่วยงานที่ให้การสนับสนุนเงินทุนด้านสินเชื่อสำหรับธุรกิจการทอผ้าพื้นบ้านของไทย(ต่อ)

หน่วยงาน	วัตถุประสงค์	เงื่อนไขการให้สินเชื่อ	สถานที่ติดต่อ
16. ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน)	เพื่อสนับสนุนวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ภาคการผลิต ในการจัดหาวัตถุดิบ อุปกรณ์ ที่ใช้ในการผลิต เช่น เครื่องจักรต่าง ๆ การจ้างแรงงานในการผลิต และเพื่อส่งเสริมสภาพคล่อง เป็นการลดต้นทุนในการผลิตสินค้าเพื่อสามารถแข่งขันกับสินค้าที่มีคุณภาพได้	ประเภทของสินเชื่อ - ให้วงเงินหมุนเวียนในรูปตัวสัญญาใช้เงิน (PIN) - ถ้าเป็นเงินสดทางธนาคารอาจให้เต็มวงเงิน (ต้องเป็นลูกค้าชั้นดีของธนาคาร) วงเงินที่ให้กู้ : สูงสุด 15 ล้านบาท ไม่กำหนดอัตราดอกเบี้ยขั้นต่ำสุด อัตราดอกเบี้ย : MLR - 1 % (9 - 1) ระยะเวลาการชำระหนี้ 5 ปี	ฝ่ายสินเชื่อธุรกิจ ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด มหาชน) สำนักงานใหญ่ เลขที่ 9 ถนนสาทรใต้ แขวงตลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900 โทรศัพท์ (02) 544-1111 , 544-3199 Website: http://www.scb.co.th

ที่มา : www.smethai.net/new/

2.5 ทูทางสังคม

“การทอดผ้า” ไม่ได้เป็นเพียงกิจกรรมที่ก่อให้เกิดรายได้เท่านั้น แต่ยังเป็นระบบภูมิปัญญาและเป็นวัฒนธรรมชุมชนดั้งเดิม ซึ่งเป็นองค์ความรู้และประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการสืบทอดในเชิงวิถีชีวิตควบคู่ไปกับการมีระบบคุณธรรม ศีลธรรมทางศาสนาแทรกอยู่ด้วย และเป็นอาชีพที่สามารถทำได้ในยามว่างจากงานอื่นตามฤดูกาลผลิต ซึ่งอาชีพเกษตรกรรมยังเป็นอาชีพหลัก ประกอบกับชุมชนมีปัจจัยการผลิตคือที่ดิน ป่าไม้ และน้ำอุดมสมบูรณ์ตลอดปี วิธีการผลิตแบบพึ่งพาตนเอง ที่มีมาแต่ดั้งเดิมยังคงรูปแบบการผลิตอยู่โดยไม่เปลี่ยนแปลง คนในชุมชนมีการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เกื้อกูลช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จะเห็นได้จากการมีงานบุญ งานประเพณี ชาวบ้านจะช่วยเหลือซึ่งกันและกันอย่างเต็มที่ การมีผู้นำหมู่บ้านที่เข้มแข็ง มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล มองเห็นการพัฒนาและช่วยให้คนในชุมชนอยู่อย่างมีความสุข ร่มเย็น ผู้คนมีน้ำใจและมีความรักสามัคคีกัน ทำให้การทำงานทุกอย่าง อย่างสามารถประสบความสำเร็จลุล่วงไปได้

วัฒนธรรมประเพณีที่สืบทอดกันมายาวนานของวิถีชีวิตผู้คนในภาคเหนือเป็นชีวิตที่มีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย มีการอนุรักษ์และถ่ายทอดมายังรุ่นลูกหลาน ให้อนุรักษ์ประเพณีที่ดีงาม ปฏิบัติสืบทอดกันมา โดยจะมีงานประเพณีต่างๆ ซึ่งในด้านความเชื่อ ความศรัทธาและความเป็นสิริมงคลของหมู่บ้าน เช่น

- ทำบุญประเพณีปีใหม่ (ทำบุญตักบาตร) มีการทำบุญหมู่บ้านเลี้ยงผีบ้านผีเรือน
- ทำบุญประเพณีสงกรานต์ สรงน้ำพระธาตุ(ปีใหม่เมือง มีการรดน้ำดำหัวผู้ที่เป็นที่เคารพนับถือของคนในหมู่บ้าน)
- ทำพิธีกำบ้าน เป็นพิธีเลี้ยงผีหมู่บ้านคือเทวดาที่เป็นเชื้อสายของหมู่บ้าน
- ทำบุญประเพณีลอยกระทง(ทำบุญเดือนยี่เป็ง)
- ทำบุญประเพณีปอยหลวงของหมู่บ้าน

ชุมชนมีความเห็นเกี่ยวกับทัศนคติของคนในหมู่บ้านต่อโบราณสถาน โบราณวัตถุ ประเพณี วัฒนธรรม และศิลปหัตถกรรมที่มีอยู่ในหมู่บ้าน คือโดยภาพรวมชาวบ้านมีความเลื่อมใสศรัทธาและตระหนักถึงคุณค่าของโบราณสถาน โบราณวัตถุ ประเพณีวัฒนธรรม และศิลปหัตถกรรมเนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน ซึ่งแสดงถึงความเป็นมาของหมู่บ้านตลอดจนประเพณีวัฒนธรรมที่ทำให้ชาวบ้านมีความภาคภูมิใจ รักและหวงแหนในมรดกของท้องถิ่นซึ่งบรรพบุรุษได้สั่งสมมาให้ ชาวบ้านในหมู่บ้านจึงได้ร่วมกันทำนุบำรุงโบราณสถานและโบราณวัตถุ โดยพยายามอนุรักษ์ให้แก่รุ่นลูกหลานสืบต่อไป

โบราณสถาน โบราณวัตถุเก่าแก่อยู่บ้านคูเมืองรวมถึงวัดที่ตั้งอยู่ทุกที่ในหมู่บ้านเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวบ้าน และเป็นที่เคารพสักการะของคนในชุมชน

ความหมายและขอบข่ายภูมิปัญญาไทย

ภูมิปัญญาไทย หมายถึง องค์ความรู้ ความสามารถและทักษะของคนไทยอันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ เลือกสรร ประยุกต์ พัฒนา และถ่ายทอด สืบต่อกันมาเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย

ภูมิปัญญาไทย มีลักษณะเป็นองค์รวมและมีคุณค่าทางวัฒนธรรม เกิดขึ้นในวิถีชีวิตไทย ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นอาจเป็นที่มาขององค์ความรู้ที่ออกมาเป็นชิ้นใหม่ที่จะช่วยในการเรียนรู้ การแก้ปัญหา การจัดการ และการปรับตัวในการดำเนินวิถีชีวิตของคนไทย ลักษณะองค์รวมของภูมิปัญญาไทยมีความเด่นชัดในหลายด้านเช่น

ปฐนียบบุคคล ครูภูมิปัญญา มีบุคคลที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ และทำประโยชน์ให้กับหมู่บ้าน บำเพ็ญประโยชน์ให้แก่สังคม และมีครูภูมิปัญญาที่มีความสามารถ มีฝีมือทักษะในการทอผ้า และเป็นผู้อุทิศตน ให้กับการถ่ายทอดศิลปะการทอผ้าให้กับกลุ่มทอผ้าอย่างต่อเนื่อง ศึกษาและพัฒนาประยุกต์ ผสมผสานให้เกิด ลวดลายใหม่และยังคงอนุรักษ์ลวดลายเดิมไม่ให้สูญหาย และได้เผยแพร่ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการทอผ้าให้ กลุ่มทอผ้าและชาวเขาที่สนใจ ใช้พื้นที่ในบ้านเป็นสถานที่ให้ความรู้เป็นศูนย์เรียนรู้เรื่องผ้าทอให้กับนักเรียน ประชาชนสนใจที่แวะเวียนไปเยี่ยมศึกษาหาความรู้ และได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรีให้เป็นครูภูมิปัญญาไทยด้านการทอผ้า ได้แก่

คุณป้าแสงดา บันสิทธิ์ ช่างทอผ้าผู้ดำรงการทอผ้าพื้นเมืองย้อมสีจากสมุนไพรธรรมชาติ แห่งบ้านหนองอาบช้าง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้ซึ่งได้รับเกียรติเป็นศิลปินแห่งชาติสาขาสีหัตถศิลป์ ประจำปี พ.ศ. 2529 จากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

ป้าแสงดาผู้รื้อฟื้นการปลูกฝ้ายพันธุ์พื้นเมือง เนื่องจากเห็นว่าสามารถต้านทานโรคได้ดีกว่าพันธุ์ต่างถิ่นและไม่ต้องใช้ปุ๋ยเคมีไม่ต้องใช้ยาฆ่าแมลง ก็ถือว่าลงทุนน้อยแต่ได้ผลแน่นอน ที่สำคัญคือ ฝ้ายพันธุ์พื้นเมืองนำมาทอเป็นผ้าแล้ว เนื้อจะนุ่ม สวมใส่สบายทุกฤดู

นอกจากอนุรักษ์ฝ้ายพันธุ์พื้นเมืองแล้ว ป้าแสงดา ยังได้พัฒนาการทอผ้าด้วยการดัดแปลง “พื้ม” จากเดิมที่มี 4 ตะกอล เป็น 6 ตะกอล ส่วนการย้อมสีจากสมุนไพรที่ได้รับการถ่ายทอดจากแม่และยายนั้น ป้าแสงดาได้นำมาปรับปรุงค้นคว้าเพิ่มเติม ด้วยการหาพืชชนิดต่างๆ มาทดลองผสมร่วมกันเกิดสีแปลกๆใหม่ๆเพิ่มขึ้น จนได้ชื่อว่าเป็นผู้นำในการใช้สีธรรมชาติย้อมผ้าฝ้ายพื้นเมือง อีกทั้งได้ทำการออกแบบลายผ้าที่หลากหลาย ซึ่งล้วนมีที่มาจากการเล่นความงามตามธรรมชาติ อาทิ ผีเสื้อและลายเปลือกไม้บางชนิด ลายของขนนก ขนไก่ ผีเสื้อ กิ้งก่าตุ๊กแก นำมาจัดวางสีวางลายผ้ามัดหมี่ให้เกิดความงามพิเศษ มีเสน่ห์ แปลกตา น่าสนใจกว่างานทอทั่วไป ป้าแสงดาไม่เคยหวงความรู้ ยินดีที่มีคนสนใจมาซักถาม เพราะถือว่าการเผยแพร่สิ่งดีงาม ฉะนั้นผ้าแต่ละลวดลายที่ออกมาจะไม่มีเหมือนกันสักพับ

นางประนอม ทาแปง อายุ 49 ปี อยู่บ้านเลขที่ 46 หมู่ที่ 9 บ้านนามน ตำบลหัวทุ่ง อำเภอคลอง จังหวัดแพร่ เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2522 เป็นต้นมา ท่านเป็นผู้อุทิศตนให้กับการถ่ายทอดศิลปะการทอผ้าพื้นเมืองอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ เป็นผู้ศึกษาลวดลายผ้าพื้นถิ่นจากผ้าเก่า ผ้าโบราณ เพื่อนำมาประยุกต์ผสมผสานให้เกิดเป็นลวดลายใหม่และยังคงอนุรักษ์ลวดลายเดิมของผ้าพื้นถิ่นเอาไว้ไม่ให้สูญหาย เป็นผู้คิดหาเทคนิคใหม่ๆ มาถ่ายทอด เช่น การใช้ “เขาพื้ม” เพื่อใช้ในการเก็บลวดลายของผ้าพื้นถิ่น ในปี พ.ศ.2526-2539 ท่านได้รับการคัดเลือกเป็นวิทยากรให้ความรู้เกี่ยวกับการทอผ้าแก่กลุ่มแม่บ้านและชาวเขาต่างๆ ของอำเภอคลอง อำเภอวังชิ้น จังหวัดแพร่ จังหวัดลำปาง จังหวัดเชียงรายและจังหวัดพะเยา จำนวน 21 รุ่น

เกียรติบัตรที่ท่านได้รับ เช่น

*ปี พ.ศ.2537 ได้รับประกาศเกียรติคุณให้เป็นผู้มีผลงานดีเด่นด้านวัฒนธรรม สาขาศิลปะ (ศิลปหัตถกรรม เครื่องจักทอ)

*ปี พ.ศ.2538 ได้รับการยกย่องให้เป็นคนดีศรีเมืองทอง

*ปี 2544 ได้รับการยกย่องเป็นครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ 1 จากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

ปัจจุบันครูประนอมได้ใช้ความรู้ ความเชี่ยวชาญ ถ่ายทอดความรู้การทอผ้าพื้นถิ่นเมืองทองอย่างต่อเนื่องให้แก่ประชาชนและเยาวชนที่สนใจ โดยสืบทอดลายผ้าโบราณที่เรียกว่าลายผักแว่น ลายนกกินน้ำร่วม

ต้น ลายขอไล่ ลายวงน้ำคู่ ลายลำเภาลอยน้ำ และลายอื่น ๆ อีกเป็นจำนวนมากเพิ่มมูลค่าและคุณค่าจน เป็นที่นิยมแพร่หลายมาจนปัจจุบัน

นางศรีสวัสดิ์ คำรังษี เกิดที่บ้านเลขที่ 27 หมู่ 4 ตำบลงอบ อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน 55130 เนื่องจากนางสาวศรีสวัสดิ์ คำรังษี เป็นผู้เสียสละต่อสังคมอย่างสม่ำเสมอ ตลอดระยะเวลายาวนานมีอุดมการณ์ที่จะทำประโยชน์ให้แก่ชุมชนและประเทศชาติ ปัจจุบันมีกิจการต่างๆ ประมาณ 50 หลัง ให้แก่สมาชิกในหมู่บ้าน โดยเฉพาะหนุ่มสาวให้มีโอกาสทำงานหารายได้โดยไม่ต้องเดินทางไปทำงานต่างถิ่นของตนเอง อันจะก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมมากมาย เธอเป็นคนมีความคิดสร้างสรรค์ประดิษฐ์ผลงานเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวาง อาทิ กี๋กระตุกที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย คิดค้นเทคนิคการย้อมสีธรรมชาติ การประยุกต์ลวดลาย ห่อผ้าที่ทันสมัย และสวยงามทำหัตถ์ต่อการพิสูจน์อย่างยิ่ง ตลอดจนการติดต่อประสานงานกับองค์กรต่างๆ ทำให้เกิดการพัฒนารวมชนอย่างต่อเนื่อง

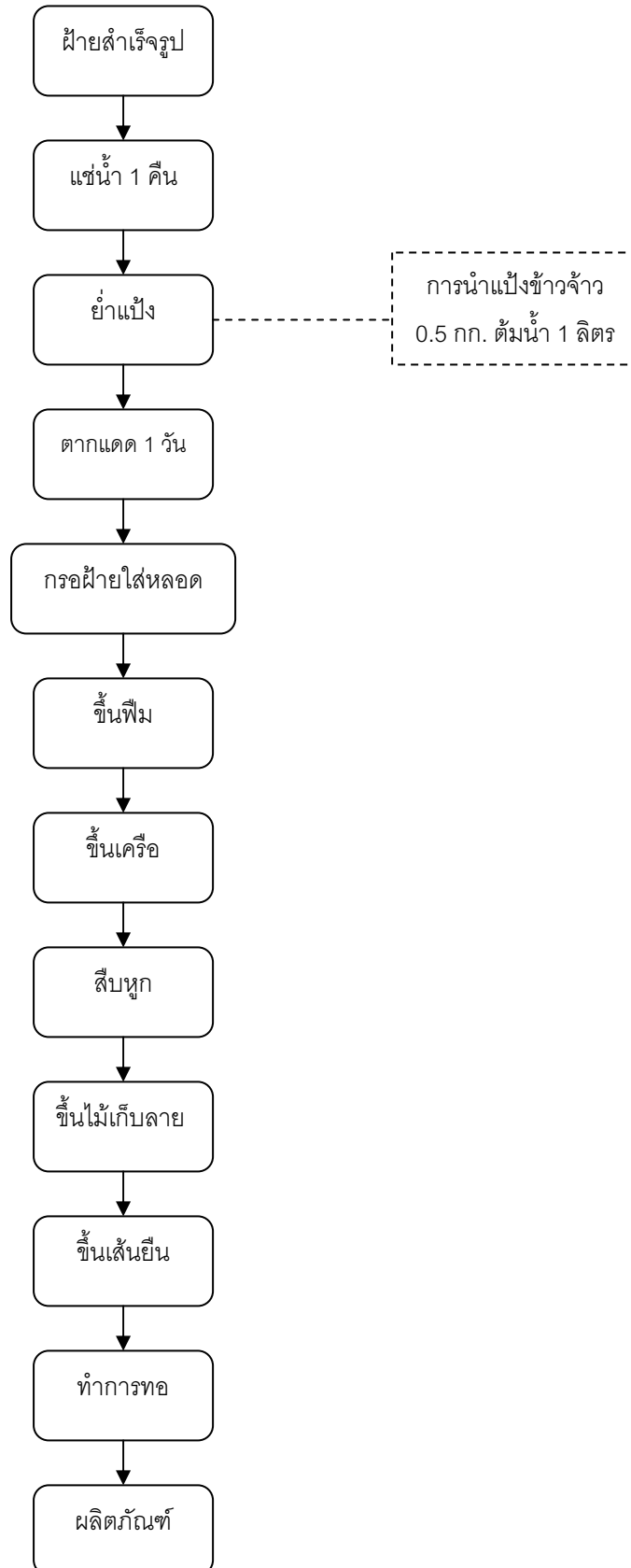
*การเป็นวิทยากรสอนการทอผ้าด้วยกี่พื้นเมือง และกี๋กระตุก การย้อมสีผ้าให้แก่โครงการของรัฐ เช่น โครงการของกองทัพบก โครงการของการศึกษาออกโรงเรียน โครงการของพัฒนาชุมชน โครงการพัฒนาหมู่บ้านแม่บ้าน เพื่อความมั่นคงอันเนื่องมาจากโครงการพระราชดำริ (พ ม น.) และจังหวัดต่างๆ ทั่วประเทศ เช่นแพร่ ลำปาง พะเยา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2524 เป็นต้นมา

*ใช้บ้านส่วนตัวเป็นสถานที่ให้ความรู้ การทอผ้าแก่นักเรียน โรงเรียนต่างๆ ของอำเภอทุ่งช้าง ได้แก่โรงเรียนบ้านทุ่งสน โรงเรียนไทยรัฐวิทยา 98 โรงเรียนทุ่งช้างระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตการศึกษาเขต 2 จังหวัดน่าน และสถาบันการศึกษาชั้นสูงทั้งในและต่างจังหวัด และกรุงเทพมหานคร ที่แวะเวียนไปเยี่ยมและศึกษาอยู่ตลอดเวลาจนถึงปัจจุบันนี้

นายโกมล พานิชพันธ์ อายุ 50 ปี อยู่ตำบลห้วยอ้อ อำเภอลอง จังหวัดแพร่ เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ.2523 เป็นต้นมา ท่านเป็นผู้ที่อนุรักษ์ผ้าทอโบราณไว้ให้ผู้สนใจได้ศึกษา โดยได้จัดทำพิพิธภัณฑ์ผ้าโบราณขึ้นในบ้าน โดยให้ชื่อว่า “โกมลผ้าโบราณ” และเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการหาตลาดจำหน่ายผ้าตีนจกเผยแพร่ชื่อเสียงของผ้าทอตีนจกเมืองลองให้เป็นที่ยอมรับแพร่หลาย

3. กระบวนการผลิต

แผนภาพที่ 1 ขั้นตอนการเตรียมวัตถุดิบสู่การทำผลิตภัณฑ์

3.1 เทคโนโลยีการผลิต

เทคนิคพิเศษที่ใช้ในการทอผ้าของภาคเหนือ

ขิด จก ล้วง เป็นกรรมวิธีในการทอผ้าเพื่อให้เกิดลวดลายต่างๆ ขึ้นมา โดยวิธีการเพิ่มเส้นด้ายพุ่งพิเศษในระหว่างการทอ เพื่อให้เกิดลวดลายที่โดดเด่นกว่าสีพื้น วิธีการทำคือ ใช้ไม้เขี่ยหรือสะกิด เพื่อซ่อนเส้นด้ายยืนขึ้น แล้วสอดเส้นด้ายพุ่ง ไปตามแนวที่ถูกจัดซ่อน จังหวะการสอดเส้นด้ายพุ่งนี้เอง ที่ทำให้เกิดเป็นลวดลายต่างๆ

การจก เป็นเทคนิคการทอผ้าเพื่อให้เกิดลวดลายต่างๆ โดยเพิ่มเส้นด้ายพุ่งพิเศษสอดขึ้นลง วิธีการคือ ใช้ชนเม่น ไม้ หรือนิ้ว สอดเส้นด้ายยืนขึ้น แล้วซ่อนเส้นด้ายพุ่งพิเศษเข้าไป ซึ่งจะทำให้เกิดเป็นลวดลายเป็นช่วงๆ สามารถทำลวดลายได้หลากหลาย ซึ่งจะแตกต่างจากการขิดตรงที่ขิดที่เป็นการใช้เส้นด้ายพุ่งพิเศษเพียงสีเดียว การทอผ้าจกใช้เวลานานมากมักทำเป็นผืนผ้าหน้าแคบใช้ต่อกับตัวขึ้น เรียกว่า “ขึ้นตีนจก”

การทอมัดหมี่ ผ้ามัดหมี่มีกรรมวิธีการทอผ้าที่ใช้เทคนิคการมัดและการย้อม เริ่มจากนำเส้นด้ายหรือไหมมาย้อมสีแล้วมัดบริเวณที่ต้องการเก็บไว้ เมื่อนำไปย้อมสีอื่น จะได้ไม่ติดสี เพียงซึมเข้ามาบางส่วน โดยย้อมเรียงลำดับจากสีอ่อนไปหาสีเข้มจนครบตามลวดลายที่กำหนด หลังจากนั้นจึงนำด้ายกรอเข้าหลอดตามลำดับ แล้วนำไปทอจะเกิดลวดลายบนผืนผ้าที่มีลักษณะคล้ายคลื่อนเหลือมล้ำ อันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของมัดหมี่ การทอผ้าชนิดนี้จึงต้องอาศัยความชำนาญในการมัดย้อมและทอเป็นอย่างมาก ผ้ามัดหมี่มีทั้งมัดหมี่เส้นยืนและเส้นพุ่ง

การทอผ้ายก เป็นกรรมวิธีการทอให้เกิดลวดลายโดยการยกตะกอแยกด้ายเส้นยืน และในบางครั้งการยกดอกจะมีการเพิ่มด้ายเส้นพุ่งจำนวนสองเส้น หรือมากกว่านั้นเข้าไปในผืนผ้าลวดลายที่ทอจะเป็นลายที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต สิ่งแวดล้อม และความเชื่อทางศาสนา ซึ่งได้แก่ ลายปราสาท ลายธรรมาสัน ลายสัตว์ ลายพืช ลายจากสิ่งของเครื่องใช้ และลายเรขาคณิต

กิ หรือ หูก เป็นอุปกรณ์ที่ใช้ทอผ้า

พื้นหวี หรือ ฟืม มีลักษณะเป็นซี่ๆ คล้ายหวี แต่ละช่องจะใช้เส้นด้ายยืนสอดเข้าไปช่องละเส้น เรียงลำดับตามความกว้างของหน้าผ้า จัดเส้นยืนให้อยู่ห่างกันตามความละเอียดของผ้า

ตะกอ หรือ เข มีลักษณะเส้นเชือกหรือลวดที่มีรูอยู่ตรงกลางสำหรับร้อยด้ายยืน ปกติมี 2 ชุด ถ้าเพิ่มตะกอมากขึ้นจะสามารถสลับลายได้มากขึ้น

กระสวย เป็นอุปกรณ์ที่ใช้ใส่ด้ายเส้นพุ่งช่องว่างของพื้นหวี แยกหมู่เส้นยืนออกแล้วสอดเส้นด้ายพุ่งกลับเส้นด้ายยืนขัดสับกัน โดยทำสลับกับการกระทบฟืมให้เส้นด้ายเรียงเข้าด้วยกันแน่นเป็นระเบียบ

ไม้ไขว้ เป็นอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดเส้นด้ายให้เป็นระเบียบ

ไม้ค้ำ ไม้ที่ใช้สอดด้ายยืนไว้หลังจากนับด้ายเส้นยืนไว้เพื่อให้เกิดลวดลายในการทอด้วยเทคนิคเฉพาะ

ไม้หางนก ใช้ประโยชน์ในการดึงด้ายให้ตึง

ไม้ดามหรือไม้หลา มีลักษณะแบนยาวใช้สอดด้ายยืน แล้วพลิกขึ้น ทำให้เกิดช่องว่างให้กระสวยพุ่งผ่าน

ไม้แป้นกิ เป็นไม้แผ่นสำหรับนั่งทอ

เชือกเขา ใช้ดึงเขากับไม้หางนกให้ตึง

แกนม้วนผ้า เป็นแกนที่อยู่ตรงกันข้ามกับแกนม้วนด้วย ใช้ม้วนเก็บผ้าที่ทอเสร็จแล้ว

ในการผลิตผ้าทอพื้นบ้านนั้น นอกจากจะมี “กี่ทอผ้า” ที่ได้รังสรรค์ผ้าทอผืนสวยแล้ว ยังมีอุปกรณ์หรือเครื่องมืออีกหลายอย่างที่ช่วยในขั้นตอนการเตรียมการผลิตก่อนที่จะทอเป็นผืนผ้าได้ ซึ่งเครื่องมือเหล่านั้นก็ได้ถูกคิดค้นและใช้งานสืบทอดต่อกันมา เป็นอุปกรณ์ที่ใช้วัสดุที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น ผ่านฝีมือของสละไม้หรือช่างไม้ในหมู่บ้านที่จะทำขึ้นมาใช้ ถ้าชำรุดเสียหายก็ซ่อมแซมได้เอง

A person is shown from the waist down, operating a traditional wooden spinning wheel on a wooden deck. The wheel is made of dark wood and has a large, light-colored, fluffy mass of spun wool attached to it. A pile of similar wool is on the deck to the right. The person is wearing a colorful patterned shirt and dark pants.

เครื่องแกะ
เมล็ดฝ้าย

นำปุ๋ยฝ้ายที่คัดแยกเมล็ดออกหมดแล้วมาตี โดยใช้ จะลุ่น กังยี่งฝ้าย หรือ กงแกบฝ้าย ซึ่งทำจากซี่ไม้ไผ่ เหลาให้ปลายเรียวทั้งสองข้าง ใช้เชือกผูกที่ปลายทั้งสองข้างเพื่อมัดซี่ไม้ให้โค้งเข้าหากันคล้ายกับคันธนู อุปกรณ์คันนี้ คือ ปล้องไม้ไผ่ขนาดเล็กยาวประมาณ 6 – 8 นิ้ว และกระบุงขนาดใหญ่พิเศษ ทรงปากกว้าง

พอประมาณ 4 x 6 นิ้ว เพื่อเวลาติดฝ้ายปากกระบุงจะได้ยกหนุนสูงขึ้นจากพื้น กระบุงขนาดใหญ่นี้เรียกเป็นภาษาท้องถิ่นต่างๆ กันว่า กะเพียด กะเพด หรือ กะหลุมยี่งฝ้าย

โครงการฝ้ายแกมไหมได้พัฒนาเครื่องแกะเมล็ดฝ้ายขึ้นมาเพื่อช่วยให้สามารถแกะเมล็ดฝ้ายได้เร็วขึ้น

วิธีการติดฝ้ายหรือแก็บฝ้าย

นำปุ๋ยฝ้ายมาใส่กะเพียด กะเพด หรือกะหลุม แล้วเอามือจับงัดติดฝ้ายหรือก้งยี่งฝ้าย ถัดด้านที่เป็นคันธนูไว้ให้เส้นเชือกผูกปุ๋ยฝ้าย แล้วใช้อีกมือจับปล้องไม้ไผ่ขนาดเล็กติดเส้นเชือกต่อเนื่องไป เพื่อให้ปุ๋ยฝ้ายกระจายตัวเป็นปุ๋ยละเอียด หมั่นคนปุ๋ยฝ้ายให้เชือกติดถูกจนทั่วสม่ำเสมอเป็นปุ๋ยละเอียดเหมือนกันหมด การติดฝ้ายแต่ละครั้งจะไม่ใส่ฝ้ายมากนัก จะติดฝ้ายให้เพียงพอเฉพาะการนำมาปั่นฝ้ายหรือล้อฝ้ายเท่านั้น ไม่ควรติดฝ้ายทิ้งค้างไว้เพราะปุ๋ยฝ้ายจะคืนตัวจับกันเป็นก้อนเหมือนเดิม

การติดฝ้าย
ตีฟูฝ้าย

เครื่องตีฟูฝ้าย

เครื่องตีฟูฝ้าย ใช้สำหรับแยกใยฝ้ายที่เกาะติดกันให้ฟูฟ่องก่อนจะนำไปทำลูกหลีซึ่งพัฒนาโดยโครงการฝ้ายแกมไหม

การมัดลูกหลีหรือล้อฝ้าย จะใช้ แบนล้อฝ้าย และ ไม้ล้อเป็นอุปกรณ์

แบนล้อฝ้าย ทำจากไม้เนื้อแข็งเป็นแผ่นไม้หนาประมาณ 1 นิ้ว รูปทรงส่วนใหญ่เป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดประมาณ 8 x 10 นิ้ว โดยด้านกว้างด้านหนึ่งจะมีที่จับ

ไม้ล้อฝ้าย ทำจากไม้เนื้อแข็ง รูปทรงคล้ายตะเกียบ บางท้องถิ่นจะแกะสลักด้ามเป็นหยักเหลี่ยมสวยงาม

วิธีการมัดลูกหลีหรือล้อฝ้าย คือ นำปุ๋ยฝ้ายที่ติดเป็นปุ๋ยละเอียดแล้ววางลงบนแบนล้อฝ้ายให้กระจายสม่ำเสมอ กระจายขนาดให้ใหญ่กว่าฝ่ามือเพียงเล็กน้อย แล้ววางไม้ล้อฝ้ายไว้บนส่วนปุ๋ยฝ้าย จากนั้นให้เอาฝ่ามือถูปุ๋ยฝ้ายให้ม้วนขนานเข้าไปกับไม้ล้อฝ้าย โดยรักษาน้ำหนักมือให้พอเหมาะเพื่อไม่ให้ม้วนฝ้ายแน่นหรือหลวมเกินไป แล้วดึงไม้ล้อฝ้ายออก จะได้ฝ้ายเป็นม้วนหลอดกลมยาวประมาณ 8 - 9 นิ้ว บางท้องถิ่นเรียกหลอดม้วนฝ้ายนี้ว่าลูกหลีหรือหางฝ้าย คือ การม้วนฝ้ายหรือล้อฝ้ายนี้จะต้องทำจนหมดปุ๋ยฝ้ายที่ติดไว้ การม้วนฝ้ายหรือล้อฝ้ายนี้ทำสะดวกได้แล้วทยอยนำไปปั่นเป็นเส้นด้าย แต่ก็ไม่ควรเก็บม้วนฝ้ายหรือล้อฝ้ายไว้นานเกินไป โดยปกติหลังจากม้วนฝ้ายหรือล้อฝ้ายได้พอประมาณจึงนำไปปั่นเป็นเส้นใยจนหมดม้วนฝ้าย

การมัดลูกหลีหรือ
ล้อฝ้าย

การปั่นฝ้ายให้เป็นเส้นใยฝ้าย จะใช้เครื่องมือที่เรียกว่า เฝียนหรือกงปั่นฝ้าย หรือ หลาปั่นฝ้าย การปั่นฝ้ายนี้ภาษาท้องถิ่นทางภาคอีสานเรียกว่า การเข็นฝ้าย

กงปั่นฝ้าย หรือ หลาปั่นฝ้าย ส่วนโครงสร้างทำจากไม้ไผ่เนื้อแข็ง ส่วนวงล้อนั้นประกอบจากซี่ไม้ไผ่ โครงสร้างส่วนฐานประกอบจากท่อนไม้คล้ายตัวอักษร T โดยส่วนหัวมีเสาหลัก 2 ข้าง เข้าต่อเป็นเดือยทะลุฐานข้างหนึ่งสั้นกว่าเพื่อให้เดือยเข้าหาด้านผู้ปั่น ส่วนเสาหลักที่ทะลุฐานขึ้นไปจะยาวเท่ากัน โดยส่วนกึ่งกลางจะเจาะทะลุใส่แกนของวงล้อปั่นฝ้าย วงล้อนี้จะทำด้วยซี่ไม้ไผ่มัดประกบกันด้วยเส้นเชือก มีลักษณะคล้ายวงล้อจักรยาน ที่แกนกลางของวงล้อนี้จะต่อยาวออกมาเป็นที่จับสำหรับหมุนปั่นฝ้าย ส่วนฐานอีกด้านหนึ่งเข้าเดือยไม้กับอีกชิ้นหนึ่ง ซึ่งมีหลักเตี้ยๆ ขึ้นไปเป็นแกนใส่เหล็ก ด้านหนึ่งยื่นเป็นปลายแหลมเข้าหาด้านผู้ปั่นฝ้าย เหล็กปลายแหลมนี้เรียกว่า ไน ซึ่งหมุนโดยแรงเหวี่ยงของเส้นเชือกที่ผูกโยงรอบวงล้อมาหาแกนของเหล็กไน เมื่อหมุนวงล้อ เหล็กไนก็หมุนไปด้วย

ปั่นด้าย : ใช้
เฝียนปั่นด้าย

ปั่นด้าย : ใช้เครื่อง
ปั่นด้าย MC

วิธีการปั่นฝ้ายหรือเข็นฝ้าย เอาปลายม้วนฝ้ายจ่อไว้ที่ไน ส่วนมืออีกข้างจับที่หมุนให้วงล้อหมุน ส่วนไนก็จะหมุนตาม ทำให้แรงเหวี่ยงดีเกลียวม้วนฝ้ายที่จ่อไว้ เมื่อดึงมือที่ถือม้วนฝ้ายออกมาก็คจะเป็นเส้นฝ้าย เมื่อผ่อนมือย้อนกลับเส้นฝ้ายก็จะม้วนอยู่กับเหล็กไน เมื่อใกล้จะหมดม้วนฝ้ายก็จะเอาม้วนฝ้ายอันใหม่ทำต่อเนื่องกับม้วนฝ้ายอันเดิมให้เป็นเส้นฝ้ายเส้นเดียวกัน จนเส้นฝ้ายเต็มเหล็กไน จึงค่อยๆ คลายเส้นใยฝ้ายจากเหล็กไนใส่ไม้เฝียฝ้ายหรือไม้เปฝ้าย

การเปียฝ้ายหรือการเปฝ้าย การเปียฝ้ายเป็นขั้นตอนที่ทำเพื่อพันพักด้ายที่ปั่นเป็นเส้นใยฝ้ายแล้ว เพื่อทำเป็นปอยหรือใจฝ้าย โดยใช้อุปกรณ์ที่เรียกว่า ไม้ ซึ่งทำจากไม้เนื้อแข็ง ลักษณะรูปทรงไม้เปียในประเทศไทยมี 2 แบบด้วยกัน ได้แก่

ไม้เปียแบบไขว้ เป็นแบบที่พบว่าใช้กันมากในหลายกลุ่มวัฒนธรรมของประเทศไทย เช่น ไท ยวน ไท ลื้อ ไทพวน และภูไทหรือผู้ไทย เป็นต้น โครงสร้างไม้เปียแบบนี้ ส่วนไม้ที่เข้าเดือยปิดหัวปิดท้ายหรือส่วนบนส่วนล่างจะไขว้สลับทิศกัน และนิยมแกะสลักเป็นหยักเหลี่ยมหรือลวดลายสวยงาม

ไม้เปียแบบขนาน เป็นแบบที่พบในกลุ่มวัฒนธรรมไทครั้ง (ลาวครั้ง ลาวเวียง ลาวกา) โครงสร้างส่วนไม้ที่เข้าเดือยปิดหัวปิดท้ายหรือส่วนบนส่วนล่างจะเป็นแนวขนานกัน มักนิยมทำแบบเรียบๆ บางชิ้นทำจากไม้ไผ่ก็มี วิธีการเปียฝ้าย คือ นำใยฝ้ายที่ม้วนไว้กับเหล็กไนมาคลายออกแล้วค่อยๆ พันกับไม้เปีย โดยใช้มืออีกข้างหนึ่งกำไม้เปียตรงแกนกลาง แล้วใช้มืออีกข้างหนึ่งจับเส้นใยฝ้ายพันกับไม้เปีย ให้หนาพอประมาณโดยรักษาน้ำหนักมือให้พอดี เพื่อไม่ให้เส้นใยฝ้ายตึงเกินไปหรือหย่อนเกินไป เมื่อได้เส้นใยฝ้ายในปริมาณที่ต้องการ ก็จะคลายออกมาพันเป็นปอย หรือใจด้าย เพื่อเก็บเส้นใยฝ้ายไม่ให้พันกันยุ่ง และเป็นระเบียบพร้อมที่จะนำไปทอผ้า เส้นใยฝ้ายที่

สำเร็จเป็นปอยหรือใจฝ้ายนี้ หากนำไปทอโดยไม่ย้อมควรชุบน้ำข้าวเพื่อให้เส้นใยฝ้ายแข็งแรงและไม่เป็นขน ส่วนเส้นใยฝ้ายที่จะนำไปย้อมสีต้องนำไปต้มฟอก เพื่อล้างไขมันออกเสียก่อนจึงจะย้อมสีต่อไป

การรวักฝ้าย หลังจากย้อมสีเส้นใยฝ้าย หรือนำไปชุบน้ำข้าวและตากให้แห้ง ส่วนเส้นใยฝ้ายที่จะใช้เป็นเส้นด้ายยืน จะต้องนำมาพักด้ายโดยใช้อุปกรณ์ 3 อย่าง คือ 1. มะกัหรือปากกั๊ก 2. หางเหิน 3. ระวิงหรือ โกงกว้าง

มะกัหรือปากกั๊ก ทำจากไม้ไผ่สานคล้ายชะลอมทรงสูงขนาดเล็ก ส่วนขอบปากจะสานให้บานออกเล็กน้อย

หางเหิน ทำจากไม้เนื้อแข็ง รูปทรงคล้ายเกี้ยวเตี้ยสามขา มีท่อนไม้เล็กกลมยาวยื่นออกไปคล้ายหางสำหรับไว้เสียบมะกั

ระวิงหรือโกงกว้าง ส่วนเสาหลักทำจากไม้เนื้อแข็ง มีไม้ไผ่เป็นคาน เสียบไม้ไผ่ที่ไขว้กันเป็น 6 แฉก ฟากละอันโยงต่อกันด้วยเส้นเชือก

วิธีการรวักฝ้าย คือ ใส่ปอยหรือใจฝ้ายในระวิงหรือโกงกว้าง แล้วดึงมาพันใส่มะกัหรือปากกั๊กที่เสียบอยู่กับหางเหิน จนได้เส้นด้ายตามปริมาณที่ต้องการ ก็จะเปลี่ยนมะกัอันใหม่ไปเรื่อยๆ

การคันฝ้ายหรือจัดด้ายเส้นยืน การคันฝ้ายแบบเดิมจะใช้หลักคัน หรือ หลักทวน โดยดึงฝ้ายจากมะกัมาเดินเครื่องจัดเส้นด้ายยืนเรียงบนหลักคัน จนได้จำนวนด้ายเส้นยืนครบ ถ้าเป็นผ้าหน้ากว้างจะต้องเดินเป็นร้อยๆ รอบ ต่อมาได้พัฒนาจากด้ายที่ปักในมะกัเปลี่ยนเป็นปักในหลอดด้ายจำนวนมากใส่ไว้ในหลัก ตั้งหลอดด้ายเรียกว่า โสง ทำให้จำนวนเส้นด้ายยืนแต่ละรอบมีจำนวนมากขึ้น ไม่ต้องเดินคันเครื่องเส้นด้ายยืนนานมากเท่าเดิม ส่วนเส้นพุ่งจะกรอใส่หลอดด้าย โดยใช้ หลา หรือ กงปั่นฝ้าย ใส่แกนหลอดที่เหล็กใน แล้วกรอเส้นใยฝ้ายจากระวิง หรือ โกงกว้าง มาใส่หลอดเพื่อนำไปใส่กระสวยที่จะนำไปทอเป็นผืนผ้าต่อไป

การพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับเทคโนโลยีการผลิต ขณะนี้การผลิตยังคงทำแบบดั้งเดิมอยู่ คือเป็นการทอด้วยมือทุกขั้นตอน และลายผ้ายังคงเป็นลายพื้นเมือง ต่อมาได้รับการสนับสนุนส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐเกี่ยวกับการอบรมเทคโนโลยีการผลิต ทำให้ได้รับการปรับปรุงและพัฒนาฝีมือในการผลิตและการออกแบบ เป็นการผสมผสานทางด้านวัฒนธรรมในการทอผ้า ทำให้เกิดความชำนาญและเพิ่มทักษะให้กับสมาชิก และมีวัสดุ อุปกรณ์และวัตถุดิบในท้องถิ่น ซึ่งช่วยในการผลิตเป็นเทคโนโลยีสมัยใหม่ ทำให้การผลิตมีคุณภาพและทำการผลิตได้รวดเร็วยิ่งขึ้น

3.2 การย้อมสี

การย้อมสีธรรมชาติ

การย้อมสีธรรมชาติเป็นภูมิปัญญาไทยที่ได้สืบทอดกันมายาวนาน วิธีการย้อมสีเส้นใยหรือย้อมผ้าผืนเป็นพัฒนาการที่ได้ผ่านวันเวลาแห่งประสบการณ์ของการเรียนรู้จากธรรมชาติ ช่วยสร้างสีสันอันหลากหลายให้เส้นใยและเพื่อตอบสนองความสมบูรณ์ของจินตนาการเรื่องสีสันของลวดลายบนผืนผ้าไทย ในอดีตไม่มีสีย้อมวิทยาศาสตร์หรือสีสำเร็จรูป สีสันต่างๆ จึงมาจากธรรมชาติรอบตัว เช่น ส่วนต่างๆ ของพืช สัตว์ และแร่ธาตุ ข้างทอผ้าคันคว่ำทดลองต่อเนื่องกันมาจนเป็นมาตรฐานความรู้ ปัจจุบันมีทั้งสีย้อมธรรมชาติแบบดั้งเดิม และสีธรรมชาติแบบร่วมสมัย ซึ่งจะยกตัวอย่างมาพอสังเขป ได้แก่ สีนํ้าเงิน จากคราม ห้อมหรือฮ่อม สีแดง จากครั่ง รากยอ ดอกคำฝอย สีเหลือง จากแก่นขนุน แก่นเขหรือแกแล ขมิ้นชัน สีดำ จากลูกมะเกลือ ลูกกระเจา เปลือกสมอ สีเขียว จากใบหูกวาง เปลือกต้นมะริด รากแกลงหรือมะพูด เปลือกสมอและคราม เปลือกกระหูด สีนํ้าตาล

จากเปลือกไม้โกงกาง สีส้ม จากเมล็ดสะตือหรือคำแสด สีม่วง จากลูกหว้าสีชมพู จากเนื้อไม้ฝาง และเปลือกมะกาฬ

วัตถุดิบที่ให้สีธรรมชาติได้จากพืชพรรณที่เก็บและหาได้ตามหัวไร่ปลายนา และตามป่า ไม่ต้องซื้อหามา กระบวนการย้อมสีจากวัสดุธรรมชาติหรือสีสมุนไพรที่ใช้อยู่มีอีกหลายชนิด บางชนิดก็ได้จากบางส่วนของต้นไม้ เช่น เปลือก ใบ ผล และราก บางชนิดอาจใช้ไม้หลายส่วน ซึ่งสมุนไพรแต่ละอย่างให้สีออกมาแตกต่างกัน หรือแม้แต่ต้นเดียวกัน หากเก็บคนละเวลา คนละเดือน คนละฤดู ก็อาจให้สีที่แตกต่างกันได้

การย้อมสีธรรมชาตินับว่าเป็นวัฒนธรรมไทยแขนงหนึ่งที่มีมาแต่โบราณและได้สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษหลายชั่วอายุคน เนื่องจากสืบทอดศาสตร์ได้มามีบทบาทแทนจึงทำให้การใช้สีธรรมชาติถูกทอดทิ้งไป และเนื่องจากสีธรรมชาติต้องผ่านกระบวนการทำที่ยุ่งยาก และใช้เวลานาน แต่อย่างไรก็ดี การรณรงค์เรื่องวัฒนธรรมไทยได้เอื้ออำนวยให้ศิลปะแขนงนี้ได้กลับมามีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไทยอีกครั้งจึงสามารถทำให้กลุ่มอาชีพทอผ้าย้อมสีธรรมชาติได้มีโอกาสอยู่รอด และเจริญเติบโตได้ในยุคปัจจุบัน

ต้นไม้แทบทุกต้นและทุกส่วนของต้นไม้สามารถนำมาย้อมให้เกิดสีสนับนเส้นใยได้ ความลับจากธรรมชาตินี้ ต้องอาศัยความละเอียดตั้งแต่ การเจาะเปลือก เนื้อไม้ ดอก ผล ราก มาสกัดสี ซึ่งวิธีการสกัดสีของแต่ละส่วนก็แตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นโดยวิธีการบด ตำ การเอาน้ำ หมักหรือต้ม บางทีก็ให้สีที่อาจจะใกล้เคียงกัน บางครั้งมีการนำสีที่ได้จากส่วนต่างๆ มาผสมกัน แต่สีที่ได้จะไม่เหมือนกัน หรืออาจจะใกล้เคียงกัน บางครั้งมีการนำสีที่ได้จากส่วนต่างๆ มาผสมกัน สีธรรมชาติเป็นสีที่หลากหลายและแปรเปลี่ยนได้เสมอ ทั้งนี้เนื่องมาจากปัจจัยต่างๆ เช่น ความมีอายุอ่อนแก่ของต้นไม้ ความสดหรือความแห้งของเปลือกไม้ ฤดูกาลก็มีส่วนทำให้ได้สีที่แตกต่างกันไป สารแร่ธาตุต่างๆ ก็มีผลต่อการกำหนดสี สีธรรมชาติเป็นความภาคภูมิใจของผู้ทำ และเป็นสีที่ไม่มีอันตรายต่อร่างกาย เป็นการลงทุนที่ประหยัด ไม่เป็นอันตรายต่อมลภาวะ

ตารางที่ 6 แสดงรายชื่อวัตถุดิบให้สี (ส่วนที่ให้สีและสีที่ให้)

ลำดับ ที่	ชื่อท้องถิ่น	ส่วนที่ให้สี					สีที่ให้			
		ราก	เปลือก	แก่น	ใบ	ฯลฯ	แดง	ดำ	เหลือง	อื่นๆ
1	ลิ้นฟ้า		/							ฟ้าอ่อน เขียวเหลือง
2	ไม้แพง		/							น้ำตาล
3	นมวัว		/							ฟาด
4	มะม่วง		/						/	กากี้
5	ประดู่		/							เลือดหมู ม่วง
6	สมอ		/		/					เขียว
7	ฝาง			/						ชมพู
8	ฝาง					ผล ฝัก				
9	ใยมะพร้าว					ใย				ชมพู สีโอลด์ติน
10	เปลือก มะพร้าว		/							น้ำตาลอ่อน
11	มะพร้าว					กาก	/			
12	มะเกลือ				/	ผล		/		
13	ประกาย					เมล็ด			/	เขียว
14	เพกา		/							เขียว
15	ขมิ้น					หัว			/	
16	คำแสด					เม็ด				ชมพูอมส้ม
17	สเครือ	/							/	
18	ไม้ยอ	/							/	
19	ยอ					หัว				น้ำตาล
20	ไม้ขอส้ม		/							ครีม
21	ไม้แสนคำ		/							เลือดหมู
22	ไม้ยูคา				/					เขียวอ่อน
23	ไม้สัก				/					น้ำตาล
24	สัก			/		ใบอ่อน	/			กากี้
25	สะลัก	/							/	
26	สาบเสือ				/			/		
27	บ่า				/					เขียว
28	ปู้จ่า				/			/		
29	แอปเปิ้ล เขียว				/					น้ำตาลเข้ม

ตารางที่ 6 แสดงรายชื่อวัตถุดิบ (ส่วนที่ให้และสีที่ให้) (ต่อ)

ลำดับ ที่	ชื่อท้องถิ่น	ส่วนที่ให้					สีที่ให้			
		ราก	เปลือก	แก่น	ใบ	ฯลฯ	แดง	ดำ	เหลือง	อื่นๆ
30	ห้อม				/			/		เขียว
31	ห้อม		/				/			
32	ห้อม	/								น้ำตาล
33	สารคำ				/					
34	หมากกะ				/			/		
35	ปูเลย					หัว			/	
36	ไม้ก้าแดง	/								น้ำตาล
37	ไม้ค้ำ				/					เทา
38	ไม้ขุ่น		/						/	
39	คำเงาะ					เมล็ด				ชมพู แสด
40	สุน		/							น้ำตาล แดง
41	มะริดไม้		/							เขียว
42	หูกวาง		/		/					น้ำตาล
43	สะเดา		/				/			เขียว
44	มะนอด		/						/	
45	แดง		/				/			
46	กาง		/							ม่วง - ชมพู
47	หมากกู่		/							น้ำตาล
48	ฝาด		/							น้ำตาลอ่อน
49	มะहु่ม					เม็ด				แสด
50	กระเจียบ					ดอก				ม่วงอ่อน
51	กระถิน				/					เขียวอ่อน
52	แค		/							ม่วงอ่อน
53	ฝรั่ง				/				/	
54	ไม้ปวย		/							น้ำตาล
55	สะกูด		/							ชมพูอ่อน
56	ไม้ไจ้		/							น้ำตาล
57	ไม้ขละ		/							น้ำตาลเข้ม
58	เป ลี อ ก ตะคร้อ		/							เขียวอ่อน

ตารางที่ 6 แสดงรายชื่อวัตถุดิบให้สี (ส่วนที่ให้สีและสีที่ให้) (ต่อ)

ลำดับ ที่	ชื่อท้องถิ่น	ส่วนที่ให้สี					สีที่ให้			
		ราก	เปลือก	แก่น	ใบ	ฯลฯ	แดง	ดำ	เหลือง	อื่นๆ
59	มังคุด					เปลือก ผล				ม่วง
60	ถั่วแปบ				/					เขียวอ่อน
61	ไม้มะอ้า		/						/	
62	เตย				/					เขียวอ่อน
63	หว่า		/							สีกรม
64	ชาทอง				/					เขียวอ่อน
65	มะปราง					เม็ด				ม่วง
66	เคาะ	/							/	สีตับหมู
67	พุ				/					เทา
68	สาโกเร		/							น้ำตาล
69	เสลดวา		/				/			
70	ก่อ		/				/			
71	คั่วะ		/							ส้มอ่อน
72	ท้อ		/				/			
73	ผักปี้					ลูก				ฟ้า
74	ป้อบะ				/					เขียว
75	เคาะ					หัว				น้ำตาล
76	มะกุก		/				/			
77	ครั่ง					ตัว	/			
78	ดินแดง									ครีม น้ำตาลอ่อน ส้ม
79	ขี้โคลน					ดินตาก				เทาดำ

ที่มา : มนตรี วรรณกุล และคณะ, 2540: 10-12

2.2 สีธรรมชาติที่ได้จากสัตว์

สีที่ได้จากสัตว์	ส่วนที่ใช้	สีหรือคุณสมบัติที่ได้	ใช้ย้อม
1. ครั่ง	ตัวครั่ง	สีแดง ม่วงแดง	ฝ้าย ไหม

2.3 สีธรรมชาติที่ได้จากแร่ธาตุ

สีที่ได้จากแร่ธาตุ	ส่วนที่ใช้	สีหรือคุณสมบัติที่ได้	ใช้ย้อม
1. ดินแดง	ดินแดง	สีแดงจากอิฐ	ฝ้าย
2. โคลน	โคลน	สีเทาอ่อน	ฝ้าย

การย้อมสีเคมี

การย้อมสีเคมี เป็นที่นิยมมากในหมู่ผู้ผลิต เนื่องจากหาซื้อสะดวก ใช้ง่าย และผลิตภัณฑ์มีความคงทนของสีมากกว่าการย้อมด้วยสีธรรมชาติ จนทำให้บางพื้นที่ภูมิปัญญาด้านการย้อมสีธรรมชาติได้สูญหายไป การใช้สีเคมีในปริมาณมาก จะทำให้เป็นพิษกับสิ่งแวดล้อม เช่นปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่อำเภอป่าซางจังหวัดลำพูน ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการผลิตผ้าทอ และมีการย้อมสีกันแทบทุกครัวเรือน ชาวบ้านมักจะเ็นน้ำย้อมทิ้งลงตามพื้นดิน และแม่น้ำลำคลอง ทำให้ไม่สามารถนำน้ำมาใช้อุปโภคบริโภค ต้องซื้อน้ำจากพื้นที่อื่นมาใช้ ปัจจุบันแม้ว่าจะมีระเบียบในเรื่องการบำบัดน้ำเสียมาใช้ในกลุ่ม/ผู้ผลิตผ้าทอ และผลิตภัณฑ์จากผ้า แต่ปัญหาเรื่องน้ำอุปโภคบริโภคยังไม่คลี่คลาย

การทอผ้า

ในกระบวนการทอผ้าในพื้นที่ 17 จังหวัดภาคเหนือ มีความคล้ายคลึงกัน โดยส่วนใหญ่นิยมใช้ฝ้ายโรงงาน ซึ่งทำให้ลดกระบวนการในการเตรียมเส้นฝ้าย ทั้งการทำเส้นฝ้าย และการย้อมสี โดยกระบวนการดังนี้

1. นำฝ้ายสำเร็จรูป (ฝ้ายโรงงาน) มาแช่น้ำ 1 คืน เพื่อให้สิ่งสกปรกที่ติดมากับเส้นฝ้ายหลุดออกไป
2. นำส่วนผสมของแป้งข้าวเจ้า 0.5 กก. ต้มในน้ำ 1 ลิตร มาคลุกเคล้ากับเส้นฝ้ายให้ทั่วถึง ซึ่งเรียกกันว่า “ย่ำแป้ง”
3. นำไปตากแดด 1 วัน แล้วต้องหมั่นกลับเส้นฝ้ายเพื่อให้แห้งทั่วถึงทุกเส้น จะได้ไม่มีกลิ่นเหม็นเมื่อนำไปเก็บรักษาไว้ก่อนจะนำไปทอผ้า
4. นำฝ้ายมากรอใส่หลอด บางพื้นที่ใช้กระป๋องนมผงขนาดใหญ่แทน เพื่อความสะดวกในการขึ้นฟืม
5. นำฝ้ายมาเรียงเป็นเส้นยืนตามขนาดความกว้างที่ต้องการ แล้วนำเข้าฟืม แล้วขึ้นเครือ
6. สืบทูก โดยการต่อฝ้ายเส้นยืนเส้นใหม่กับเส้นเก่า
7. ขึ้นไม้เก็บลาย แล้วนำเส้นยืนขึ้นที่ทอผ้า
8. กรอฝ้ายเส้นพุ่งใส่หลอดกระสวย
9. ทำการทอจนเป็นผืนผ้า

4. การจัดการ

กระบวนการจัดการระบบกลุ่มสมาชิกและระบบเครือข่ายการสร้างกลุ่มสมาชิกหรือการรวมตัวกันของกลุ่มอาชีพทอผ้าในชุมชน เป็นการสร้างความสัมพันธ์ในเชิงสังคมเพื่อการจัดการธุรกิจชุมชนร่วมกัน โดยเฉพาะการจัดการ “ทุน” และการจัดการ “ตลาด” เป็นการจัดการแบบวิถีสันติหรือการประสานพลังในชุมชนที่มีการบูรณาการหลายๆ เรื่อง หลายๆ กิจกรรม เข้าด้วยกัน เริ่มจากการรวมตัวของคนทอผ้าซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นผู้หญิง เพื่อที่จะจัดการผลผลิต หรือผ้าที่ทอได้ร่วมกันแล้วขยายไปเรื่องอื่นๆ ต่อ ซึ่งการจัดการกลุ่มได้มีการสนับสนุนแนวคิดและการจัดการเรื่องทุนจากหน่วยงานของรัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนในพื้นที่ ทำให้เกิดการรวมตัวกันมากขึ้น เป็นกลุ่มที่มีการจัดการกองทุนและการตลาด การจัดการความสัมพันธ์ในหมู่สมาชิกร่วมกัน ซึ่งการดำเนินการต่างๆ จะเกิดจากการเรียนรู้ พูดคุยกันของกลุ่มสมาชิกทอผ้าด้วยตนเอง เป็นรูปแบบที่ง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน วิธีการต่างๆ ก็สอดคล้องกับวิถีชีวิตที่เป็นอยู่ในชุมชน

การจัดการระบบกลุ่มสมาชิกได้มีการขยายจำนวนสมาชิกมากขึ้นเรื่อยๆ จากระดับหมู่บ้าน ระดับตำบลและขยายสู่ชุมชนอื่นที่ใกล้เคียง มีการเชื่อมโยงการจัดการทุกด้านเข้าด้วยกัน โดยเฉพาะทุนและปัจจัยการผลิตรวมทั้งการตลาด การพัฒนากระบวนการของกลุ่มและระบบเครือข่ายกลุ่มทอผ้าในด้านการบริหารจัดการให้เหมาะสมสอดคล้องกับวิถีในชุมชนของตนเอง และได้รับการยอมรับจากสมาชิกทั้งหมด เช่น การตั้งราคาซื้อขาย การรับส่งสินค้า การออมเงิน เข้ากองทุน การจัดสรรเงินให้ผู้จัดการและคณะกรรมการกลุ่มทอผ้า เป็นต้น นอกจากนี้กระบวนการของกลุ่มและเครือข่ายยังมีการพัฒนาคุณภาพผ้าทอให้ได้มาตรฐานตามความต้องการของตลาดอีกด้วย

จะเห็นได้ว่า กระบวนการจัดการระบบกลุ่มและเครือข่ายของกลุ่มทอผ้า มาจากความร่วมมือร่วมคิดของสมาชิกทั้งหมด การจัดการจึงเป็นไปตามศักยภาพ ความสามารถและความต้องการของชุมชนเป็นหลัก ถึงแม้ว่าจะมีวัตถุประสงค์ในด้านรายได้ของสมาชิกเป็นเงื่อนไขหลักก็ตาม แต่กระบวนการที่เกิดขึ้นมาจากการเรียนรู้ การช่วยเหลือกันในเครือข่ายระหว่างกลุ่มต่างๆ ของชุมชนได้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งฐานรากสำคัญของระบบกลุ่มและเครือข่ายมาจากกระบวนการเครือข่ายที่เดียวกันในชุมชน ซึ่งเป็นระบบที่เข้มแข็งมาก มีการช่วยเหลือกันในการยกระดับรายได้ในครัวเรือน การช่วยเหลือกัน เห็นอกเห็นใจกัน ไม่เอาเปรียบกันมีความเป็นธรรมสูง ซึ่งจะเห็นได้จากถ่ายทอดความรู้โดยไม่เรียกค่าตอบแทนใดๆ ต่อกัน ทำให้พื้นฐานของธุรกิจชุมชนมีความเข้มแข็งมากขึ้น

การจัดการภายในกลุ่มมีการกำหนดวัตถุประสงค์ของกลุ่มที่ชัดเจนเป็นที่รับรู้และยอมรับของสมาชิกทุกคน มีเกณฑ์ในการรับสมาชิกใหม่คือ ต้องทอผ้าได้ แต่ปัจจุบันมีการพยายามชักจูงให้กลุ่มเครือข่ายการผลิตเพิ่มขึ้น และมีการสอนการทอ การใช้เครื่องมือการทอ และการย้อมผ้าสีธรรมชาติให้ด้วย สมาชิกมีความพอใจในการบริหารงานของกรรมการ โดยเฉพาะประธาน โดยเฉพาะในด้านความซื่อสัตย์ การมีความคิดสร้างสรรค์ การจ่ายค่าแรง การกระจายงานและความเป็นผู้นำที่ดี ซึ่งประธานนั้นจะมีวาระ 4 ปี แต่กลุ่มก็ยังให้ความไว้วางใจประธานคนเดิม ถึงแม้ว่าจะขาดความกล้าเสี่ยงอยู่บ้าง ซึ่งความไว้วางใจกัน และความผูกพันกันของสมาชิกด้วยกัน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเครือญาติ รวมทั้งความผูกพันกับท้องถิ่น ทำให้การอยู่ร่วมกัน ความเข้าใจกัน และการให้ความร่วมมือระหว่างสมาชิกและกรรมการดี

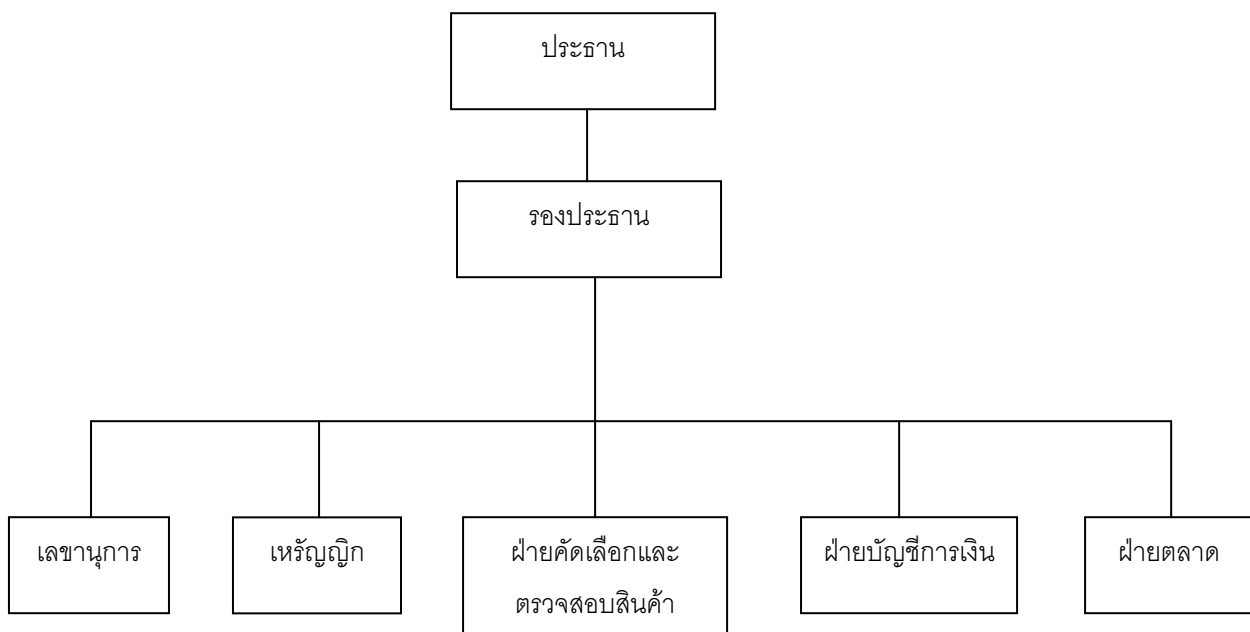
สมาชิกมีการเรียนรู้ร่วมกัน การถ่ายทอดความรู้ให้แก่กันอยู่เสมอ โดยเฉพาะประธานและผู้ประสานงานกลุ่มซึ่งจะไปฝึกอบรมภายนอกอย่างสม่ำเสมอ เพื่อพัฒนาตนเอง จะนำความรู้ใหม่ๆ มาถ่ายทอดให้กับสมาชิกด้วย แต่สมาชิกมีการพัฒนาดีขึ้นไม่มากนัก โดยเฉพาะคนทอ นอกจากนี้ทางกลุ่มยังเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับกลุ่มอื่นที่มาศึกษาดูงานอย่างสม่ำเสมอ ในด้านการทอและการย้อมสีธรรมชาติ

ด้านการกระจายการทำงานภายในกลุ่ม จะกระจายตามกำลังความสามารถในการทอของสมาชิกแต่ละคน ซึ่งส่วนใหญ่สมาชิกจะพอใจและเข้าใจศักยภาพของตนเอง โดยมีการกระจายงานได้อย่างสม่ำเสมอ ในช่วงที่ผ่านมา ยกเว้นในฤดูเพาะปลูก ซึ่งบางคนอาจได้งานน้อยเพราะมีงานในไร่ต้องทำ

มีการบริหารจัดการในรูปของคณะกรรมการซึ่งได้รับเลือกจากสมาชิก แบ่งบทบาทหน้าที่มีคณะกรรมการบริหารงานประกอบด้วย ประธานกลุ่ม รองประธาน กรรมการตรวจสอบสินค้าและคัดเลือกสินค้า ฝ่ายการตลาด ฝ่ายการเงินและบัญชี กรรมการกองทุนฝ่าย มีระบบการเงินการบัญชีที่โปร่งใสสามารถตรวจสอบได้ มีการประชุมชี้แจงรายรับ รายจ่าย และมีการประชุมเพื่อจัดสรรผลกำไรร่วมกับสมาชิกตลอดระยะเวลาที่ดำเนินงาน และมีความต่อเนื่องของการทำกิจกรรม ให้ความสำคัญกับระบบการบริหารการเงิน สมาชิกเข้ามาร่วมในกระบวนการบริหารทางการเงิน กลุ่มจะประสบความสำเร็จในการดำเนินงานได้รับความไว้วางใจจากสมาชิก และมีผลกำไรทุกปี

กล่าวโดยสรุปแล้ว สถานภาพชุมชนกับการจัดการธุรกิจชุมชนเพื่อการพึ่งตนเองจากการทอผ้า ที่มีพื้นฐานมาจากวัฒนธรรมและวิถีการผลิตที่สอดคล้องและสืบทอดมาจากอดีตของชุมชนนั้นได้ช่วยยกระดับรายได้ของครัวเรือนให้มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้น และเป็นทางเลือกหนึ่งของอาชีพในชุมชน มีส่วนร่วมได้รับการยอมรับในทางเศรษฐกิจและสังคม ทั้งในระดับครอบครัวและชุมชนมากที่สุดอาชีพหนึ่ง ซึ่งมีผลให้การพัฒนาศักยภาพในการจัดการด้านต่างๆ ของชุมชนโดยเฉพาะการหนุนเสริมซึ่งกันและกันในการพึ่งตนเองของชุมชนมีมากขึ้น

แผนภาพที่ 2 โครงสร้างการจัดตั้งกลุ่มและการบริหารจัดการ

ศักยภาพด้านการจัดการกลุ่ม

- สมาชิกมีความผูกพันร่วมมือกันดี ทำให้กลุ่มทำงานราบรื่น
- สมาชิกเข้าใจการทำงานของกลุ่ม และกรรมการกลุ่ม ทำให้ไม่มีปัญหาความขัดแย้ง
- สมาชิกพอใจกับค่าแรงและการจ้างงานที่มีการกระจายรายได้
- มีการถ่ายทอดสอนเทคนิคการทอ การย้อมสี และเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ร่วมกัน
- กลุ่มมีการสร้างเครือข่ายกลุ่มย่อยอื่นๆ เพื่อเสริมสร้างการผลิตให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น
- มีการประชุมกับสมาชิกทุกเดือนเพื่อรับฟังปัญหาและพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ช่วยกันแก้ไข
ปัญหา
- มีการดำเนินงานที่ชัดเจน แบ่งอำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบภายในกลุ่ม ทำให้การดำเนินงาน
เป็นไปด้วยความราบรื่น

ข้อจำกัดด้านการจัดการกลุ่ม

- รายได้ยังไม่แน่นอน เนื่องจากไม่มีลูกค้าประจำ และไม่มีการตลาดอย่างจริงจัง
- ทุนหมุนเวียนน้อย ทำให้ไม่สามารถรับคำสั่งซื้อได้มากๆ เนื่องจากต้องลงทุนในเรื่องค่าแรงและ
วัตถุดิบ
- มีการตัดราคาขายถูกกว่า ผลิตภัณฑ์ที่ส่งให้กลุ่ม
- การทำบัญชีไม่เป็น
- ขาดเงินทุนสำรอง
- สมาชิกไม่มีเวลาทอ

5. การตลาด

รายได้จากการประกอบอาชีพธุรกิจผ้าทอมือ และแนวโน้มการตลาดนับเป็นปัจจัยภายนอกที่สำคัญที่จูงใจให้มีผู้สนใจเข้าสู่อาชีพนี้เพิ่มมากขึ้น รายได้จากการประกอบอาชีพนี้แม้จะไม่ถึงขั้นทำให้ผู้ประกอบการอาชีพเกิดความร่ำรวย แต่ก็ป็นรายได้ที่งามและสูงพอที่จะทำให้ฐานะความเป็นอยู่ดีขึ้น ขณะเดียวกันก็เป็นการช่วยเหลือครอบครัวของกลุ่มสตรีที่เป็น “ลูกทอ” ให้มีงานทำและมีรายได้จุนเจือครอบครัว เฉลี่ยเดือนละไม่น้อยกว่า 3,000 – 4,000 บาท ในขณะที่ผู้ประกอบการอาชีพจะมีรายได้เฉลี่ยจากการประกอบธุรกิจอยู่ระหว่าง หนึ่งหมื่นถึงหนึ่งแสนบาทต่อเดือน แล้วแต่ความสามารถและกิจการของผู้ประกอบอาชีพแต่ละคน

สำหรับแนวโน้มการตลาดนั้น จากการบอกเล่าของผู้ประกอบอาชีพแต่ละคนค่อนข้างจะมีความเห็นตรงกันว่า ในอนาคตแนวโน้มในการจำหน่ายผ้าทอมือจะดีขึ้นเรื่อยๆ เนื่องจากผู้บริโภคจะหันมานิยมสินค้าที่ผลิตด้วยมือและสินค้าพื้นเมือง ซึ่งมีลักษณะโดดเด่นแตกต่างกันเป็นรายชิ้น แทนที่สินค้าที่ผลิตด้วยเครื่องจักรซึ่งสามารถผลิตได้จำนวนมากๆ เหมือนๆ กันและซ้ำๆ กัน ซึ่งทำให้ผู้บริโภคเกิดความเบื่อหน่าย แต่ทั้งนี้สินค้าที่ผลิตด้วยมือดังกล่าวต้องมีคุณภาพ มีความประณีตและได้มาตรฐาน นอกจากนี้จะต้องประยุกต์สินค้าให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบัน สามารถแปรรูปผลิตภัณฑ์ให้เป็นสินค้าหลากหลายรูปแบบ เพื่อให้ผู้บริโภคเลือกใช้ได้ตามความต้องการ

ด้วยลักษณะของสินค้าชุมชนที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว มีความโดดเด่นในเรื่องลวดลายและลักษณะเส้นใยจึงสามารถกำหนดกลุ่มลูกค้าเป้าหมายที่ชัดเจนสำหรับ ผู้ที่ชื่นชอบลวดลายพื้นบ้านที่สวยงาม ซึ่งส่งผลให้สามารถกำหนดช่องทางการจัดจำหน่ายได้สำหรับกลุ่มลูกค้ากลุ่มนี้ โดยเฉพาะจึงง่ายต่อการกำหนดทิศทางการตลาด เป็นการทำการตลาดที่ตรงกลุ่มและได้ผลชัดเจน ซึ่งช่องทางการจัดจำหน่าย คือ การออกร้านตามงานสัมมนา หรือนิทรรศการ Trade Fair ที่สามารถรู้ได้ว่าผู้เข้าร่วมงานนั้นเป็นกลุ่มใด ตรงกับกลุ่มลูกค้าเป้าหมายหรือไม่ อีกทั้งการฝากขายสินค้าในร้านหัตถกรรมหรือการเปิดหน้าร้านของตนเองก็เป็นช่องทางหนึ่งที่รองรับลูกค้ากลุ่มนี้ได้ชัดเจน การเข้าถึงตลาดก่อน สร้างการรับรู้ของลูกค้าได้ก่อน

ปัจจัยหนึ่งแห่งความสำเร็จของธุรกิจคือ การเข้าถึงตลาดก่อนเป็นอันดับแรกๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับความคิดสร้างสรรค์ การเปิดตัวก่อนถือได้ว่าเป็นผู้นำด้านการตลาดนั้นเป็นการสร้างการรับรู้ให้เกิดขึ้นต่อลูกค้า ซึ่งจะได้เปรียบกว่าผู้แข่งขันที่จะเข้ามาช่วงชิงส่วนแบ่งตลาดที่เข้ามาทีหลัง ที่ต้องมีการสร้างกระบวนการรับรู้ให้เป็นที่รู้จัก ทั้งยังต้องหากลยุทธ์ด้านการตลาดใหม่ๆ เพื่อทำให้ลูกค้าหันมาซื้อสินค้าของตน

หากพิจารณาจากกลุ่ม จะเห็นได้ว่าการก่อตั้งและดำเนินกิจการมานาน มีการสั่งสมชื่อเสียงมาระยะเวลาหนึ่งให้เป็นที่รู้จักของลูกค้า จนบางครั้งกลายเป็นสัญลักษณ์ของสินค้าประเภทนั้นๆ ซึ่งนอกเหนือจากมีความได้เปรียบในการสร้างการรับรู้ของลูกค้าแล้วนั้น การเข้าถึงตลาดก่อนย่อมสร้างลูกค้าประจำได้ก่อน อีกทั้งยังมีความได้เปรียบในเรื่องของต้นทุนการผลิตที่ลดต่ำลง เนื่องจากมีประสบการณ์ ความชำนาญในการผลิตที่เพิ่มขึ้นอีกด้วย นอกจากนี้ยังมีการนำผ้าที่ทอได้ไปแปรรูปเป็นผลผลิตจากผ้าทอ เช่น ตัดเย็บเป็นเสื้อผ้าที่กระเป๋ากว้าง ยาม ของที่ระลึกและของใช้อื่นๆ ซึ่งเป็นการเพิ่มมูลค่าผ้าทอและเป็นการสร้างตลาดผลผลิตอีกรูปแบบหนึ่ง

ตลาดภายในประเทศ

ผ้าฝ้ายทอมือ

จากการสำรวจพบว่า ปริมาณความต้องการผ้าฝ้ายทอมือในท้องตลาดขึ้นอยู่กับท้องถิ่นและลักษณะความนิยมในช่วงเวลาหนึ่ง ในภาคเหนือและภาคอีสานมีการทอผ้าฝ้ายมากกว่าภาคอื่น ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น เมื่อมีลูกค้าหรือนักท่องเที่ยวมาก็จะซื้อผ้าทอเพื่อบริการระลึกถึงสถานที่นั้นๆ ความนิยมตามแฟชั่นก็เป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดปริมาณความต้องการของผ้าฝ้ายทอมือ ส่วนผ้าฝ้ายทอมือที่ต้องใช้ฝีมือในการผลิต เช่น การทอผ้าขิด มัดหมี่ ผ้ายก ผ้าน้ำไหลไหลที่ ทำเป็นผลิตภัณฑ์ผ้าคลุมไหล่ ผ้านุ่ง ผ้ามัดคอ ความต้องการก็มีเฉพาะกลุ่ม คนมีอายุและเป็นผู้ที่นิยมอนุรักษ์ศิลปะไทยจริงๆ แต่ในปัจจุบันหลายคนหันมาสนใจใช้สินค้าไทยและตระหนักถึงคุณค่าของศิลปหัตถกรรมไทยมากขึ้น ในหลายจังหวัดในภาคเหนือมีนโยบายส่งเสริมการแต่งกายด้วยเครื่องแต่งการพื้นเมืองสัปดาห์ละ 1 วัน รวมถึงในโอกาสที่มีพิธีการสำคัญต่างๆ ทำให้ผ้าฝ้ายทอมือมีการขยายตลาดมากขึ้น

ตลาดต่างประเทศ

ผ้าฝ้าย

ผ้าฝ้ายและผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายเป็นสินค้าที่มีการส่งออกปีละจำนวนมาก ส่วนใหญ่จะเป็นประเภทเคหะสิ่งทอ และการนำผ้าเมตรไปทำเป็นเสื้อผ้าส่งออกที่เป็นผ้าทอจากเส้นด้ายปั่นเองย้อมสีธรรมชาติ มีการพัฒนาด้านเทคโนโลยีการผลิตให้มีมาตรฐานตรงกับความต้องการของตลาด

ในปัจจุบันประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น ญี่ปุ่น เยอรมัน จะคำนึงถึงความปลอดภัยของสินค้าจึงมีการป้องกันและอนุรักษ์สภาพแวดล้อมมากขึ้น เน้นการใช้สีย้อมธรรมชาติโดยผู้บริโภคยินยอมที่จะซื้อผลิตภัณฑ์ที่ทำจากธรรมชาติ ปราศจากสารเคมี ในราคาสูงกว่าปกติถึงร้อยละ 20-50 ดังนั้นผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือย้อมสีธรรมชาติจะเป็นผลิตภัณฑ์หนึ่งที่มีศักยภาพพอที่จะก้าวสู่ตลาดต่างประเทศ ถ้าหากมีการปรับปรุงและพัฒนาเทคนิคและกรรมวิธีให้มีคุณภาพได้มาตรฐานมากขึ้น

ศักยภาพด้านการตลาด

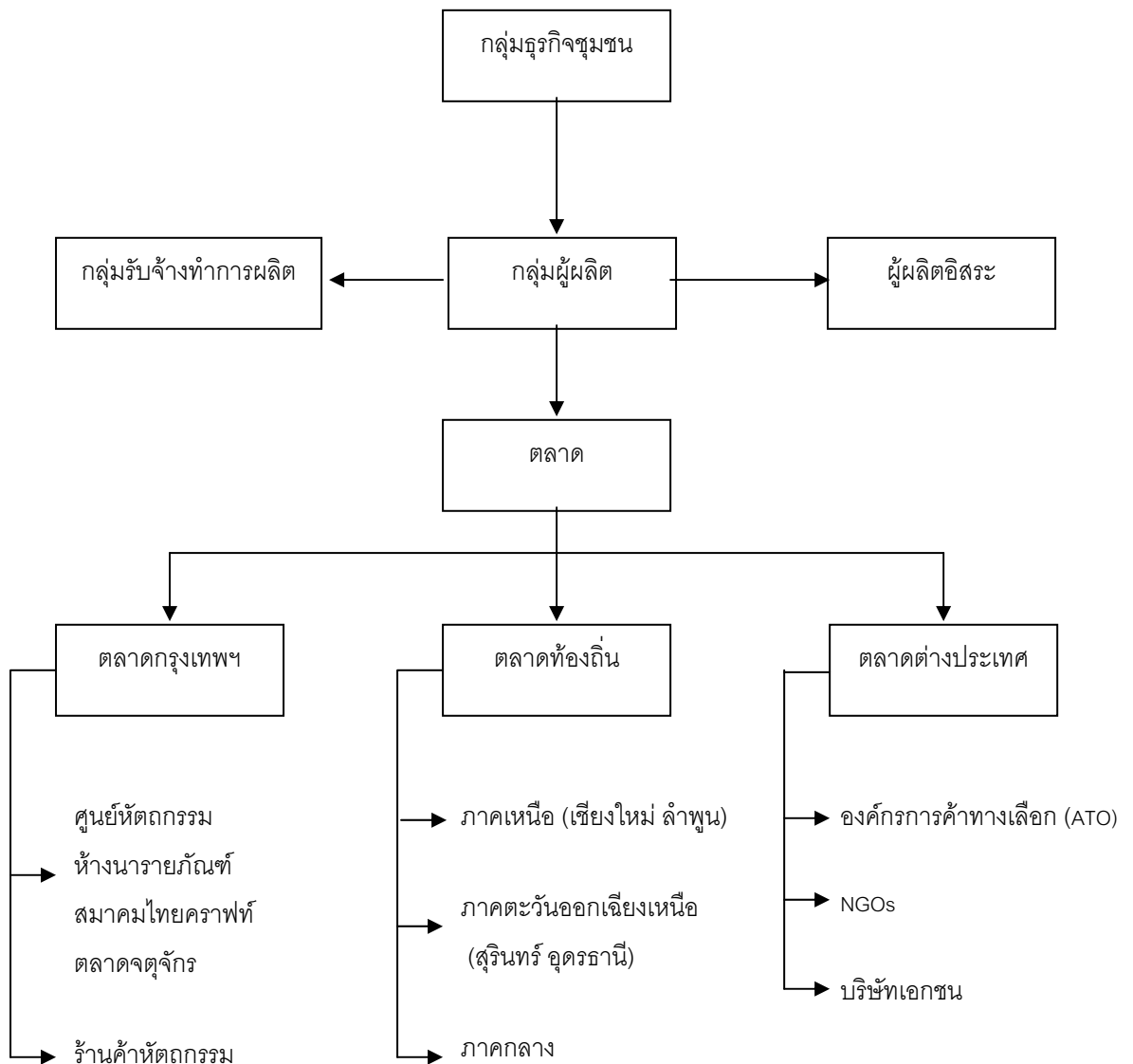
1. มีช่องทางการตลาดในตลาดระดับท้องถิ่น
2. มีความรู้ในเรื่องความต้องการของลูกค้า ในระดับท้องถิ่นและสามารถทำการออกแบบเพื่อให้เป็นที่ยอมรับของตลาด
3. สามารถทำตามคำสั่งซื้อในระดับท้องถิ่น
4. สามารถขึ้นตัวอย่างสินค้าและผลิตสินค้าจำนวนน้อย
5. มีความรู้ในเรื่องผลิตภัณฑ์

ข้อจำกัดการตลาด

1. มีความสามารถในการออกแบบที่จำกัด
2. ไม่มีความรู้เรื่องการนำเสนอสินค้า และการจัดทำข้อมูลผลิตภัณฑ์
3. มีการแบ่งพื้นที่ทางการตลาดที่จำกัด
4. ความสามารถในการเจาะตลาดต่ำ เนื่องจากขาดการอบรมในเรื่องการตลาด
5. ไม่สามารถกำหนดต้นทุน และราคาสินค้าที่เหมาะสม
6. ไม่สามารถกำหนดการเคลื่อนไหวของสินค้าให้รวดเร็วขึ้นได้ เนื่องจากมีสินค้าที่ผลิตสะสมไว้จำนวนมาก

7. ไม่มีการส่งเสริมการขายและกลยุทธ์ทางการตลาดที่มีประสิทธิผล
8. ไม่มีแนวคิดในเรื่องการยอมรับทางคุณภาพทางสังคม ทางสิ่งแวดล้อม ที่ได้มาตรฐานสากล
9. ไม่มีแนวความคิดในเรื่องความต้องการปริมาณสินค้า และการส่งสินค้า และไม่สามารถผลิตตามคำสั่งซื้อได้อย่างมีประสิทธิภาพ
10. มีจุดเน้นทางการตลาดจำกัด
11. ไม่มีการวางแผนการผลิตล่วงหน้า

แผนภาพที่ 3 โครงสร้างการตลาดผ้าทอ

6. ปัญหาผ้าทอและผลิตภัณฑ์ผ้า

ทรงศักดิ์ ศรีบุญจิตต์ และคณะ (2547) ได้กล่าวถึงปัญหาและอุปสรรคของผลิตภัณฑ์ผ้าทอและผลิตภัณฑ์จากผ้า ดังนี้

1. ฝ้ายและด้ายเริ่มหายากและมีราคาแพง ต้องนำเข้าจากประเทศเพื่อนบ้าน
2. ผ้าทอและผลิตภัณฑ์จึงมีอุปทานมากในตลาดผ้ามีการผลิตทั่วไป
3. ผู้ทอสร้างเอกลักษณ์ไม่ได้ เนื่องจากขาดเส้นด้ายและฝ้ายดิบ และความสามารถในการออกแบบ
4. ค่าแรงต่ำทำให้ขาดผู้สนใจสืบทอดและสร้างสรรค์งานทอผ้า
5. ผลตอบแทนโดยทั่วไปต่ำมากจนเกือบขาดทุน ทำให้องค์กรไม่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ปัญหาด้านวัตถุดิบ

เนื่องจากการปลูกฝ้าย มีแมลงและศัตรูพืชรบกวนทำให้ได้ผลผลิตน้อย ซึ่งปริมาณการผลิตได้น้อยกว่าปริมาณความต้องการมาก จึงต้องสั่งซื้อฝ้ายจากต่างประเทศทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้นผู้ผลิตจึงหันมาใช้เส้นใยประดิษฐ์ทดแทน (มาโนช กงกะนันท์, 2538) ซึ่งสอดคล้องกับรายงานการสำรวจกลุ่มทอผ้าย้อมสีธรรมชาติในภาคเหนือของประเทศไทย โดยมนตรี กรรพุมาลัยและคณะ ได้กล่าวว่า ปัญหาและอุปสรรคของกลุ่มชาวบ้าน ในเรื่องวัตถุดิบส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องฝ้ายมีราคาสูงร้อยละ 57.8 รองลงมาได้แก่วัตถุดิบสีย้อมธรรมชาติหายากร้อยละ 15.8

ปัญหาด้านแรงงาน

ปัญหาสามารถแยกกล่าวได้เป็น 3 ปัญหาใหญ่ ๆ คือประการแรก เป็นปัญหาการขาดแคลนแรงงานในช่วงฤดูการเกษตร เนื่องจากแรงงานรับจ้างส่วนใหญ่ร้อยละ 73 เป็นสมาชิกในครอบครัวที่ประกอบอาชีพการเกษตร และมีส่วนร่วมในการทำการเกษตรของครอบครัวด้วย ประกอบกันการทอเป็นวิถีชีวิตของชาวนบพและคนในครอบครัวจะต้องร่วมแรงกันทำงานเมื่อถึงฤดูกาลทอานา สำหรับแรงงานหลักจำเป็นต้องหยุดทำงานหัตถกรรมทอผ้าในฤดูกาลทอานาทั้งฤดูเป็นระยะเวลาประมาณ 3-4 เดือน และแรงงานช่วยอาจไม่จำเป็นต้องหยุดงานเป็นระยะเวลาดูติดต่อกันนาน แต่ก็ต้องหยุดในช่วงที่มีกิจกรรมที่ต้องใช้แรงงานมาก เช่น ดำนา เกี่ยวข้าว นวดข้าว เป็นต้น ทำให้ผู้ประกอบการไม่สามารถขยายตัวของภาคหัตถกรรม ทั้งนี้เพราะความต้องการซื้อดังกล่าวจะระบุลักษณะพิเศษของผลิตภัณฑ์ตามความต้องการของกิจการหรือธุรกิจนั้นๆ ซึ่งผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่ในสินค้าสำรองไม่สามารถสนองความต้องการดังกล่าวได้ หรือได้ก็เพียงบางส่วน ทำให้ผู้สั่งซื้อต้องยกเลิกคำสั่งซื้อไป การแก้ไขปัญหา อาจทำการผลิตเก็บเป็นสินค้าสำรองไว้ล่วงหน้าให้มากขึ้น ซึ่งจะทำให้ได้ก็ต่อเมื่อมีเงินทุนมากพอ ผู้ประกอบการอาจต้องแบกรับภาระดอกเบี้ยเป็นระยะเวลานาน ซึ่งจะทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้นตามไปด้วย

ปัญหาด้านเงินทุน

การขยายกำลังการผลิตและการขยายกิจการเพื่อเพิ่มปริมาณ และสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับการจำหน่ายผลิตภัณฑ์หัตถกรรมสิ่งทอให้มากขึ้น สถานประกอบการจำเป็นต้องลงทุนเพิ่มขึ้นตามไปด้วย บางแห่งมีความประสงค์จะขยายกิจการแต่ก็ไม่สามารถทำได้เพราะไม่มีความสามารถในการหาเงินกู้ ไม่มีแหล่งเงินกู้ ดอกเบี้ยต่ำ วงเงินกู้ที่สามารถกู้ได้น้อยกว่าความต้องการ ไม่มีเงินออมของตนเองเพียงพอสำหรับการขยายกิจการเพราะผู้ประกอบการประเภทนี้ไม่ต้องการมีหนี้สินและเห็นว่าการเสียดอกเบี้ยเป็นการเสียเปรียบ อย่างไรก็ตามจากงานวิจัยหัตถกรรมในจังหวัดเชียงใหม่และลำพูน ของไชยวัฒน์ รุ่งเรืองศรี พบว่าส่วนมากร้อยละ 43 ประสบปัญหาเงินทุนในการที่จะปรับปรุงวิธีการผลิตให้ดีขึ้น ทนสมัยขึ้น และมีประสิทธิภาพสูงขึ้น ส่วนการขยายการผลิตก็เช่นกัน กล่าวคือ ผู้ประกอบการร้อยละ 36 ประสบปัญหาการขาดแคลนเงินทุน ปัญหาเงินทุน จึงเป็นปัญหาใหญ่ทั้งในด้านการปรับปรุงวิธีการผลิตและการขยายกิจการ

ปัญหาของการผลิตผ้าฝ้ายทอมือย้อมสีธรรมชาติ

ถึงแม้ว่าการทอผ้าฝ้ายมีมาตั้งแต่บรรพบุรุษสืบต่อกันมา แทบจะเรียกว่าซึมซับในสายเลือดของคนไทยก็ว่าได้ แต่อาชีพการทอผ้าฝ้ายมิได้ก้าวหน้าไปเท่าที่ควรจะเป็น ซึ่งมนตรี กรรพุมมาลย์ และคณะได้กล่าวว่าจะมาจากสาเหตุ ดังนี้

➢ ปัญหากรรมวิธีแบบเก่ากล่าวคือ การปั่นด้าย การใช้ที่ปั่นบ้านทำให้เส้นฝ้ายขนาดไม่ได้มาตรฐาน และต้องใช้เวลาในการผลิต บางครั้งไม่สามารถจะผลิตได้ทันตามคำสั่งซื้อ อย่างไรก็ตามปัญหานี้บางท่านเห็นว่า การทอผ้าฝ้ายเป็นลักษณะงานหัตถกรรมที่ค่อนข้างเน้นศิลปะ ดังนั้นวัตถุดิบไม่ควรผ่านกรรมวิธีทางเทคโนโลยีสมัยใหม่ ส่วนบางท่านก็เห็นว่าควรมีการพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตให้ทันสมัยเพื่อจะได้ผลผลิตที่ได้มาตรฐานและประหยัด

➢ ปัญหาเรื่องสีตก เส้นฝ้ายที่ย้อมเองและเส้นฝ้ายที่ย้อมสำเร็จมาจากโรงงานที่มีสีเข้มมักจะตกสีง่าย จึงทำให้ผู้ซื้อลดความต้องการซื้อลง ซึ่งในเรื่องนี้ต้องแก้ไขจากโรงงานผลิตเส้นด้ายให้ปรับปรุงด้านสีให้ดีขึ้นกว่าเดิม เพราะเส้นด้ายส่วนใหญ่ทั้งที่เป็นเส้นฝ้ายและเส้นไหมเป็นวัตถุดิบที่ต้องสั่งซื้อจากแหล่งขายใหญ่หรือโรงงานอุตสาหกรรมเกือบทั้งสิ้น

➢ ปัญหาเกี่ยวกับเทคนิคการผลิตในผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองอีกประการหนึ่งคือ ผ้าฝ้ายหดตัวเมื่อซักจะสังเกตได้ชัดเจนเมื่อนำไปซักด้วยเครื่องซักผ้าที่ใช้น้ำร้อนและอบแห้งด้วยเครื่องอบไฟฟ้า ซึ่งเป็นปัญหาที่ต้องนำไปแก้ไขในกระบวนการผลิตเส้นด้ายในโรงงานผู้ผลิต อาจจะทำให้ราคาเส้นด้ายมีราคาสูงขึ้นบ้าง แต่ก็จะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้คุณภาพผ้าฝ้ายสูงขึ้น (ไชยวัฒน์ รุ่งเรืองศรี, 2528)

➢ ปัญหาด้านสีย้อม โดยเฉพาะสีธรรมชาติได้จากพืชชนิดต่างๆ นั้น ในการย้อมแต่ละครั้งจะได้สีไม่เหมือนเดิม เพราะชาวบ้านจะใช้วิธีกะประมาณ ดังนั้นในการสั่งซื้อของผู้บริโภคอาจจะได้สีไม่ได้ตามที่ต้องการ นอกจากนี้ จากรายงานการสำรวจกลุ่มทอผ้าย้อมสีธรรมชาติในภาคเหนือของประเทศไทย โดยมนตรี กรรพุมมาลย์ และคณะ ยังได้กล่าวถึงเรื่องนี้เพิ่มเติมว่าปัญหาและอุปสรรคของกลุ่มทอผ้าในเรื่องสีย้อมที่สำคัญได้แก่ สีตก และสีซีด ร้อยละ 44.7 รองลงมาได้แก่ สีย้อมแล้วต่าง ร้อยละ 18.4 สีน้าไม่ได้เกณฑ์ตามใบสั่งซื้อและแข่งขันสู้สีเคมีไม่ได้ร้อยละ 13.2 ตามลำดับ (มนตรี กรรพุมมาลย์ และคณะ, 2540)

➢ ปัญหาด้านรูปแบบและลวดลาย ผู้ผลิตส่วนใหญ่ไม่ค่อยจะสร้างสรรค์รูปแบบใหม่ การผลิตยังคงยึดรูปแบบและประเพณีเดิมๆ ทำให้อุปทานของผลิตภัณฑ์มีมากกว่าอุปสงค์ในท้องตลาด ทำให้ราคามูลค่าผลิตภัณฑ์ลดลง การหารูปแบบเก่าๆ ที่จำเจโดยการสร้างสรรค์ประเภทผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายให้ตลาดได้มีโอกาสเลือก

ก็จะเป็นทางหนึ่งที่จะกระตุ้นความต้องการของผู้บริโภค การวางตลาดหลายขนาดของผ้าทอประเภทผลิตภัณฑ์เป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้ผลิตภัณฑ์สอดคล้องกับความต้องการของตลาดมากขึ้น โดยเฉพาะตลาดต่างประเทศ การนำเอาฝีมือผสมผสานกับศิลปะที่พัฒนารูปแบบให้เข้ากับแนวโน้มความต้องการของตลาดถือเป็นเรื่องสำคัญ

ปัญหาด้านตลาด

เนื่องจากผลิตภัณฑ์ผ้าทอค่อนข้างมีจำกัดในหลายๆ ด้านกล่าวคือ ผ้าฝ้ายทอมือจะทำเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือนเป็นอาชีพเสริมยามว่างจากการเกษตร ปริมาณผลผลิตขึ้นอยู่กับช่วงเวลาว่างของผู้ผลิต การผลิตจะผลิตตามที่ได้เคยทำกัน กลยุทธ์ทางการตลาดเป็นเชิงรับมากกว่าเชิงรุกทำให้ผลิตภัณฑ์คงเหลืออยู่มาก ในขณะที่ตลาดก็ยังมีความต้องการ ผู้ผลิตส่วนใหญ่ยังขาดความรู้เรื่องการตลาด จึงสามารถขายสินค้าในตลาดระดับท้องถิ่นซึ่งค่อนข้างจำกัด และมักถูกกดราคาจากพ่อค้าคนกลางที่มารับซื้อ

ปัญหาด้านการตลาดที่ผู้ประกอบการประสบอยู่ก็คือ การไม่มีความรู้ในการหาตลาดผู้ซื้อใหม่ในแหล่งอื่น ไม่ทราบวิธีขยายความต้องการหรือการส่งเสริมให้มีการบริโภคมากกว่าเท่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน จากการวิจัยพบว่าผู้ประกอบการร้อยละ 29 ประสบกับปัญหาดังกล่าว ผู้ประกอบการบางรายไม่กล้าเสี่ยงต่อการโฆษณาผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองของตนเอง ซึ่งนอกจากจะเป็นวิธีการที่ต้องใช้เงินทุนเพื่อการนี้มากแล้ว ก็ยังไม่มี ความมั่นใจว่าการโฆษณาดังกล่าวจะมีผลทำให้ยอดขายของตนเพิ่มขึ้นได้จริงและสถานประกอบการของตนจะมีความสามารถผลิตสนองความต้องการที่เพิ่มขึ้นนั้นได้ทันหรือไม่ สิ่งต่างๆ เหล่านี้เป็นคำถามเกี่ยวกับความเสี่ยงที่ผู้ประกอบการเผชิญอยู่ ผู้ประกอบการเหล่านี้มักเป็นผู้ประกอบการขนาดเล็กซึ่งขาดความรู้ต่อวิธีการจัดการวางแผนธุรกิจสมัยใหม่ และขาดข่าวสารการตลาดเกี่ยวกับการค้าหัตถกรรมสิ่งทอทันต่อเหตุการณ์ในตลาดในระดับชาติและต่างประเทศ

ปัญหาที่สำคัญทางด้านการตลาดอีกอย่างหนึ่งคือ มีผลิตภัณฑ์คู่แข่งที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับที่ทอด้วยเครื่องจักรจากโรงงานขนาดใหญ่ ซึ่งสามารถผลิตสิ่งทอได้ในราคาต้นทุนที่ถูกกว่า จึงสามารถนำมาเสนอขายได้ในราคาที่ต่ำกว่าผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองประมาณร้อยละ 15-20 นอกจากนี้คุณภาพของผลิตภัณฑ์สิ่งทอจากโรงงานอุตสาหกรรมเหล่านั้นยังมีข้อได้เปรียบทางด้านปริมาณการผลิตเป็นจำนวนมากได้ และยังมีคุณภาพคงทน สีไม่ตก การดูแลรักษาและทำความสะอาดง่าย สะดวก และประหยัดเวลา ตรงกันข้ามกับผลิตภัณฑ์หัตถกรรมสิ่งทอที่ทอด้วยมือซึ่งใช้เทคนิคที่สืบทอดมา การดูแลรักษาต้องให้ความระมัดระวังเป็นพิเศษ เช่นการซักผ้าฝ้ายที่ทอด้วยมือจะต้องใช้เวลาและทำด้วยความระมัดระวัง สีบางสีตก ต้องซักต่างหาก การรีดบางครั้งรีดลำบากเพราะเส้นฝ้ายที่ใช้ทอไม่มีความเรียบ เป็นต้น การที่ต้องใช้เวลาในการผลิตเป็นเวลานานจึงทำให้มีปริมาณการผลิตไม่มาก เพราะฉะนั้นผู้ซื้อจะหันมาใช้ผลิตภัณฑ์สิ่งทอคล้ายคลึงกันจากโรงงานขนาดใหญ่มาทดแทนมากขึ้น นอกจากนี้ข้อได้เปรียบของผลิตภัณฑ์สิ่งทอจากโรงงานที่ผลิตด้วยเครื่องจักรขนาดใหญ่ยังสามารถควบคุมคุณภาพของผลิตภัณฑ์ให้เป็นมาตรฐานเดียวกันไม่ว่าผลิตภัณฑ์นั้นๆ จะมีปริมาณมากหรือน้อยก็ตาม เช่น การทำให้ผ้าผืนเป็นสีเดียวกันตลอดทั้งผืน ดังนั้นผู้ซื้อที่ต้องการสิ่งทอที่มีสีเดียวกัน มาตรฐานเดียวกัน สามารถหาซื้อได้ในปริมาณที่ตนต้องการ ซึ่งหัตถกรรมสิ่งทอที่ทอด้วยมือยากที่จะควบคุมให้คุณภาพของผลิตภัณฑ์จำนวนมากๆ ให้เป็นมาตรฐานเดียวกันได้ ซึ่งนับว่าเป็นข้อจำกัดอีกประการหนึ่งของผลิตภัณฑ์หัตถกรรมสิ่งทอที่ทอด้วยมือ ซึ่งสนองตอบต่อความต้องการได้น้อยกว่าสิ่งทอที่ผลิตคล้ายคลึงกันจากโรงงานที่มีเครื่องจักรสำหรับทอขนาดใหญ่

จากการสำรวจกลุ่มทอผ้าย้อมสีธรรมชาติในภาคเหนือของประเทศไทย พบปัญหาอุปสรรคของกลุ่มชาวบ้านในเรื่องของการตลาดที่สำคัญที่สุดคือ การหาแหล่งขายที่ดีได้ยาก ร้อยละ 26.3 รองลงมาได้แก่ ต้นทุนสูง ขายได้กำไรน้อยร้อยละ 18.4 และขายไม่ได้เงินสดร้อยละ 15.8 ตามลำดับ

ชูศักดิ์ เพรศคหัท และคณะ. (2533) กล่าวว่าพัฒนาการตลาดของงานหัตถกรรมยังมีอุปสรรคต่าง ๆ ซึ่งสามารถสรุปประเด็นปัญหาต่าง ๆ ได้ดังนี้

- ขาดตลาดรองรับผลิตภัณฑ์ที่แน่นอน
- ผ้าทอบางประเภทล้นตลาด เช่น ผ้าจก เนื่องจากรูปแบบผลิตภัณฑ์ไม่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด
- ปัญหาด้านสู่ทางการจัดจำหน่ายยังจำกัดอยู่ภายในประเทศ
- ผู้ผลิตส่วนใหญ่ขาดทักษะในการออกแบบผลิตภัณฑ์
- ผู้ผลิตขาดความรู้ความเข้าใจในการบริหารการตลาด และข้อมูลข่าวสารด้านการตลาดยังมีการประชาสัมพันธ์ไม่ทั่วถึง
- ขาดการรวมกลุ่มเพื่อการตลาด เช่น หมู่บ้านทอผ้าจกในเขตอำเภอคลอง จังหวัดแพร่ หมู่บ้านทอผ้าจกในในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ หมู่บ้านทอผ้าฝ้ายปั่นมือย้อมสีธรรมชาติ อ.ฮฮด มีลักษณะต่างคนต่างขาย แม้ว่าราคาสินค้าจะใกล้เคียงกัน แต่ก็ยังมีการตัดราคากันเองเพื่อดึงดูดลูกค้า
- ขาดการวิจัยและพัฒนาการตลาดในภาพรวมทั้งประเทศ
- แนวทางการส่งเสริมการตลาด สินค้าหัตถกรรมของหน่วยงานภาครัฐยังไม่ชัดเจน

ปัญหาด้านการจัดการ

ในเรื่องของการจัดการส่วนใหญ่แล้วกลุ่มชาวบ้านจะมีปัญหาในเรื่องการขาดเงินทุนสำรองที่จะซื้อวัตถุดิบ ร้อยละ 52.6 รองลงมาได้แก่ การทำบัญชีไม่เป็น ร้อยละ 15.8 และสมาชิกไม่มีเวลาทอ ร้อยละ 10.5 ตามลำดับ

7. กรณีศึกษา

กรณีศึกษา 3 กรณี

7.1 กลุ่มทอผ้าที่ประสบความสำเร็จ ได้แก่อุ่มบ้านเฮี้ย

ตั้งอยู่เลขที่ 141 หมู่ 1 บ้านเฮี้ย ตำบลศิลาแดง อำเภอปัว จังหวัดน่าน ห่างจากตัวจังหวัดน่าน 63 กิโลเมตร และห่างจากอำเภอปัว 4 กิโลเมตร ทางหลวงหมายเลข 1081 (ถนนปัว-น้ำยาว) นางแพรว คำภาณุ เป็นประธานและเป็นผู้ประสานงานของกลุ่ม

ประวัติความเป็นมา

กลุ่มทอผ้าบ้านเฮี้ยเริ่มจัดตั้งกลุ่มเมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน 2536 โดยเริ่มมีสมาชิกจำนวน 64 คน วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งกลุ่มเพื่อสร้างรายได้ให้คนในชุมชน ซึ่งก่อนจะมีการจัดตั้ง กลุ่มฮักเมืองน่านเข้ามาส่งเสริมการรวมกลุ่ม มีการจัดเวทีพูดคุยถึงปัญหาและความต้องการของคนในชุมชน และนำตัวแทนชุมชนไปศึกษาดูงานที่จังหวัดเชียงใหม่ หลังจากนั้นสมาชิกในหมู่บ้านได้รวมกลุ่มกัน มีการตั้งคณะกรรมการจำนวน 7 คน โคนมีนางนง อุ่นมี เป็นประธานคนแรก มีการระดมทุนจากสมาชิกคนละ 100 บาท เงินส่วนนี้ไม่ได้นำมาหมุนเวียน แต่ปล่อยให้สมาชิกกู้ อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 2 ต่อเดือน สิ้นปีมีการปันผลให้สมาชิกหุ้นละ 60 บาท ผลิตรักข์ช่วงแรกจะเป็นผ้าชุดสองชาย ผ้าหลบ (ผ้าชุดชายเดี่ยว) ผ้าขาวม้า และผ้าพื้น กลุ่มขายผ้าได้ดี แต่กลับประสบปัญหาด้านการบริหารภายในกลุ่ม ทำให้ขาดเงินทุนหมุนเวียนในการรับซื้อผ้าจากสมาชิก และการจัดซื้อวัตถุดิบ ในปี 2537 สมาชิกได้รับเงินปันผล 20 บาทต่อหุ้น ในปีนี้เองกลุ่มได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มฮักเมืองน่าน เป็นเงินกู้ปลอดดอกเบี้ยจำนวน 20,000 บาท กลุ่มได้นำมาเป็นเงินทุนหมุนเวียนในการรับซื้อผลิตรักข์จากสมาชิก และจัดซื้อวัตถุดิบ และยังได้รับการสนับสนุนวัตถุดิบ(ฝ้าย) จากสำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอปัว มูลค่า 13,000 บาท กลุ่มได้นำไปแจกจ่ายให้สมาชิกทำการผลิต ในปี 2538 กลุ่มได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานเกษตรอำเภอปัว ภายใต้โครงการเพิ่มรายได้นอกภาคเกษตร สนับสนุนเงินทุนปลอดดอกเบี้ยและอุปกรณ์มูลค่า 200,000 บาท และให้จดทะเบียนอย่างเป็นทางการโดยใช้ชื่อกลุ่มว่า “กลุ่มทอผ้าสามัคคีศิลาแดง” ในปีนี้ประสบปัญหาเรื่องการบริหารจัดการ ทำให้สมาชิกไม่ได้รับเงินปันผล และมีปัญหาบัญชีขาดดุลถึง 60,000 บาท ดังนั้นประธานกลุ่มและคณะกรรมการจึงลาออก สมาชิกกลุ่มรับสภาพหนี้กับสำนักงานเกษตรอำเภอปัว โดยตรง และมีการคืนหนี้ทั้งหมดให้สมาชิก

ต่อมาสมาชิกแยกย้ายกันต่างคนต่างผลิต ต่างคนต่างขาย ประสบปัญหาพ่อค้าคนกลางกดราคาหลายคนขาดทุน ดังนั้นจึงเกิดการรวมตัวกันขึ้นอีกครั้งในเดือนพฤศจิกายน 2541 โดยใช้ชื่อว่า “กลุ่มทอผ้าบ้านเฮี้ย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรวมกันผลิต ขาย และต่อรองราคากับพ่อค้า

การบริหารจัดการ

กลุ่มมีสมาชิกทั้งหมด 94 คน มีการคัดเลือกคณะกรรมการ 7 คน โดยมีตำแหน่งประธาน รองประธาน เลขานุการ ทรัพย์ญิก และคณะกรรมการ 3 ตำแหน่ง โดยคณะกรรมการจะมีการผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนหน้าที่ซึ่งมีวาระการดำรงตำแหน่ง 1 ปี ในทุกสิ้นปีจะมีคำตอบแทนให้คณะกรรมการร้อยละ 25 จากผลการดำเนินงาน กลุ่มมีที่ปรึกษา 8 คน ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 2 คน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลศิลาแดง 2 คน และอาจารย์ที่อยู่ในหมู่บ้าน 3 คน ซึ่งคอยช่วยเหลือให้คำปรึกษาด้านการจัดการกลุ่ม การทำบัญชีภายในกลุ่ม และการให้คำปรึกษาด้านอื่นๆ

กลุ่มได้กำหนดให้มีการประชุมสามัญประจำปี ในเดือนธันวาคมของทุกปี เพื่อชี้แจงการปันผล รายรับ รายจ่ายประจำปี ผลการดำเนินงานที่ผ่านมา แต่ปัจจุบันได้เปลี่ยนเป็นเดือนเมษายน เนื่องจากช่วงเดือน ธันวาคมจะมีคำสั่งซื้อเข้ามามาก จึงต้องระดมการผลิตก่อน นอกจากนี้ยังมีการตั้งกฎระเบียบให้สมาชิกยึดถือ ปฏิบัติ ได้แก่

1. การทอผ้าต้องมีคุณภาพ
2. กลุ่มไม่มีการควบคุมและกำหนดในการออกไปรับจ้างทอผ้าของสมาชิก
3. ช่วงที่กลุ่มมีฝ้ายปริมาณมากจะพิจารณาจัดสรรให้กับสมาชิกที่ส่งผลิตภัณฑ์ให้กับกลุ่มประจำปี อันดับแรก

การผลิต

กลุ่มผลิตผ้าฝ้ายทอมือที่มีทั้งผ้าฝ้ายทอเป็นผืนเพื่อใช้สำหรับตัดเย็บเสื้อผ้า และผ้าฝ้ายทอมือเพื่อประโยชน์ ใช้สอยรูปแบบแตกต่างกันออกไป เช่น ผ้ามา่น ผ้าบุโต๊ะ ผ้ารองจาน ตุ๊ก ผ้าเช็ดหน้า เป็นต้น การทอผ้าของกลุ่มมี ทั้งลวดลายแบบดั้งเดิมและลวดลายประยุกต์ เช่นลายช้าง ลายบัวลอย และลายน้ำไหล ร้อยละ 30 ของ ผลิตภัณฑ์ใช้สอยมาจากธรรมชาติ ร้อยละ 70 เป็นสินค้าที่เน้นทอสีธรรมชาติ

การบริหารการผลิตของกลุ่มอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลจากคณะกรรมการ โดยมีประธานเป็นผู้ตัดสินใจ รับคำสั่งซื้อ และกำหนดปริมาณการจัดซื้อวัตถุดิบ มีการวางแผนการผลิต โดยมีการวางแผนสำรองฝ้ายไว้ใช้ในการผลิตแต่ละช่วงเดือน และมีกรรมการจัดซื้อ เป็นผู้จัดซื้อวัตถุดิบตามแหล่งต่างๆ เช่นบ้านดอนชัย ร้านฝ้ายทอง และเงินเฮงฮวด จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น แล้วเก็บวัตถุดิบไว้ที่บ้านของกรรมการจัดซื้อ โดยทำหน้าที่ควบคุม การเบิกจ่ายวัตถุดิบฝ้ายให้แก่สมาชิกต่อไป สมาชิกจะทอผ้าที่บ้าน ด้วยเครื่องมือที่เป็นของสมาชิกเอง หลังจาก ที่สมาชิกผลิตแล้ว คณะกรรมการจะรวบรวมผ้าทอจากสมาชิกมาไว้ที่บ้านประธานกลุ่ม ส่วนหนึ่งนำไปแปรรูปเป็น เสื้อผ้าสำเร็จรูป รายได้ของสมาชิกจะคิดจากค่าทอ หักด้วยต้นทุนฝ้าย

การตลาด

การผลิตผลิตภัณฑ์เน้นให้สอดคล้องกับความต้องการของลูกค้าเป็นหลัก คือสีธรรมชาติ มีการพัฒนา ผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด โดยการออกแบบลวดลายและการให้สี การจำหน่าย ผลิตภัณฑ์ ณ ที่ทำการกลุ่มเป็นหลัก มีการออกร้านตามสถานที่ต่างๆ ฝากขายตามหน่วยงานราชการ ได้แก่ ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคที่ 1 (เชียงใหม่) และสำนักงานเกษตรจังหวัดน่าน มีการให้เครดิตแก่ลูกค้า กลุ่มมีการ กำหนดราคากลางซึ่งเป็นราคารับซื้อผลิตภัณฑ์จากสมาชิก และกำหนดราคาขายของกลุ่ม การกำหนดราคากลุ่ม คำนวณจากต้นทุนการผลิตเป็นหลัก (ค่าทอ+ค่าฝ้าย) ราคาขายกลุ่มจะพิจารณาจากราคาของผลิตภัณฑ์ ประเภทเดียวกันที่มีอยู่ในท้องตลาด โดยบวกเพิ่ม 10-30 บาท จากราคาดังกล่าว เนื่องจากผลิตภัณฑ์เป็นการ ย้อมสีธรรมชาติ ทำให้ตั้งราคาได้สูงกว่า

การเงิน

กลุ่มมีการระดมทุนจากสมาชิกหุ้นละ 100 บาท มีเงินทุนทั้งหมด 13,800 บาท และได้รับการส่งเสริม สนับสนุนเงินทุนจากกลุ่มฮักเมืองน่านจำนวน 20,000 บาท มีเหรียญกฐนแลเรื่องระบบการเงินของกลุ่มฯ เป็นผู้ เบิกจ่ายเงิน จัดทำบัญชีรายรับรายจ่าย และเก็บรักษาเงินสดสำรองของกลุ่ม มีการแบ่งหน้าที่ให้กรรมการเป็นผู้ จัดบันทึกบัญชีต่างๆ ดังนี้

1. จัดซื้อวัตถุดิบ
2. บัญชีรับจ่ายผ้า

3. บัญชีการจำหน่ายผลิตภัณฑ์
4. บัญชีจ่ายวัตถุดิบให้สมาชิก
5. บัญชีรับผ้าและสินค้าคงคลัง
6. บัญชีเงินกู้

กลุ่มมีเงินทุนหมุนเวียนเดือนละ 3,000-40,000 บาท มีการจัดสรรการใช้เงินดังนี้

1. การระดมทุนจากสมาชิก จะให้สมาชิกกู้ยืมปีละ 2 ครั้ง รายละไม่เกิน 2,500 บาท อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 2 ต่อเดือน ระยะเวลา 6 เดือน
2. กำไรจากการดำเนินงานแต่ละปี กลุ่มจัดสรรออกเป็น 4 ส่วน
 - ค่าตอบแทนกรรมการ ร้อยละ 25
 - สมทบเงินทุนหมุนเวียนภายในกลุ่ม ร้อยละ 25
 - ปันผลให้สมาชิก ร้อยละ 25
 - ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน ร้อยละ 25
3. เงินทุนหมุนเวียนในการดำเนินงานเพื่อจัดซื้อวัตถุดิบ จ่ายค่าทอให้สมาชิก การจ่ายเงินกู้ฉุกเฉินให้กับสมาชิกโดยไม่มีดอกเบี้ย (ชำระคืนในรูปเงินสด และการทอผ้า

7.2 กลุ่มทอผ้าระดับกลาง ได้แก่ กลุ่มทอผ้าสีธรรมชาติบ้านนาเดา

กลุ่มตั้งอยู่ที่บ้านนาเดา หมู่ที่ 6 ตำบลเสริมซ้าย อ.เสริมงาม จ.ลำปาง ห่างจากตัวจังหวัดลำปาง 45 กิโลเมตร และห่างจากอำเภอเสริมงาม 8 กิโลเมตร มาทางถนนสายลำปาง-อำเภอเถิน จ. ลำพูน โดยมีนางจันทร์คำ แก้วมาเป็นประธานและผู้ประสานงานของกลุ่ม

ประวัติความเป็นมา

เดิมสมาชิกในกลุ่มมีอาชีพหลักคือ ทำนา และเมื่อว่างจากการทำนาแต่ละครั้งเรือ่นก็จะมีทอผ้าเพื่อใช้ในครัวเรือน อาทิเช่น หมอน พินอน ผ้าห่ม ยาม ผ้าซิ่น ในปี พ.ศ. 2526 ได้มารวมกลุ่มกัน มีสมาชิกร่วมก่อตั้ง 100 คน และได้ทอผ้าอยู่ใต้ถุนบ้านของสมาชิก สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเสริมงามได้สนับสนุนอุปกรณ์ในการทอผ้า เช่น กี่กระตุกจำนวน 6 หลัง เส้นไหมประดิษฐ์ เพื่อเป็นทุนเริ่มต้นซึ่งเป็นการให้เปล่า ต่อมาจึงได้ย้ายมารวมตัวกันทอผ้าที่วัดนาเดา โดยขอใช้ศาลาวัดที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์เป็นที่ตั้งของกลุ่มชั่วคราว โดยนางจันทร์คำ ประธานกลุ่มเป็นผู้นำผลิตภัณฑ์ออกไปจำหน่าย

เนื่องจากมีรายได้จากการทอผ้าน้อย ไม่คุ้มกับเวลาที่เสียไป เมื่อเปรียบเทียบกับกรรับจ้างหรืออาชีพอื่นๆ จึงเหลือสมาชิกเพียง 6 คนช่วยกันทอแล้วนำไปขาย รายได้จะนำมารวมกันเป็นทุนของกลุ่ม และรายได้บางส่วนก็แบ่งให้สมาชิก การมีรายได้เพียงเล็กน้อยทำให้สมาชิกรู้สึกท้อแท้ การทอผ้าช่วงสมาชิกจะมารวมตัวกันเฉพาะฤดูที่ว่างจากงานอื่นๆ กลุ่มฯ ได้พยายามหาทางออกโดยการทอผ้าราคาถูกออกจำหน่าย เช่น ผ้าขาวม้า ยาม ผ้าตัดเสื้อ โดยใช้ไหมประดิษฐ์ซึ่งมีราคาถูกกว่าใช้ฝ้ายจริง

ในปี 2536 กลุ่มได้จัดทำโครงการเสนอสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดลำปาง จัดการอบรมลดรายจ่ายการทอผ้า เป็นการรื้อฟื้นทักษะการทอผ้า เพื่อเพิ่มลดรายจ่ายบนผืนผ้าให้มากขึ้น หลังจากอบรมสมาชิกก็ผลิตเฉพาะลดรายจ่ายที่อบรมมา ไม่ได้คิดค้นหรือพัฒนาเพิ่มเติม

ในปี 2539 กลุ่มได้นำผลิตภัณฑ์ออกจำหน่ายยังต่างจังหวัดและกรุงเทพฯ พบว่ามีผลิตภัณฑ์ผ้าที่มีลดรายจ่ายคล้ายๆ ที่กลุ่มผลิต มีการใช้ไหมประดิษฐ์ ทำให้ต้องขายสินค้าในราคาถูก และได้สังเกตเห็นว่า กลุ่มที่

ผลิตผ้าทอที่อนุรักษ์ลวดลายแบบดั้งเดิมจะได้รับความสนใจจากลูกค้ามากกว่า กลุ่มจึงเริ่มตระหนักและหาทางออกโดยการสืบทอดภูมิปัญญาจากผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้าน จนได้ “ลายสร้อยดอกหมาก” ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน และร่วมกันพัฒนาลวดลาย “ลายดอกพริกไทย” ในเวลาต่อมา

ในปี 2545 มีสมาชิกเข้ามารวมกลุ่มมากขึ้นเป็น 30 คน อีกทั้งได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ เช่น สหกรณ์จังหวัดลำปางให้ทุนหมุนเวียน โครงการฝ้ายแกมไหม สถาบันวิจัยและพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้ให้ความรู้และทักษะในการย้อมสีธรรมชาติ โดยมีสมาชิก 3 คนเข้าร่วมฝึกอบรมการปั่นฝ้ายด้วยเครื่องเมคเคลรีจักร ที่จัดขึ้นที่อำเภอเกาะคา จ.ลำปาง หลังจากอบรมแล้วทางโครงการฝ้ายแกมไหมได้ให้ยืมเครื่องมาใช้งาน 2 เครื่อง สมาชิกกลุ่มที่เข้าร่วมได้นำกลับมาใช้งานอย่างต่อเนื่องและจริงจัง ได้ถ่ายทอดเทคนิคต่อให้กับสมาชิก และมีผู้สามารถใช้เครื่องนี้จำนวน 10 คน พร้อมกันได้นำเทคนิคการย้อมสีธรรมชาติมาใช้แทนไหมประดิษฐ์ทอผ้า ออกสู่ตลาด และได้รับการตอบรับอย่างดีจากลูกค้า

ในช่วงแรกที่เริ่มหันกลับมาใช้เส้นด้ายจากสีย้อมธรรมชาติ ยังต้องซื้อด้ายดิบจากโรงงาน เนื่องจากปริมาณเส้นใยยังไม่เพียงพอ แต่ก็เริ่มปลูกฝ้ายในชุมชนควบคู่กันไป โดยกลุ่มเกษตรกรมีที่ว่างในชุมชนสำหรับปลูกฝ้าย และเป็นการรื้อฟื้นการผลิตเส้นใยของชุมชน ปี 2546 กลุ่มเริ่มจำหน่ายผ้าทอจากฝ้ายปั่นมือสีธรรมชาติ ซึ่งได้รับความสนใจจากผู้บริโภคจำนวนมาก ในปีนี้เองกลุ่มได้รับการสนับสนุนจากโครงการฝ้ายแกมไหมให้ยืมเครื่องแกะเม็ดฝ้ายและเครื่องตีฟู ทำให้ผ่อนแรง และช่วยให้การผลิตเส้นใยทำได้รวดเร็วขึ้น จึงทำให้มีการขยายพื้นที่ปลูกฝ้ายปลอดสารพิษเพิ่มขึ้น

ในการใช้โรงเรือนเดิม (ที่วัด) ประสบปัญหาเรื่องการรักษาความปลอดภัยของอุปกรณ์และผลิตภัณฑ์ จึงมีการย้ายที่ตั้งกลุ่มมาอยู่ที่สวนลำไยของประธาน แล้วเปลี่ยนชื่อเป็น “กลุ่มทอผ้าฝ้ายปั่นมือย้อมสีธรรมชาติ โดยประธานเป็นผู้ลงทุนในโรงเรือน มีสมาชิกย้ายมาเข้าร่วม 40 คน และกลุ่มต้องการที่จะเป็นศูนย์การเรียนรู้ในการผลิตเส้นใยครบวงจร จึงได้ขอความร่วมมือจากโครงการฝ้ายแกมไหม โดยใช้ชื่อว่า “ตูปแก้วมา” กิจกรรมหลักของศูนย์ฯ มีดังนี้

- เป็นแหล่งผลิตผ้าทอพื้นบ้านที่อนุรักษ์ภูมิปัญญาเดิมควบคู่กับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
- เป็นแหล่งรวบรวมความรู้ด้านสิ่งทอพื้นบ้าน โดยเฉพาะการผลิตเส้นใยในชุมชน
- เป็นแหล่งถ่ายทอด สานิต ค้นคว้าด้านการผลิตเส้นใยพื้นบ้าน ตั้งแต่การปลูกฝ้าย ปั่นเส้นใย การย้อมสีธรรมชาติ การทอ และอาจนำไปสู่การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในการทอผ้า
- เป็นแหล่งที่ก่อให้เกิดการสร้างงานในชุมชน ทั้งผู้สูงอายุ เยาวชน เกษตรกร เพื่อผลิตเส้นใยใช้ในชุมชน และเหลือจำหน่ายนอกชุมชน

การบริหารจัดการ

กลุ่มมีการตั้งคณะกรรมการ 6 ตำแหน่งประกอบด้วย ประธานกลุ่มและการตลาด รองประธาน เหนียวิน เลขาธุการ กรรมการฝ่ายทอ และกรรมการฝ่ายย้อมและตรวจสอบคุณภาพ

การผลิต

กลุ่มมีการผลิตครบวงจร ตั้งแต่ปลูกฝ้าย ปั่นฝ้าย ย้อมสี และทอผ้า กลุ่มจะรับซื้อเส้นด้ายฝ้ายปั่นมือจากสมาชิก และหมู่บ้านใกล้เคียง โดยกำหนดราคารับซื้อเกรด A จากสมาชิกกิโลกรัมละ 17 บาท ถ้าไม่ใช้สมาชิกกิโลกรัมละ 15 บาท เกรด B จากสมาชิกกิโลกรัมละ 12 บาท ไม่ใช้สมาชิกกิโลกรัมละ 10 บาท กลุ่มคิดค่าบริการในการแกะเม็ดฝ้าย และตีฟูฝ้าย โดยเครื่องที่ยืมจากโครงการฝ้ายแกมไหม

ในกิจกรรมการผลิตเส้นด้ายฝ้าย ซึ่งมีค่าบริการในการใช้เครื่องแกะเมล็ดฝ้ายและเครื่องตีฟู เงินที่ได้จากการจัดการ แบ่งเป็นค่าไฟฟ้าร้อยละ 30 ค่าคนควบคุมดูแลเครื่อง ร้อยละ 50 ค่าซ่อมแซมบำรุงรักษา ร้อยละ 20 และรายได้จากการขายเส้นด้ายฝ้ายให้สมาชิกกลุ่มนำเข้ากองทุนกลุ่ม

การตลาด

กลุ่มมีลูกค้าประจำ โดยเป็นผู้ส่งออกไปยังประเทศญี่ปุ่น ซึ่งมียอดขาย 50,000 – 100,000 บาท ต่อเดือน และมีการออกร้านจำหน่าย ผลิตภัณฑ์มีเอกลักษณ์คือเป็นผ้าฝ้ายปั่นมือปลอดสารเคมีและสีธรรมชาติ จึงสามารถตั้งราคาได้สูงกว่าผ้าอื่นๆ ในท้องตลาด

การเงิน

กลุ่มไม่มีการระดมทุน แต่มีการออมเงินเป็นรายเดือนคนละ 50 บาทจากคนทอ และ 20 บาทจากคนปั่นฝ้าย มีการทำบัญชีรับจ่ายเงินของกลุ่ม ในส่วนของสมาชิกจะมีรายได้จากการทอผ้า โดยกลุ่มกำหนดราคาค่าทอไว้เป็นราคากลาง ราคาเมตรละ 30 บาท

7.3 กลุ่มที่ยังไม่ประสบผลสำเร็จ ได้แก่กลุ่มทอผ้าบ้านวังขนแดง

ประวัติความเป็นมา

กลุ่มตั้งอยู่ที่บ้านวังขนแดง เลขที่ 156 หมู่ 11 ต.ห้วยลาน อ. ดอกคำใต้ จ. พะเยา

กลุ่มทอผ้าบ้านวังขนแดงตั้งขึ้นอย่างไม่เป็นทางการเมื่อปี. 2528 การผลิตของกลุ่มเป็นแบบสมาชิก ต่างคนต่างผลิตและจำหน่ายด้วยตนเอง ต่อมาในปี 2532 ได้มีการตั้งคณะกรรมการบริหารโดยมีนางไกร วงศ์ มาตรเป็นประธาน สำนักงานพัฒนาชุมชนเข้าเข้ามาช่วยเหลือโดยการฝึกอบรมเทคนิคการทอผ้า และมอบ วัสดุดิบ (ฝ้าย) ให้อีกจำนวนหนึ่ง ซึ่งได้นำไปแจกจ่ายให้สมาชิกผลิตแล้วจำหน่ายในนามกลุ่ม แล้วรวบรวมเงิน เป็นเงินทุน จากนั้นกลุ่มได้รับการสนับสนุนวัสดุดิบจากสำนักงานพัฒนาชุมชนอีก 2 ครั้ง (ปีละครั้ง) ปี 2535 กลุ่มได้นำเงินกลุ่มให้สมาชิกกู้ยืมเพื่อนำไปลงทุนส่วนตัว โดยคิดอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 12 ต่อปี และทำต่อเนื่อง จนถึงปัจจุบัน

การบริหารจัดการ

กลุ่มมีคณะกรรมการทั้งหมด 4 ตำแหน่ง ประกอบด้วยประธาน รองประธาน เหรัญญิก และเลขานุการ การคัดเลือกจากสมาชิกโดยวิธีลงคะแนนเสียง คณะกรรมการจะมีการประชุมกันเป็นประจำเพื่อตรวจสอบความ ถูกต้องของบัญชี ไม่มีการกำหนดความถี่แน่นอน ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมในเวลานั้นๆ จะมีการประชุม สามัญประจำปี 1 ครั้ง ในช่วงเดือนมกราคม เป็นการแจ้งผลการดำเนินงานปีที่ผ่านมาเกี่ยวกับการผลิตและกู้ยืม เงินในปีนั้นๆ

การผลิต

ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มมี 2 ประเภท คือผ้าขาวม้า และผ้าถุง เน้นสีสดชัด สมาชิกกลุ่มยังมีความสามารถ ทอผ้าไหม ผ้าลายน้ำไหล และผ้าขิดตัวหนังสือ (เป็นการผลิตของสมาชิกแต่ละราย) การผลิตเป็นการผลิตเพื่อรอ จำหน่าย โดยจะผลิตเฉพาะช่วงหลังฤดูการเก็บเกี่ยว ประมาณ 4 เดือน (มกราคม- เมษายน) ซึ่งสมาชิกจะ วางงาน คณะกรรมการจะกำหนดปริมาณการผลิต ชนิดของผลิตภัณฑ์และจัดหาวัสดุดิบ การทอแบ่งเป็นกลุ่ม ย่อยๆ ผ้า 1 ม้วนจะมีสมาชิกช่วยกันทอแล้วแต่เวลาว่าง เนื่องจากกลุ่มมีที่ทอผ้าจำกัด เมื่อทอเสร็จแล้วจะ รวบรวมไว้ที่กลุ่มเพื่อจำหน่ายต่อไป

การตลาด

กลุ่มมีการจำหน่ายให้ลูกค้าทั่วไปทั้งในและนอกหมู่บ้าน โดยมีสถานที่จำหน่าย 2 แห่งคือร้านค้าภายในหมู่บ้านซึ่งเป็นของประธานกลุ่ม และร้านสหกรณ์ของหมู่บ้าน เป็นการฝากขาย ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มจะผลิตตามแนวโน้มความนิยมของลูกค้าในปีที่ผ่านมา เพื่อไม่ให้มีสินค้าคงคลัง การตั้งราคาจำหน่ายจะดูจากต้นทุนการผลิต (ค่าฝ่าย) และราคาผลิตภัณฑ์ชนิดเดียวกันในพื้นที่ (จำหน่ายไม่เกินราคาตลาด)

กลุ่มมีการลดราคาให้ลูกค้าตามความเหมาะสม ไม่เคยออกร้าน หรือจำหน่ายนอกพื้นที่ แต่อย่างไรก็ตาม กลุ่มได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐประชาสัมพันธ์ผ่านเว็บไซต์ thaitambon.com

การเงิน

กลุ่มไม่มีการระดมทุน แต่ได้รับการสนับสนุนวัตถุดิบจากสำนักงานพัฒนาชุมชนปีละ 1 ครั้ง มูลค่าครั้งละ 4,000 บาท ติดต่อกัน 32 ปี (2532-2535) ซึ่งกลุ่มนำไปผลิตแล้วจำหน่าย เงินที่ได้ นำมาให้สมาชิกกู้ยืม ดอกเบี้ยร้อยละ 12 ต่อปี

กลุ่มมีการวางแผนการจัดสรรเงินประจำปี โดยคณะกรรมการจะพิจารณา เป็นเงินจัดซื้อวัตถุดิบ ให้สมาชิกกู้ยืม และเงินทุนสำรองเพื่อใช้ในการดำเนินงาน โดยรองประธานจะเป็นผู้เก็บรักษาเงิน เสร็จญักจัดทำบัญชีรับจ่ายและเบิกจ่ายเงิน เลขานุการดูแลบัญชีกู้ยืมเงินของสมาชิก ในส่วนของสมาชิกที่ทอดผ้าจะได้รับเงินปันผลตอนสิ้นปี (ขึ้นอยู่กับปริมาณขาย)

ตารางที่ 7 เปรียบเทียบ 3 กรณีศึกษา (SWOT Analysis)

จุดแข็ง		
กลุ่มบ้านเฮีย	กลุ่มนาเดา	กลุ่มวังซอนแดง
การบริหารจัดการองค์กร - เป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ด้วยความสมัครใจของสมาชิก สมาชิกมีส่วนร่วมและเป็นเจ้าของธุรกิจ โดยสมาชิกก็ถือหุ้นของกลุ่มพอตัวร่วมกัน - การบริหารจัดการภายในกลุ่ม คณะกรรมการมีการแบ่งหน้าที่กันทำและการจัดสรรผลประโยชน์ให้คนทำงานอย่างเหมาะสม - การรวมกลุ่มภายในหมู่บ้าน ทำให้เกิดความสะดวกในการบริหารงาน กลุ่มมีการจัดซื้อวัตถุดิบและสมาชิกสามารถเบิกวัตถุดิบได้ทันทีที่กลุ่มได้ โดยไม่ต้องซื้อจากแหล่งอื่น เมื่อพอผ้าเสร็จก็จะมีการขายให้ผู้รวบรวมไปขาย - ที่ปรึกษากลุ่มสามารถให้คำปรึกษาทั้งด้านการบริหารจัดการ การบริหารเงิน และด้านอื่นๆ เนื่องจากมีทั้งผู้อาวุโส และคนจากรายที่มีความสามารถ - กลุ่มมีการผลิตผลิตภัณฑ์หลากหลายรูปแบบ สมาชิกร้อยละ 70 มีความชำนาญและทักษะฝีมือใกล้เคียงกัน ทำให้สามารถระดมการผลิตได้ในปริมาณมาก	การบริหารจัดการองค์กร - การตั้งกลุ่มเกิดจากความต้องการของสมาชิก - มีการตั้งคณะกรรมการบริหารกลุ่มฯ และมีการตั้งคณะทำงานตามกิจกรรมที่กลุ่มจัดขึ้น เช่น คณะกรรมการจัดการแหล่งเรียนรู้ในการผลิตเส้นฝ้าย เป็นต้น - มีการสืบพหุภูมิปัญญาในการทอผ้า การปันฝ้าย จากช่างพื้นบ้านสู่ลูกหลานเยาวชนอย่างต่อเนื่อง - เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้การทอผ้าของคนในชุมชนและภายนอก โดยใช้ชื่อว่า “ศูนย์การเรียนรู้การผลิตเส้นใยครบวงจร” - มีการจัดทำแผนพัฒนากลุ่ม เช่น แผนการผลิตเส้นใยธรรมชาติครบวงจร	การบริหารจัดการองค์กร - สมาชิกภายในกลุ่มมีความผูกพันกันอย่างเหนียวแน่น เพราะมีพื้นฐานเป็นผู้อพยพมาจาก จ.นครราชสีมา ซึ่งมีวัฒนธรรมและความเชื่อแตกต่างจากในท้องถิ่นจึงอยู่รวมกลุ่มกัน - คณะกรรมการบริหารกลุ่มมีความเสียสละ พร้อมที่จะทุ่มเทเวลาให้กลุ่มอย่างเต็มที่โดยเฉพาะในเรื่องการบริหารการเงินของกลุ่ม - มีการแบ่งหน้าที่การปฏิบัติงานของคณะกรรมการอย่างชัดเจน

กลุ่มบ้านเฮีย	กลุ่มนาเดา	กลุ่มวังซอนแดง
การผลิต - กระบวนการผลิตในกลุ่ม มีแบ่งงานแต่ละประเภทให้สมาชิกผลิต จึงทำให้สมาชิกแต่ละคนทำงานที่ถนัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ - มีการวางแผนการผลิตในการย้อมสีธรรมชาติทุกเดือน ทำให้สามารถกำหนดปริมาณวัตถุดิบและกำลังการผลิต และสมาชิกมีส่วนร่วมในการเรียนรู้กระบวนการย้อมสีธรรมชาติ - สมาชิกภายในกลุ่มมีพื้นฐานในการทอผ้า ดังนั้นการพัฒนามีสื่อในการทอผ้าจึงสามารถพัฒนาฝีมือได้รวดเร็ว - กระบวนการย้อมสีมีขั้นตอนรายต่อสมาชิกและไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เนื่องจากใช้เปลือกไม้และผลไม้ที่มีภายในหมู่บ้าน		
การตลาด - ประชานทำหน้าทำการตลาดและเป็นแม่ค้าที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์แปรรูปผ้าทอมือ ทำให้ทราบข้อมูลความต้องการทางการตลาดของผู้บริโภคเป้าหมาย กลุ่มจึงสามารถนำผลิตภัณฑ์ไปจำหน่าย และมีข้อมูลสำหรับวางแผนการตลาดของกลุ่มในอนาคต	การตลาด - ผลิตภัณฑ์มีตลาดหลายที่เป็นเอกลักษณ์ คือลายสร้อยดอกหมาก สร้อยดอกมะลิ และลายดอกพริกไทย - มีลูกค้าประจำคือบริษัทส่งออกไปประเทศญี่ปุ่น โดยจะซื้อเดือนละ 50,000 – 100,000 บาท - มีการออกร้าน อย่างสม่ำเสมอ	การตลาด - ผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม ได้รับการสนับสนุนจากชาวบ้าน ช่วยกันอุดหนุนเป็นอย่างดีในทุกๆ ปีที่กลุ่มทำการผลิต - มีร้านค้าที่เป็นผู้จำหน่ายสินค้า ซึ่งดูแลโดยคณะกรรมการบริหารกลุ่ม

กลุ่มบ้านเฮีย	กลุ่มนาเดา	กลุ่มวังซอนแดง
การตลาด - การรวมกลุ่มสามารถเพิ่มอำนาจการต่อรองด้านราคาได้ในระดับหนึ่ง เนื่องจากงานทอผ้าเป็นงานที่ชาวบ้านมีภูมิปัญญาอยู่แล้ว สามารถดัดแปลงลงตลาดและผลิตกันได้ใหม่ๆ ได้ และสามารถกำหนดราคาผลิตภัณฑ์ให้สูงกว่าราคาที่เคยทำได้ เป็นการยกระดับคุณภาพและมาตรฐานผลิตภัณฑ์ของกลุ่มให้สูงขึ้น - มีการใช้บรรจุภัณฑ์ในรูปแบบกล่อง ถุงกระดาษ และถุงพลาสติก ซึ่งเป็นรูปแบบเดียวกับกลุ่มทอผ้าภายในตำบล ช่วยดึงดูดความสนใจและเป็นที่ยอมรับของลูกค้าเพิ่มขึ้น - ผู้นำเป็นบุคคลที่มีมนุษยสัมพันธ์ มีความสามารถในการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ การตลาด และการประสานกับหน่วยงานต่างๆ ทำให้การบริหารการตลาดของกลุ่มค่อนข้างมีประสิทธิภาพ		

กลุ่มบ้านเฮีย	กลุ่มนาเดา	กลุ่มวังซอนแดง
การเงิน - มีการจัดบันทึกทั้งด้านการจัดซื้อและเบิกจ่ายวัตถุดิบ การรับผ้าจากสมาชิก บัญชีการขายผ้า บัญชีการกู้เงิน และบัญชีรับจ่าย ทำให้ทราบถึงการหมุนเวียนของเงินทุน และสามารถนำข้อมูลไปวางแผนทางการเงินของกลุ่มในอนาคต - มีการระดมทุนจากสมาชิกภายในกลุ่ม ทำให้มีเงินทุนหมุนเวียนของตนเอง - สมาชิกสามารถกู้เงินเพื่อนำไปใช้ในการผลิต และมีกำไรปันผลให้สมาชิกที่ถือหุ้น และค่าพดผ้าแก่สมาชิกที่นำมาผ้ามาขายให้กลุ่ม เป็นการสร้างแรงจูงใจให้กับสมาชิกภายในกลุ่ม ในการให้ความร่วมมือกันผลิตผ้าแล้วนำมาขายให้กับกลุ่ม - มีการจัดสรรผลกำไรทุกสิ้นปี โดยมีการกำหนดสัดส่วนอย่างชัดเจน ทำให้กลุ่มสามารถนำเงินหมุนมาใช้อย่างถูกวัตถุประสงค์ - การให้สมาชิกภายในกลุ่มกู้ยืมเงินทุก 6 เดือน ทำให้สมาชิกมีเงินทุนทั้งด้านการผลิตและด้านอื่นๆ ตามความจำเป็น	การเงิน - มีการระดมหุ้นเพื่อเป็นเงินหมุนเวียน - มีการออมเงินจากสมาชิกทุกเดือน - มีการทำบัญชีรับจ่ายของสมาชิกแต่ละคนที่เข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่ม - เป็นแหล่งรายได้เสริมของสมาชิก และคนในชุมชน สมาชิกมีรายได้เฉลี่ยจากการทอผ้า 4,500 บาท /เดือน ผู้สูงอายุที่ปั่นฝ้าย 1,000-1,500 บาท /เดือน	การเงิน - กลุ่มมีเงินทุนพอเพียงในการขยายการผลิต และมีเงินทุนเพิ่มขึ้นทุกปีจากดอกเบี้ยเงินกู้ของสมาชิก - มีการจัดบันทึกการค้าเงินงานของกลุ่ม และทำบัญชีอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด ทำให้สามารถติดตามและตรวจสอบผลการดำเนินงานได้

จุดอ่อน			
กลุ่มบ้านเขี้ยว	กลุ่มนาเดา	กลุ่มวังขอนแดง	
การบริหารจัดการองค์กร - สมาชิกยังไม่มีส่วนร่วมในการจัดการกลุ่มเท่าที่ควรทั้งในด้านการบริหารงาน การวางแผนการผลิต การหาตลาด - สมาชิกยังขาดความกระตือรือร้นในการพัฒนาทักษะฝีมือ ในการอบรมแต่ละครั้งกลุ่มต้องจ้างให้สมาชิกไปฝึกอบรม	การบริหารจัดการองค์กร - ขาดการประชุมประจำเดือนอย่างต่อเนื่องของสมาชิก - ขาดการบันทึกการประชุม - สมาชิกขาดความสนใจที่จะบริหารจัดการกลุ่ม ทำให้ภาระทั้งหมดตกอยู่ที่ประธานกลุ่ม	การบริหารจัดการองค์กร - การคัดเลือกคณะกรรมการบริหารกลุ่ม ไม่ได้คำนึงถึงคุณสมบัติของกรรมการ แต่เลือกตามความพึงพอใจของสมาชิกมากกว่า	
การผลิต - การย้อมสีธรรมชาติยังมีปัญหาเรื่องความสม่ำเสมอของสีย้อมแต่ละครั้ง สีตก การเก็บผ้าทอที่ย้อมสีธรรมชาติไว้นานเกินไปมีผลทำให้สีย้อมซีดจาง - การทอผ้าของสมาชิกใช้เวลา 6-7 ชั่วโมงต่อวัน ส่งผลเสียต่อสุขภาพ เช่นอาการปวดแขน ปวดไหล่ - มีการแย่งแรงงานทอผ้า โดยแม่ค้าผ้าทอในหมู่บ้านซึ่งมีแนวโน้มในการให้สมาชิกสามารถเบิกเงินล่วงหน้าได้	การผลิต - ขาดทักษะในเรื่องการออกแบบเสื้อผ้าสำเร็จรูป - ขาดทักษะในการประยุกต์ออกแบบลวดลายผ้า และการให้สี - ยังขาดเทคนิคในการย้อมสีน้ำเงินจากการย้อมหม้อม - เส้นด้ายฝ้ายที่ผลิตเองยังไม่เพียงพอต่อความต้องการ	การผลิต - กลุ่มทำการผลิตในปริมาณน้อยมาก ทำให้ผลิตกันแต่แค่ชิ้นมีต้นทุนคงที่ (ค่าเสื่อมราคา) สูง - การผลิตของกลุ่มทำไม่เต็มที่ สมาชิกแต่ละคนทำการผลิตเพียงเล็กน้อยเท่านั้น - ที่ทอผ้าของกลุ่ม สร้างขึ้นตามแบบที่ไม่ถูกต้องตามหลักสรีรศาสตร์ ทำให้ส่งผลต่อสุขภาพของผู้ใช้และผลิตภัณฑ์ที่ได้คุณภาพไม่ดีเท่าที่ควร - การเลือกใช้สีเส้นด้ายในการผลิตสีค่อนข้างจะดูจืดจาง	

กลุ่มบ้านเฮีย	กลุ่มนาเดา	กลุ่มวังซอนแดง
การผลิต - ในช่วงเดือนเมษายน-มิถุนายน เป็นช่วงที่แม่บ้านว่างงาน และหันมาทอผ้ามากขึ้น ทำให้มีวัตถุดิบไม่เพียงพอกับความต้องการของคนทอ - ในช่วงฤดูกาลทำนา กลุ่มมีกำลังการผลิตไม่เพียงพอต่อความต้องการของลูกค้า - สมาชิกยังขาดความกระตือรือร้นและขาดทักษะในการแปรรูปผลิตภัณฑ์ มุ่งที่จะผลิตผลิตภัณฑ์รูปแบบเดิม - การวางแผนการผลิตยังไม่ชัดเจน ทำให้กลุ่มประสบปัญหาเรื่องสินค้าคงคลัง		
การตลาด - การตั้งราคาผลิตภัณฑ์บางประเภทยังไม่สอดคล้องกับต้นทุนการผลิตที่แท้จริง - ช่องทางการตลาดยังมีน้อย และกลุ่มยังพึ่งพาพ่อค้าคนกลางไม่ถี่ร่ายทำให้มีปัญหาเรื่องการต่อรองราคา - แหล่งจำหน่ายมีจำกัด ผู้ซื้อส่วนใหญ่ยังเป็นลูกค้ารายย่อย ลูกค้าประจำมีน้อยราย	การตลาด - ผลิตภัณฑ์มีรูปแบบเดิมๆ (ผ้าผืน) ไม่หลากหลาย มีลวดลายซ้ำๆกับผู้ผลิตรายอื่น ราคาสูง บางครั้งพบตำหนิ - ขาดทักษะในการสื่อสารกับลูกค้าต่างประเทศ	การตลาด - รูปแบบผลิตภัณฑ์ของกลุ่มมีเพียง 2 ประเภท คือ ผ้าขาม่า และผ้าถุง มีรูปแบบที่ไม่ดึงดูดใจลูกค้า - กลุ่มไม่มีคำสั่งซื้อจากลูกค้า จึงทำผลิตภัณฑ์เก็บไว้เพื่อรอจำหน่ายเท่านั้น โดยไม่รู้ว่าจะสามารถจำหน่ายผลิตภัณฑ์ได้เมื่อใด - กลุ่มไม่รู้วิธีหาตลาด ทำให้ช่องทางการจำหน่ายของกลุ่มมีเพียงลูกค้าที่เป็นผู้บริโภคโดยตรง ซึ่งจะซื้อในปริมาณน้อยแค่พอใช้งาน กลุ่มจึงไม่สามารถเพิ่มปริมาณการผลิตได้ เพราะไม่มีลูกค้ารองรับ

กลุ่มบ้านเฮีย	กลุ่มนาเดา	กลุ่มวังซอนแดง
การเงิน - ขาดเงินทุนหมุนเวียนในบางช่วง โดยเฉพาะในช่วงที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์ได้น้อยทำให้ไม่มีเงินซื้อวัตถุดิบให้สมาชิกผลิต และยังเกิดปัญหาการจัดหารายใน ซึ่งสมาชิกบางส่วนหันไปรับจ้างทอผ้าให้แม่ค้า - กลุ่มต้องรับภาระการใช้เงินกู้ให้กับหน่วยงานที่สนับสนุนเงินกู้ปลอดดอกเบี้ยจากคณะกรรมการชุดเดิม ปีละ 20,000 บาท ระยะเวลา 5 ปี ทำให้เป็นอุปสรรคในการจัดสรรเงินในการพัฒนากลุ่ม	การเงิน - ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ อย่างต่อเนื่อง ทั้งภาครัฐ และสถานศึกษาในเรื่องการตลาด โดยเฉพาะเรื่องเทคนิคการผลิตผ้าปลอดสารพิษ และการย้อมสีธรรมชาติ - ผู้บริโภคมีความตระหนักและสนใจที่จะใช้ผลิตภัณฑ์จากธรรมชาติมากขึ้น โดยเฉพาะลูกค้าต่างประเทศ - ฝ่ายธรรมชาติยังมีการปลูก กลุ่ม	การเงิน - ผลกำไรของกลุ่มมาจากดอกเบี้ยเงินกู้ยืมจากสมาชิก ไม่ได้มาจากกิจกรรมทอผ้าเลย

โอกาส		
กลุ่มบ้านเฮีย	กลุ่มนาเดา	กลุ่มวังซอนแดง
- การสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ภายในจังหวัดและต่างจังหวัด ทำให้กลุ่มสามารถพัฒนาทั้งด้านการผลิต การตลาด และบริหารการเงิน - ศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ประจำตำบลศิลาแดง เป็นช่องทางหนึ่งที่กลุ่มสามารถนำผลิตภัณฑ์ไปจำหน่ายและขยายช่องทางการตลาดของกลุ่ม - การแปรรูปผลิตภัณฑ์ผ้าทอเป็นกิจการของประจักษ์กลุ่ม สามารถช่วยเหลือของทาง การตลาดและการพัฒนาการแปรรูปผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม ทำให้สมาชิกสามารถเรียนรู้กระบวนการแปรรูปเบื้องต้นได้ - นโยบาย 1 ตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ และการรณรงค์การใช้ผ้าทอพื้นเมืองของหน่วยงานต่างๆ ช่วยเพิ่มกระแสความนิยม และปริมาณความต้องการใช้ผ้าพอดจากผู้บริโภคเพิ่มขึ้น - การสนับสนุนของโครงการผ้าไหมทั้งด้านกองทุน ผ้าย การปลูกฝ้าย ทำให้อนาคต ราคาวัตถุดิบอาจลดลง และกลุ่มสามารถพึ่งพาตนเองได้เพิ่มขึ้นในเรื่องการจัดหาวัตถุดิบ	-	- ภายในหมู่บ้านมีผู้ประกอบการสำเร็จจากการปลูกม่อนเดี่ยวใหม่ ซึ่งอาจมาเป็นแรงจูงใจในการผลักดันให้กลุ่มทำการผลิตอย่างจริงจัง และหลากหลายรูปแบบมากขึ้น - ผู้นำชุมชนมีวิสัยทัศน์ และมีนโยบายที่จะส่งเสริมกิจกรรม และต้องการที่จะฟื้นฟูการปลูกม่อนเดี่ยวใหม่ในหมู่บ้าน - บ้านวังซอนแดงเป็นหมู่บ้าน อปพร. (อาสา พัฒนา และป้องกันตนเอง) มีหน่วยงานของรัฐบาลมาคอยให้การดูแลและช่วยเหลือ ทำให้กลุ่มสามารถหาแหล่งเงินทุนได้ไม่ยาก ในกรณีที่เงินทุนของกลุ่มไม่เพียงพอ เมื่อมีการขยายการผลิตระดับหนึ่งแล้ว

ข้อจำกัด		
กลุ่มบ้านเฮีย	กลุ่มนาเดา	กลุ่มวังขอนแดง
- ราคาผ้ายสูงขึ้น และน้ำหนักของผ้ายลดลง เนื่องจากตลาดผ้าทอพื้นเมืองขายตัว มีกลุ่มทอผ้าเพิ่มมากขึ้น การทอผ้าออกสู่ตลาดมากขึ้น ราคาผ้าทอลดลง มีปัญหาการแข่งขันจากกลุ่มต่างๆ เพิ่มขึ้น - ปัจจุบันผู้บริโภคยังนิยมเสื้อผ้าสำเร็จรูป โดยเฉพาะกลุ่มวัยรุ่น การให้ผ้าทอยังจำกัดอยู่ในวัยกลางคนและผู้สูงอายุ - การสื่อสารความนิยมขายตัวไม่ทั่วถึง ถ้าหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องช่วยส่งเสริมและสนับสนุน บ้านเฮียจะสามารถพัฒนาหมู่บ้านไปได้ในระดับหนึ่ง	- ตลาดผ้าทอมีการแข่งขันสูง ผู้ผลิตมากรายทำให้มีการเลียนแบบและตัดราคาสินค้า	- กลุ่มมีคู่แข่งที่ทำการผลิตผลิตภัณฑ์เหมือนของกลุ่มอยู่ในหมู่บ้านใกล้เคียง ซึ่งหากผลิตมากขึ้นจะเกิดการแย่งลูกค้า - สถานที่ตั้งของกลุ่มอยู่ห่างไกล การคมนาคมและการติดต่อสื่อสารไม่สะดวก - กลุ่มฯ มีช่วงเวลาในการผลิตจำกัดเพียงระยะเวลาสั้นๆ หลังการเก็บเกี่ยวเท่านั้น

8. สรุปภาพรวมของการผลิตผ้าทอและผลิตภัณฑ์จากผ้าและข้อเสนอแนะ

1. กลุ่ม/ผู้ประกอบการผ้าทอและผลิตภัณฑ์จากผ้า

การผลิตผ้าทอและผลิตภัณฑ์ผ้าใน 17 จังหวัดภาคเหนือ ในปี 2547 มีกลุ่มผู้ผลิตทั้งหมด 1,707 กลุ่ม เป็นกลุ่ม OTOP 556 กลุ่ม และกลุ่มทั่วไป 1,151 กลุ่ม จังหวัดเชียงใหม่มีกลุ่ม/ผู้ประกอบการมากที่สุด รองลงมาได้แก่ จังหวัดพะเยา จังหวัดน่าน และจังหวัดอุตรดิตถ์ ตามลำดับ กลุ่ม/ผู้ประกอบการได้รับการคัดสรรในโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ประเภทผ้าและเครื่องแต่งกาย ใน 17 จังหวัดภาคเหนือ มีจำนวน 556 กลุ่ม จังหวัดเชียงใหม่ได้รับคัดเลือกมากที่สุด จำนวน 56 กลุ่ม รองลงมาได้แก่จังหวัดน่าน จำนวน 53 กลุ่ม และจังหวัดแพร่ จำนวน 44 กลุ่มตามลำดับ

2 ปัจจัยการผลิต

การใช้วัตถุดิบของกลุ่ม/ผู้ประกอบการใน 17 จังหวัดภาคเหนือ จะทอผ้าฝ้ายเป็นส่วนใหญ่ โดยใช้ฝ้ายโรงงานแต่ก็มีหลายพื้นที่เช่น จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดลำปาง และจังหวัดแพร่ ได้หันมาใช้ฝ้ายเมืองปลูกในพื้นที่มากขึ้น และย้อมด้วยสีธรรมชาติมากขึ้นเพื่อตอบสนองลูกค้าที่มีความนิยมผลิตภัณฑ์จากธรรมชาติ รองลงมาเป็น การทอผ้าไหม ซึ่งก็ใช้ไหมโรงงานเช่นกัน และเริ่มมีการใช้ใยกล้วย ที่นำเข้ามาจากประเทศลาวมาใช้ทอผ้า นอกจากนี้ยังมีการทอผ้าขนแกะที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ปัญหาเรื่องราคาวัตถุดิบในบางช่วงมีราคาแพงต้องนำเข้าจากต่างประเทศ ทำให้การผลิตมีต้นทุนที่สูงขึ้นเรื่อยๆ ในขณะที่ราคาผลิตภัณฑ์ยังเท่าเดิม และมีแนวโน้มลดลง เรื่องแรงงานในการทอผ้ามีแนวโน้มลดลง และขาดการทออย่างต่อเนื่อง คือจะทำในช่วงที่ว่างจากงานประจำ และที่สำคัญ ยังประสบปัญหาการขาดแคลนเงินทุนในการขยายการผลิต

ลักษณะการผลิตผ้าทอและผลิตภัณฑ์จากผ้าของกลุ่ม/ผู้ประกอบการ มีรูปแบบเดิมที่มีการผลิตมาช้านาน ตามภูมิปัญญาที่สืบทอดมาแต่บรรพบุรุษ ส่วนใหญ่เป็นผ้าถุง ผ้าคลุมไหล่ ตุ้ง และย่าม เป็นต้น รูปแบบของผลิตภัณฑ์จะคล้ายๆ กัน โดยเฉพาะผ้าถุง จะมีการแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนหัวขึ้น จะเป็นผ้าสีพื้น ตัวขึ้น จะนิยมทอเป็นแถบริ้วสลับสี หรือใช้เทคนิคยกดอกเล็กๆ และส่วนตีนขึ้น เป็นส่วนที่แสดงลวดลายขนาดใหญ่ ส่วนมากจะใช้เทคนิคการจก/ล้วง การทอมีที่ทอทั้งพื้น และทอเฉพาะส่วนมาเย็บต่อกัน

การทอผ้าแบ่งตามเทคนิคการผลิตได้ดังนี้

➢ การจก/ล้วง จังหวัดที่มีการใช้เทคนิคการจก/ล้วงในผลิตภัณฑ์ต่างๆ เช่น ผ้าขึ้นแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ผ้าขึ้นเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ผ้าขึ้นตีนจกเมืองลอง จังหวัดแพร่ ขึ้นล้วง จังหวัดน่าน ผ้าลายน้ำไหล จังหวัดพะเยา ขึ้นเคียว จังหวัดอุตรดิตถ์ ผ้าขึ้นตีนจกหาดเสี้ยว จังหวัดสุโขทัย จังหวัดเพชรบูรณ์ และจังหวัดอุทัยธานี เป็นต้น จังหวัดที่ใช้เทคนิคยกดอก ได้แก่ ผ้าทอยกดอก จังหวัดลำพูน จังหวัดเชียงใหม่

➢ การขีด มีหลายจังหวัดที่ใช้เทคนิคนี้ ได้แก่ ผ้าทอไทลื้อ จังหวัดน่าน ผ้าขีด จังหวัดพิษณุโลก จังหวัดตาก จังหวัดพะเยา และจังหวัดเชียงราย

➢ การมัดหมี่ เป็นเทคนิคที่นิยมใช้ทั่วไปในจังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดตาก จังหวัดนครสวรรค์ จังหวัดน่าน จังหวัดพิจิตร และจังหวัดพิษณุโลก

➢ การเขียนเทียน ของม้งดอยปุย จังหวัดเชียงใหม่

➤การมัดผ้าลายสายฝนของจังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดน่าน จังหวัดพะเยา จังหวัดลำพูน และจังหวัด เชียงใหม่

ตารางที่ 8 เทคนิคการผลิตผ้าทอ

จังหวัด	เทคนิคการผลิตผ้าทอ						
	จก	เกาะ/ ล้วง	ยกดอก	ขีด	มัดหมี่	เขียนเทียน	มัดสายฝน
กำแพงเพชร					✓		✓
ตาก				✓	✓		✓
นครสวรรค์					✓		✓
น่าน	✓	✓		✓	✓		✓
พะเยา	✓	✓		✓			✓
พิจิตร					✓		
พิษณุโลก				✓	✓		✓
ลำปาง	✓						
ลำพูน			✓				✓
สุโขทัย	✓						
อุตรดิตถ์	✓	✓					
อุทัยธานี	✓				✓		
เชียงราย	✓	✓		✓			
เชียงใหม่	✓		✓			✓	✓

การส่งเสริมกลุ่มผู้ผลิตผ้าทอและผลิตภัณฑ์ผ้า แต่เดิมมีหน่วยงานต่างๆ ให้การสนับสนุน ในรูปของการ จัดตั้งกลุ่ม การให้ความรู้ในเรื่องการบริหารจัดการ การผลิต การตลาด ตลอดจนเงินทุนในการดำเนินการ โดยมี วัตถุประสงค์เพื่อการเสริมรายได้จากอาชีพหลัก ซึ่งมุ่งเน้นการกระจายรายได้สู่ชนบท ช่วยส่งเสริม ช่วยพัฒนาชุมชน ให้เกิดเป็นวิสาหกิจชุมชนที่ มุ่งประกอบการเพื่อการพึ่งพาชุมชนและระหว่างชุมชน โดยนำวัตถุดิบ ทรัพยากรและภูมิ ปัญญาของชุมชน มาสร้างสรรค์ผลผลิตเพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเรียนรู้ของชุมชน หน่วยงานสนับสนุนได้แก่ ศูนย์ศิลปาชีพพิเศษ สหกรณ์การเกษตร ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคที่ 1 โครงการ ฝ้ายแกมไหม สถาบันวิจัยและพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สำนักงานพัฒนาชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบล ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร นักการเมืองท้องถิ่น มูลนิธิต่างๆ สำนักงานพาณิชย์จังหวัด สำนักงานการประถมศึกษาศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัด สำนักงานอุตสาหกรรม จังหวัด สภาวัฒนธรรมจังหวัด เป็นต้น

หลังจากที่มีโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์(OTOP) หน่วยงานที่มีบทบาทอย่างโดดเด่นในการสนับสนุนกลุ่ม/ผู้ผลิตผ้าทอและผลิตภัณฑ์ผ้า คือ สำนักงานพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะเรื่องการคัดสรรสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ระดับต่างๆ มุ่งเฉพาะการเก็บข้อมูลในเรื่องการคัดสรรในแต่ละปี ซึ่งส่งผลให้มีการตื่นตัวในการผลิตผ้าทอและผลิตภัณฑ์ผ้า ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ทั้งรูปแบบ ลวดลาย และสีสันทัน เพื่อยกระดับคุณภาพให้ตรงตามมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน(มผช.) จากนโยบายดังกล่าว ทำให้หน่วยงานที่สนับสนุนกลุ่มต่างๆ มีแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนามากขึ้น เนื่องจากเห็นทิศทางการตลาดที่ชัดเจน อย่างไรก็ตามบทบาทในการสนับสนุน และบ่มเพาะกลุ่มผู้ผลิตชุมชนของสำนักงานพัฒนาชุมชนในจังหวัดต่างๆ กลับลดน้อยลงไป จากเดิมที่เคยเป็นที่ปรึกษา และพัฒนากลุ่มต่างๆ ตามหลักวิสาหกิจชุมชน ทำให้หลายกลุ่มไม่ประสบความสำเร็จในการนำสินค้าเข้าคัดสรร และในปีหลังๆ จะสังเกตเห็นว่าผู้ที่ได้รับคัดสรรเป็นผู้ประกอบการมากขึ้น

3. กระบวนการผลิต

เทคโนโลยีการผลิต ขณะนี้การผลิตส่วนใหญ่ยังคงทำแบบดั้งเดิมอยู่ คือ เป็นการทอด้วยมือทุกขั้นตอน และลายผ้ายังคงเป็นลายพื้นเมือง ในการผลิตผ้าทอมีกรรมวิธีการผลิต 2 ขั้นตอนที่สำคัญ คือ การเตรียมเส้นด้าย และการทอผ้า การเตรียมเส้นด้ายมีการใช้เครื่องมือต่างๆ ได้แก่ อีดฝ้าย (เอาเมล็ดออก) กังยิ้งฝ้าย(ทำให้ฟู) แป้นล้อฝ้าย ไม้ล้อฝ้าย (นำปุยฝ้ายมาหมุนเป็นหลอดกลมยาวประมาณ 8 – 9 นิ้ว) ผีเยน (ปั่นเป็นเส้นด้าย) เปียฝ้าย (นำฝ้ายออกจากผีเยนทำเป็นใจ) กวักฝ้าย(นำฝ้ายจากใจมากรอเข้าหลอด) วางไว้นฝ้าย

เครื่องมือที่ใช้ทอผ้า ได้แก่ พันหวี หรือ ฟืม (ใช้เส้นด้ายยืนสอดเข้าไปช่องละเส้นเรียงลำดับตามความกว้างของหน้าผ้า) ตะกอก หรือ เขา (ร้อยด้ายเส้นยืน ปกติมี 2 ชุดสำหรับยกขึ้นลงสลับกันให้เป็นลวดลาย) กระสวย (ที่ใช้ใส่ด้ายเส้นพุ่ง) ไม้ไขว้ (ใช้ในการจัดเส้นด้ายให้เป็นระเบียบ) ไม้ค้ำ (ไม้ที่ใช้สอดด้ายยืนไว้หลังจากนับด้ายเส้นยืน) ไม้หาบหูก (ใช้ดึงด้ายให้ตึง) ไม้ดาบหรือไม้หาลาบ (ใช้สอดด้ายยืน แล้วพลิกขึ้น ทำให้เกิดช่องว่างให้กระสวยพุ่งผ่าน) ไม้แป้นกึ่ง (เป็นไม้แผ่นสำหรับนั่งทอ) เขือกเขา (ใช้ดึงเข้ากับไม้หาบหูกให้ตึง) แกนม้วนผ้า (ใช้ม้วนเก็บผ้าที่ทอเสร็จแล้ว) แกนม้วนด้ายทาง(ช่วยทำให้เส้นด้ายยืนตึง)

การย้อมสีมีทั้งการย้อมสีธรรมชาติ และสีเคมี การย้อมสีธรรมชาติ เป็นภูมิปัญญาไทยที่ได้สืบทอดกันมายาวนาน มาจากธรรมชาติรอบตัว ที่ช่างทอผ้าค้นคว้าทดลองต่อเนื่องกันมาจนเป็นมาตรฐานความรู้ วัตถุดิบที่ให้สีธรรมชาติได้จากพืชพรรณที่เก็บและหาได้ตามหัวไร่ปลายนา และตามป่า ไม่ต้องซื้อหา กระบวนการย้อมสีจากวัสดุธรรมชาติหรือสีสมุนไพรที่ใช้ย้อมฝ้ายมีอีกหลายชนิด บางชนิดก็ได้จากส่วนต่างๆของต้นไม้ เช่น เปลือก ใบ ผล และราก บางชนิดอาจจะใช้ได้หลายส่วน ซึ่งสมุนไพรแต่ละอย่างให้สีออกมาแตกต่างกัน หรือแม้แต่ต้นเดียวกัน หากเก็บคนละเวลา คนละเดือน คนละฤดู ก็อาจให้สีที่แตกต่างกันได้ การย้อมสีธรรมชาติไม่เป็นที่นิยมของผู้ผลิตส่วนหนึ่ง เนื่องจากมีกระบวนการที่ยุ่งยาก ใช้เวลานาน และพืชที่จะนำมาใช้เป็นวัตถุดิบในธรรมชาติมีอยู่น้อย การจัดหาลำบาก จึงชอบย้อมสีเคมีมากกว่า เพราะหาซื้อง่าย ใช้ง่าย และสีสันทันทน ในขณะที่กลุ่มผู้ผลิตที่ชอบการย้อมสีธรรมชาติก็จะรู้สึกปลอดภัยที่ตนไม่ได้สัมผัสกับสารเคมี ไม่มีปัญหาด้านสุขภาพและเริ่มที่จะปลูกไม้ให้สีต่างๆ เช่น ห้อม คราม มะเกลือ คำแสด ฯลฯ ที่กลุ่มและในชุมชนที่อยู่

การทอผ้า มีกระบวนการที่คล้ายคลึงกันในแต่ละจังหวัด โดยส่วนใหญ่นิยมใช้ฝ้ายโรงงาน ซึ่งทำให้ลดกระบวนการในการเตรียมเส้นด้าย ทั้งการทำเส้นด้าย และการย้อมสี

4. การจัดการ

การประกอบการของผู้ผลิตผ้าทอและผลิตภัณฑ์ผ้าในภาคเหนือ ส่วนใหญ่เป็นผู้ประกอบการรายเดี่ยว มีการจัดการในรูปแบบของธุรกิจครอบครัว ในส่วนของกลุ่มชุมชนมักจะรวมกันเป็นกลุ่มแม่บ้านหรือกลุ่มผู้ผลิตผ้าทอ

เป็นการสร้างความสัมพันธ์ในเชิงสังคมเพื่อการจัดการธุรกิจชุมชนร่วมกัน เพื่อที่จะจัดการผลผลิตหรือผ้าที่ทอได้ร่วมกันแล้วขยายไปเรื่องอื่นๆ ซึ่งการดำเนินการต่างๆ จะเกิดจากการเรียนรู้ พุดคุยกันของกลุ่มสมาชิกทอผ้าด้วยกันเอง เป็นรูปแบบที่ง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน วิธีการต่างๆ ก็สอดคล้องกับวิถีชีวิตที่เป็นอยู่ในชุมชน มีการขยายจำนวนสมาชิกมากขึ้นเรื่อยๆ จากระดับหมู่บ้าน ระดับตำบลขยายไปสู่ชุมชนอื่นที่ใกล้เคียง มีการเชื่อมโยงการจัดการทุกด้านเข้าด้วยกัน โดยเฉพาะทุนและปัจจัยการผลิตรวมทั้งการตลาด การพัฒนากระบวนการของกลุ่มและระบบเครือข่ายกลุ่มทอผ้า

การทำงานในรูปของกลุ่มฯ จะประสบความสำเร็จในการสร้างความเข้มแข็งและความสัมพันธ์ในทุกระดับ แต่ก็ยังด้อยในเรื่องของการจัดการด้านการตลาด เนื่องจากขาดการทำตลาดอย่างจริงจัง ต้นทุนการผลิตสูง ขาดความรู้ในเรื่องการทำบัญชี และการบริหารจัดการด้านการเงิน ตลอดจนการตั้งราคาส่งจำหน่าย

5. การตลาด

ตลาดภายในประเทศ จากการสำรวจพบว่าแนวโน้มการตลาดในอนาคตในการจำหน่ายผ้าทอมือจะดีขึ้นเรื่อยๆ เนื่องจากผู้บริโภคจะหันมานิยมสินค้าที่ผลิตด้วยมือและสินค้าพื้นเมือง ตระหนักถึงคุณค่าของศิลปหัตถกรรมไทยมากขึ้น ซึ่งมีลักษณะโดดเด่นแตกต่างกันเป็นรายชิ้น แทนสินค้าที่ผลิตด้วยเครื่องจักรที่สามารถผลิตได้จำนวนมากๆ กัน ซึ่งทำให้ผู้บริโภคเกิดความเบื่อหน่าย และหลายจังหวัดในภาคเหนือมีนโยบายส่งเสริมการแต่งกายด้วยเครื่องแต่งกายพื้นเมืองสัปดาห์ละ 1 วัน รวมถึงในโอกาสที่มีพิธีการสำคัญต่างๆ ทำให้ผ้าทอมือมีการขยายตลาดมากขึ้น ผลิตภัณฑ์ที่เป็นที่นิยมยังคงเป็นผ้าทอที่มีเอกลักษณ์ของท้องถิ่น เมื่อมีลูกค้าหรือนักท่องเที่ยวมาก็จะซื้อผ้าทอเพื่อเป็นที่ระลึกถึงสถานที่นั้นๆ

ตลาดต่างประเทศ จากการสำรวจ ในประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น ญี่ปุ่น เยอรมัน จะคำนึงถึงความสะดวกปลอดภัยของสินค้าจึงมีการป้องกันและอนุรักษ์สภาพแวดล้อมมากขึ้น เน้นการใช้สีเขียวธรรมชาติแม้จะมีราคาสูงกว่าปกติถึงร้อยละ 20-50 ดังนั้นผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือย้อมสีธรรมชาติจึงเป็นผลิตภัณฑ์หนึ่งที่มีศักยภาพพอที่จะก้าวสู่ตลาดต่างประเทศ

ข้อจำกัดของการทำตลาดของผู้ผลิตและผู้ประกอบการ คือ มีความสามารถในการออกแบบที่จำกัด ขาดความรู้เรื่องการทำตลาด และขาดข้อมูลข่าวสารด้านการตลาด ส่งผลให้ขาดการวางแผนการผลิตและการตลาดที่สอดคล้องกัน

6. ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาภาพรวมของการผลิตผ้าทอและผลิตภัณฑ์จากผ้าในภาคเหนือ มีข้อเสนอแนะดังนี้

1. การผลิต

จากประเด็นปัญหาวัตถุดิบทั้งฝ้าย ไหม มีราคาแพง และขาดแคลนในช่วงต้นปี และฤดูฝน การแก้ปัญหาควรสร้างเครือข่ายการทำงานระหว่างชุมชนในเรื่องการผลิตฝ้าย โดยสนับสนุนชุมชนที่สามารถผลิตฝ้ายป้อนชุมชนที่ทอผ้า จากข้อมูลด้านการตลาดต่างประเทศที่มีความนิยมสินค้าที่ปลอดภัย ต้องเน้นผลิตฝ้ายปลอดสารพิษเพื่อเป็นจุดขายให้ลูกค้าที่กำลังจ่ายสูง

ในส่วนประเด็นแรงงานที่ขาดแคลน และเริ่มลดน้อยลง ควรมีการจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่นระหว่างโรงเรียนกับกลุ่มทอผ้าในชุมชน เพื่อสร้างความชอบความคุ้นเคยและเป็นทางเลือกหนึ่งของเยาวชนในอนาคต

2. กระบวนการผลิต

ในกระบวนการทอผ้าแบบเดิมๆ ที่ทำกันมากทำให้ผู้ทอมีปัญหาในเรื่องของสุขภาพ โดยเฉพาะมักจะปวดหลัง เพราะเครื่องมือที่ใช้ทำการผลิตเส้นด้าย และทอผ้าไม่ได้ออกแบบมาให้ถูกต้องตามหลักสรีรศาสตร์ ซึ่งใน

ปัจจุบัน ได้มีการพัฒนาเครื่องมือที่ออกแบบมาให้ใช้งาน รวดเร็วขึ้น และถูกต้องตามหลักสรีระศาสตร์ เช่นเครื่องมือที่โครงการฝ้ายแกมไหม สถาบันวิจัยและพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ได้พัฒนาขึ้น ได้แก่

เครื่องปั่นด้ายเมดเดลิจักรรา คือกล้อสำหรับปั่นด้าย ซึ่งต่างจากเครื่องปั่นด้ายแบบพื้นบ้าน ตั้งแต่โบราณช่างทอผ้าแต่ละท้องถิ่นใช้เครื่องปั่นด้ายแบบพื้นบ้านในการทำเส้นใยและยังมีใช้มาถึงปัจจุบัน เครื่องปั่นด้ายเมดเดลิจักรรา นี้จะมีคุณสมบัติที่ต่างจากเครื่องปั่นด้ายพื้นบ้าน คือ สามารถใช้งานได้สะดวกมากขึ้น โดยการนั่งบนเก้าอี้ลดการเมื่อยล้า สามารถทำงานได้หลากหลาย เช่น ปั่นเส้นด้ายทั้งเส้นเล็กเส้นใหญ่ ปั่นจากดอกฝ้ายทั้งที่มีเมล็ดอยู่ ตีเกลียวเส้นไหม ปั่นสองเส้นควบโดยเลือกความถี่ได้และ ปั่นหลอดกระสวย นอกจากนี้จะมี **เครื่องแกะเม็ดฝ้าย เครื่องตีฟู และเครื่องกรอฝ้าย 8 หัว** เป็นต้น

ในส่วนของการย้อมสีธรรมชาติ ประเด็นปัญหาหลักคือขาดการนำองค์ความรู้ที่มีอยู่มาใช้อย่างถูกต้อง ทำให้ได้สีย้อมที่ไม่มีคุณภาพ ส่งผลให้การย้อมสีธรรมชาติมีต้นทุนสูง สีสั่นไม่เท่ากัน สีตก ดังนั้นจึงควรจัดฝึกอบรมการใช้สีธรรมชาติอย่างถูกต้องให้แก่ผู้ผลิตและผู้ประกอบการ ตลอดจนพัฒนาเทคโนโลยีการใช้สีธรรมชาติให้มีขั้นตอนที่ง่ายและสะดวกขึ้น

3. การจัดการกลุ่ม

ประเด็นปัญหาการจัดการกลุ่ม ส่วนใหญ่คือขาดความรู้ในเรื่องการจัดการเชิงธุรกิจ ในส่วนนี้ควรอบรมให้ความรู้อย่างต่อเนื่อง จนกลุ่มสามารถวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และข้อจำกัดของกลุ่ม และผลิตภัณฑ์ได้ รวมทั้งสามารถวางแผนในเชิงธุรกิจได้

4. การตลาด

จากปัญหาขาดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอ และเกิดการลอกเลียนแบบ ควรสนับสนุนให้ผู้ผลิตสร้างเอกลักษณ์ผลิตภัณฑ์ให้ผ้าทอของตนในด้านรูปแบบ สีส้น ตลอดจนการเชื่อมโยงไปสู่ผลิตภัณฑ์อื่นๆ นอกเหนือจากเครื่องนุ่งห่ม เช่น เฟอรินเจอร์ ของตกแต่งประดับบ้าน และของที่ระลึก เป็นต้น

5. การสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ

5.1 หน่วยงานที่จะให้การสนับสนุนกลุ่มผู้ผลิตหัตถอุตสาหกรรมต่างๆรวมทั้งผ้าทอควรจะต้องมองที่การผลิตที่ให้การสนับสนุนนั้นครบทุกขั้นตอนของห่วงโซ่การผลิตนั้นๆแล้วสนับสนุนให้ผู้ผลิตสามารถพัฒนาการผลิตให้ครบทุกขั้นตอนให้เกิดผลสำเร็จเป็นจุดๆ แทนการสนับสนุนขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งแก่หลายๆกลุ่มผู้ผลิตแล้วทุกกลุ่มไม่สามารถทำการผลิตได้ตามเป้าหมายที่ต้องการ

5.2 การสนับสนุนขั้นต่อไปสำหรับผลิตภัณฑ์ OTOP ต้องเร่งพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ของกลุ่มที่อยู่ในระดับ 3 – 5 ดาวให้ผลิตภัณฑ์มีคุณภาพได้มาตรฐานจริงๆที่พร้อมส่งออกเนื่องจากรัฐมีนโยบายส่งเสริมให้ผลิตภัณฑ์ OTOP ส่งออกไปยังประเทศต่างๆ ซึ่งหากผลิตภัณฑ์ OTOP คุณภาพไม่ได้มาตรฐาน ก็จะทำให้ประเทศต่างๆหมดความเชื่อถือในผลิตภัณฑ์ OTOP ที่ส่งออกไป และตลาดต่างประเทศยกขึ้นเรื่อยๆ ดังนั้นมาตรฐานการตรวจผลิตภัณฑ์ควรจะมีการตรวจสอบจริงจังกตามเกณฑ์มาตรฐานโรงงานหรือสากล

5.3 การสนับสนุนด้านตลาด หากรัฐจัดให้มีจุดแสดงและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ OTOP เป็นประจำที่มีการคัดสรรผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพและมีการจัดการตลาดที่ดี น่าจะได้ผลดีสำหรับกลุ่มผู้ผลิตที่ไม่พร้อมจะเดินทางไปร่วมออกร้านงาน OTOP ต่างๆ ซึ่งทางกลุ่มจำเป็นต้องไปร่วมเพื่อแสดงถึงการให้ความร่วมมือต่อหน่วยงานที่จัด

สถาบันวิจัยและพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

บรรณานุกรม

โครงการฝ้ายเกมไหม . ทำเนียบผู้ผลิตผ้าทอมือภาคเหนือตอนล่าง : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ , 2544

โครงการฝ้ายเกมไหม . รายงานการสำรวจกลุ่มทอผ้าภาคเหนือ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ , 2544

โครงการสนับสนุนการบันทึกและเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น . บันทึกเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ด้านผ้าทอ จังหวัดลำพูน . กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศิลปการพิมพ์ . 2546.

ทรงศักดิ์ ปรางวัฒนากุล และแพทรีเซีย เน้นหนา . ผ้าล้านนา ยวน ลื้อ ลาว . อัมรินทร์พรินต์ติ้งกรุ๊ป จำกัด . 2533 .

นิตยา นวลศิริ . ประมวลสถานภาพโดยรวมของผ้าทอพื้นบ้านภาคเหนือ . โครงการฝ้ายเกมไหม .

พระครูสุภัทรพรหมคุณ . ไทลื้อ . บริษัท มติชน (มหาชน) จำกัด

มหาวิทยาลัยศิลปากร . “จกเมืองทองของดีเมืองแปะ” สรุปรายงานการอบรมโครงการส่งเสริมการ

ประกอบอาชีพทอผ้าไทยจังหวัดแพร่ . กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง , 2542.

มหาวิทยาลัยศิลปากร . ผ้าทอพื้นเมืองในภาคเหนือ โครงการพัฒนาผ้าพื้นเมืองในทุกจังหวัดของ

ประเทศ : กรุงเทพฯ . มหาวิทยาลัยศิลปากร , 2543 .

รัชฎา สุขแสงสุวรรณ . ผ้าไทเวียง . กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ภูมิปัญญา , 2547 .

ลือชัย จูลาสัย . ยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจภาคเหนือตอนบน ยุทธศาสตร์เชิงแข่งขันของ

ผู้ประกอบการ SMEs . สถานวิชาการนานาชาติ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ . กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2545.

ลำเคื่อน นามเทพ และวิฑูรย์ วัจตาล . งานวิจัยเรื่องกระบวนการเรียนรู้ในการเข้าสู่อาชีพธุรกิจผ้าทอ

มือของสตรีชนชนบทในภาคเหนือ . สำนักงานพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมเขตการศึกษา 8 , 2540.

ลำแพน จอมเมือง และสุทธิพงษ์ วสุโสภาพล . ผ้าทอไทลื้อ - เศรษฐกิจชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง .

กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย , 2546.

วัฒน์ วัฒนาพันธุ์ และคณะ . ศิลปะพื้นบ้านล้านนา — การเปลี่ยนแปลงเพื่อการดำรงอยู่ . เชียงใหม่

: Within Design CO.,Ltd , 2544

วิบูลย์ ลีสุวรรณ . ผ้าไทย . หนังสือชุดความรู้ไทยลำดับที่ 1026 . องค์การค้าของคุรุสภา , 2531.

วิชุดา สาณะเสน . วัฒนธรรมการใช้ผ้าไทย ในวิถีชีวิตแบบไทย . พิพิธภัณฑ์บ้านคำอูน . 2545.

ศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชนเขตที่ 6 กรมการพัฒนาชุมชน . การบันทึกและเผยแพร่ภูมิ

ปัญญาท้องถิ่น การทอผ้าตีนจก อำเภอคลอง จังหวัดแพร่ . 2546 .

ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร และคณะเศรษฐศาสตร์ . โครงการวิจัย การปรับปรุงโครงสร้าง
อุตสาหกรรมหัตถกรรมพื้นบ้านในภาคเหนือตอนบน - กลุ่มสตรีทอผ้าบ้านทุ่งมอก .
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ,2546.

ศรีสวัสดิ์ คำรังษี . ประวัติและผลงานนางสาวศรีสวัสดิ์ คำรังษี (ครูภูมิปัญญาไทย) ผู้มีผลงาน
ดีเด่นด้านวัฒนธรรม สาขาการช่างศิลป์(การทอผ้า).

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ . ครูภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ 1 ภาคเหนือ .กรุงเทพฯ : โรง
พิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว , 2544.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ . ผ้าไทย...สายใยแห่งภูมิปัญญา..สู่คุณค่าเศรษฐกิจ
ไทย. กรุงเทพฯ : องค์การค้าของคุรุสภา ,2545.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ คณะอนุกรรมการส่งเสริมการแต่งกายแบบไทย .ผ้า
ไทย. กรุงเทพฯ ,2537.

สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม .Thai Textiles : Threads of a Cultural Heritage .มหาวิทยาลัย
เชียงใหม่ . 2539 .

หม่อมงามจิตต์ บุรฉัตร . วันหม่อมงามจิตต์ บุรฉัตร . ประวัติย่อหมู่บ้านหัตถกรรมที่ได้รับรางวัล
มูลนิธิศูนย์กลางประสานงานพัฒนาชนบท . 2548